

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمر الکرما
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

اقوام و ملل

در

محبوبه پیمان اصل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

محرم در اقوام و ملل

نویسنده:

محبوبه پیمانی

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۴	محرم در اقوام و ملل
۱۴	مشخصات کتاب
۱۴	اشاره
۱۸	دیباجه
۲۰	مقدمه
۲۲	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۲۲	اشاره
۲۲	واژگان اصلی
۲۲	اشاره
۲۲	محرم
۲۴	اقوام
۲۴	ملل
۲۵	واژگان فرعی
۲۵	اشاره
۲۵	عاشورا
۲۷	عزا
۲۹	روضه
۲۹	مرثیه
۳۰	تعزیه
۳۰	نوحه
۳۳	پیشینه عزاداری در ماه محرم
۳۳	اشاره
۳۴	عزاداری آدم پیامبر علیه السلام

۳۴	عزاداری نوح پیامبر علیه السلام
۳۴	عزاداری موسی و خضر علیهما السلام
۳۵	عزاداری سلیمان علیه السلام
۳۵	عزاداری حضرت ابراهیم علیه السلام
۳۵	عزاداری اسماعیل علیه السلام
۳۶	عزاداری زکریا علیه السلام
۳۶	عزاداری عیسی علیه السلام
۳۷	عزاداری بنی هاشم در ماتم سیدالشهدا علیه السلام
۳۷	پیامبر صلی الله علیه و آله در کربلا
۳۷	عزاداری حضرت علی علیه السلام در کربلا
۳۸	سوگواری حضرت فاطمه علیها السلام
۳۸	عزاداری امام سجاد علیه السلام
۳۹	عزاداری امام محمد باقر علیه السلام
۳۹	عزاداری امام صادق علیه السلام
۴۰	عزاداری امام موسی کاظم علیه السلام
۴۰	عزاداری امام رضا علیه السلام
۴۱	عزاداری امام زمان علیه السلام
۴۳	فصل دوم: محرم در اقوام ایرانی
۴۳	اشاره
۴۸	محرم در بین پارسها
۴۸	اشاره
۴۹	۱- فارس
۴۹	اشاره
۴۹	شیراز
۵۱	۲- قزوین
۵۲	۳- قم

- ۴- خراسان ۵۶
- اشاره ۵۶
- ۴- الف. مشهد ۵۷
- ۴- ب. نیشابور ۵۸
- ۵- خراسان جنوبی ۵۹
- ۶- خراسان شمالی ۶۰
- ۷- تهران ۶۳
- اشاره ۶۳
- ۷- الف. ری ۶۵
- ۸_ اصفهان ۶۶
- اشاره ۶۶
- ۸- الف. کاشان ۶۷
- ۸- ب. قمصر ۷۲
- ۸- ج. نراق ۷۳
- ۸- د. نطنز ۷۳
- ۸- ه. نیاسر ۷۴
- ۸- و. آران و بیدگل ۷۴
- ۹- سمنان ۷۶
- اشاره ۷۶
- ۹- الف. شاهرود ۷۷
- ۹- ب. دامغان ۷۹
- ۱۰- کرمان ۷۹
- ۱۱- گیلان ۸۰
- ۱۲- مازندران ۸۱
- اشاره ۸۱
- ۱۲- الف. آمل ۸۳

- ۸۴ ۱۲- ب. بابل
- ۸۵ ۱۲- ج. تالش
- ۸۷ ۱۳- مرکزی
- ۸۷ اشاره
- ۸۸ ۱۳- الف. اراک
- ۸۸ ۱۳- ب. تفرش
- ۸۹ ۱۳- ج. خمین
- ۸۹ ۱۳- د. ساوه
- ۹۰ آیین جفجغه زنی در روستای انجدان
- ۹۱ ۱۴- هرمزگان
- ۹۱ اشاره
- ۹۱ ۱۴- الف. میناب
- ۹۲ ۱۴- ب. جزیره قشم
- ۹۳ ۱۵- همدان
- ۹۳ ۱۶- یزد
- ۹۷ ۱۷- بوشهر
- ۹۷ اشاره
- ۹۹ ۱۷- الف. کنگان
- ۱۰۰ ۱۸- گلستان
- ۱۰۴ محرم در بین آذری ها
- ۱۰۴ اشاره
- ۱۰۴ ۱- آذربایجان شرقی
- ۱۰۴ اشاره
- ۱۰۵ الف. تبریز
- ۱۰۶ ب. مراغه
- ۱۰۷ ۲- آذربایجان غربی

- ۱۱۳ - ۳_ اردبیل
- ۱۱۳ - اشاره
- ۱۱۶ - الف. خلخال
- ۱۱۷ - زنجان
- ۱۲۰ - محرم در بین کردها
- ۱۲۰ - اشاره
- ۱۲۰ - کردستان
- ۱۲۳ - کرمانشاه
- ۱۲۴ - ایلام
- ۱۲۷ - محرم در بین لرها
- ۱۲۷ - اشاره
- ۱۲۷ - لرستان
- ۱۲۷ - اشاره
- ۱۳۰ - الف. بروجرد
- ۱۳۳ - کهگیلویه و بویراحمد
- ۱۳۳ - خوزستان
- ۱۳۳ - اشاره
- ۱۳۳ - الف. دزفول
- ۱۳۵ - محرم در بین اعراب
- ۱۳۵ - اشاره
- ۱۳۵ - ۱- خوزستان
- ۱۳۵ - اشاره
- ۱۳۶ - الف. اهواز
- ۱۳۷ - ب. خرمشهر
- ۱۳۸ - ج. شوشتر
- ۱۳۸ - د. بهبهان

۱۴۱	محرم در بین بلوچها
۱۴۱	اشاره
۱۴۱	سیستان و بلوچستان
۱۴۱	اشاره
۱۴۳	الف. چابهار
۱۴۴	محرم در بین ترکمن ها
۱۴۴	اشاره
۱۴۴	۱- گلستان
۱۴۵	خراسان شمالی
۱۴۵	اشاره
۱۴۵	ترکمن صحرا
۱۴۵	۳- خراسان جنوبی
۱۴۶	فصل سوم: محرم در ملل
۱۴۶	اشاره
۱۴۷	بخش اول: محرم در قاره آسیا
۱۴۷	اشاره
۱۴۸	عراق
۱۴۸	اشاره
۱۵۳	الف. کربلا
۱۵۴	ب. نجف
۱۵۵	ج. کاظمین
۱۵۶	د. سامرا
۱۵۷	ه. دیالی
۱۵۷	ه. ناصریه
۱۵۸	و. بصره
۱۵۸	۲- پاکستان

- ۳- افغانستان ۱۶۱
- اشاره ۱۶۱
- ۳- الف. کابل ۱۶۳
- ب. جلال آباد ۱۶۴
- ج. سرپل ۱۶۴
- ۳- د. بامیان ۱۶۴
- ۳- ه. کتر ۱۶۵
- ۳- و. هرات ۱۶۵
- ۴- عربستان سعودی ۱۶۶
- ۵- امارات متحده عربی ۱۶۷
- ۶- بنگلادش ۱۶۸
- ۷- بحرین ۱۶۹
- ۸- ترکیه ۱۷۰
- ۹- کویت ۱۷۳
- ۱۰- لبنان ۱۷۴
- ۱۱- سوریه ۱۷۵
- ۱۲- اردن ۱۷۶
- ۱۳- آذربایجان ۱۷۷
- ۱۴- قزاقستان ۱۷۸
- ۱۵- تاجیکستان ۱۷۹
- ۱۶- اندونزی ۱۸۰
- ۱۷- برمه ۱۸۳
- ۱۸- مالزی ۱۸۴
- ۱۹- تایلند ۱۸۵
- ۲۰- فیلیپین ۱۸۶
- اشاره ۱۸۶

- ۱۸۶----- هندوستان ۲۱
- ۱۹۲----- گرجستان ۲۲
- ۱۹۵----- بخش دوم: محرم در قاره افریقا
- ۱۹۵----- اشاره
- ۱۹۵----- تونس
- ۱۹۶----- مصر
- ۱۹۸----- مراکش
- ۱۹۹----- الجزایر
- ۲۰۰----- سنگال
- ۲۰۱----- کنیا
- ۲۰۲----- سیرالئون
- ۲۰۴----- بخش سوم: محرم در اروپا
- ۲۰۴----- اشاره
- ۲۰۴----- انگلستان
- ۲۰۶----- آلبانی
- ۲۱۰----- آلمان
- ۲۱۱----- بلژیک
- ۲۱۲----- بوسنی هرزگوین
- ۲۱۲----- پرتغال
- ۲۱۲----- دانمارک
- ۲۱۳----- رومانی
- ۲۱۳----- هلند
- ۲۱۴----- یونان
- ۲۱۴----- بخش چهارم: محرم در قاره امریکا
- ۲۱۴----- اشاره
- ۲۱۵----- آمریکا

۲۱۶ کانادا

۲۱۷ ترینیداد و توباگو

۲۲۰ کلمبیا

۲۲۰ آرژانتین

۲۲۱ کتابنامه

۲۳۱ درباره مرکز

محرم در اقوام و ملل

مشخصات کتاب

محرم در اقوام و ملل

کد: ۱۹۴۳

نویسنده: محبوبه پیمانی

تهیه کننده و ناشر: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

نشانی: قم، بلوار امین، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

تلفن: ۲۹۱۹۶۷۰ _ ۰۲۵۱ سامانه ارتباطات: ۱۱ _ ۲۹۱۵۵۱۰

تهران: خیابان جام جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیرزمین

تلفن: ۲۲۰۱۴۷۳۸ _ ۰۲۱ نمابر: ۲۲۱۶۴۹۹۷

دفتر خراسان: مشهد _ خیابان امام خمینی رحمه الله ، انتهای باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم

تلفن: ۲۲۱۵۱۰۸ _ ۰۵۱۱ نمابر: ۲۲۱۵۱۰۶

www.irc.ir info@irc.ir

ص: ۱

اشاره

دیباچه

دیباچه

عادات، آداب و رسوم، اندیشه‌ها و وضعیتی که یک گروه در آن قرار دارد، از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود. از این رو، مجالس و محافل که در سوگ حسینی و برای احیای خاطره عاشورا، در مسجدها، حسینیه‌ها و منازل در ایام عاشورا یا در روزهای دیگر برگزار می‌گردد، از پربرکت‌ترین آثار شهادت اباعبدالله الحسین علیه السلام و زمینه مناسبی برای تبلیغ و موعظه و تقویت آگاهی مردم درباره دین و علایق مذهبی است. به همین سبب، در روایات نیز برگزاری چنین مجالسی تأکید شده است.

به دلیل آنکه مأموریت رسانه، افزایش بینش و آگاهی مردم و آشنا ساختن آنها با فرهنگ غنی و میراث مفاخر فرهنگی اسلام و پیرایش و پالایش آن از خرافات و رفتار التقاطی است، شایسته است با شناخت فرهنگ‌های گوناگون و همچنین شناخت ماهیت و جنبش عاشورا از راه منابع مستند و خدشه ناپذیر برای حفظ هویت این نهضت عظیم، به تبیین، تفسیر، تعمیق و توسعه این حماسه و فرهنگ پردازد.

بی‌شک حادثه عاشورا جزو عظیم‌ترین رخدادهایی بود که در تاریخ بشری موجی عظیم پدید آورد و مسلمان و غیر مسلمان را با ارزش‌های

متعالی و مفهوم حیات هدف دار آشنا ساخت و انگیزه‌های مبارزه برای حفظ کرامت انسان و نفی ستم را در انسان‌ها ایجاد کرد.

هر اندازه که مسلمانان و انسان‌ها با درس‌های نهفته در این حرکت خونین و عمیق، بیشتر آشنا شوند و از آن بهره ببرند، به همان اندازه عزتمندتر و بزرگوارتر می‌زیند و پایه‌های حکومت طاغوت را می‌لرزاند؛ زیرا عاشورا از آزادی، محبت و عدالت حکایت می‌کند؛ پاکی نظر را در مبارزه می‌آموزد؛ نحوه امتناع از قبول ستم و رد استعمار را نشان می‌دهد و غیرت، شجاعت، فداکاری و پایداری در برابر مصیبت‌ها و ثبات بر طریق حق را تعلیم می‌دهد.

از این رو، مرکز پژوهش‌های اسلامی می‌کوشد با ارائه آثار گوناگون در این زمینه، یاری‌گر برنامه‌سازان رسانه ملی در راستای تولید برنامه‌های فاخر برای توسعه و تعمیق بینش و آگاهی مخاطبان رسانه باشد.

اداره کل پژوهش

گروه مناسبت‌ها

نهضت حسینی و قیام عاشورا، واقعه ای بی نظیر به شمار می آید؛ واقعه ای که هر فرد کنجکاو و علاقه مند به درک و فهم حقایق تاریخی را به شناخت منابع و گزارش های این رویداد وا می دارد. حادثه کربلا و تأثیرات عمیق و گسترده سیاسی و اجتماعی آن در تاریخ اسلام و به ویژه تاریخ تشیع، عظمت و اهمیت خاصی دارد. حادثه کربلا و قیام امام حسین علیه السلام بر اندیشه جهانیان، حتی غیر مسلمانان داشته، بسیاری داشته است. عظمت قیام و ویژگی های دیگر امام و یارانش سبب شده است که افراد بسیاری درباره این نهضت و حماسه آفرینان عاشورا اظهار نظر کنند. برخی نویسندگان غیر مسلمان نیز درباره این حادثه کتاب هایی نگاشته اند.

قیام امام حسین علیه السلام و عظمت حادثه کربلا و تأثیرات عمیق و گسترده سیاسی و اجتماعی آن در تاریخ اسلام و به ویژه تاریخ تشیع، هر انسان آزاده ای را با هر دین و مسلکی شگفت زده می کند. نهضت حسینی حادثه ای مانده در دوره و محدوده خاصی نیست، بلکه فرهنگی الهی به شمار می آید که فصل ها و عناصر متعددی دارد که اثر نامحدود و انکارناپذیر آن در طول

تاریخ، جاودانه خواهد ماند. امام حسین علیه السلام با شهادت خویش ندای آزادی را در طول قرن ها و در میان همه ملت ها، طنین انداز کرد. این رویداد بزرگ، احساس همدردی انسان ها را برمی انگیزد؛ زیرا همیشه گرایش بشر به سمت مظلوم و دفاع از حق بوده است؛ قیامی که شعله های پر فروغ آن خاموش نشدنی است و هر چه زمان می گذرد، جنبه های حماسی بی نظیر آن بر جهانیان روشن تر می شود. امروزه نام و یاد امام حسین علیه السلام زمان و مکان را درنور دیده و قیام ایشان الگوی زندگی آزادمران جهان قرار گرفته است.

در این پژوهش برآنیم تا نهضت با معرفی و شناخت آداب و رسوم محرم در میان ملت های گذشته و نیز سیره و سنت معصومان به بررسی گستره این مراسم در بسیاری از جوامع پردازیم. همچنین در پی نقد فرهنگ عزاداری اقوام و ملل مختلف نبودیم، بلکه می خواهیم با بررسی آداب و رسوم ملت ها، بازتاب دهنده عشق آنان به ائمه اطهار علیهم السلام باشیم و در راه گسترش فرهنگ صحیح عاشورا گام برداریم.

در این اثر، تنها به جلوه هایی کوتاه از شور و هیجان حسینی در سرزمین های گوناگون پرداخته ایم. گفتنی است نگارنده به هیچ رو خود را شایسته قلم فرسایی در این زمینه نمی داند و امید آن دارد که خوانندگان، کاستی های این پژوهش را نادیده بگیرند.

فصل اول: کلیات و مفاهیم

اشاره

فصل اول: کلیات و مفاهیم

زیر فصل ها

واژگان اصلی

واژگان فرعی

پیشینه عزاداری در ماه محرم

واژگان اصلی

اشاره

واژگان اصلی

زیر فصل ها

محرم

اقوام

ملل

محرم

محرم

نام نخستین ماه از ماههای دوازده گانه قمری. علت نامگذاری این ماه به محرم، آن بوده که در ایام جاهلیت، جنگ در این ماه را حرام می دانستند و روز اول محرم را اول سال قمری قرار می دادند. اما بنی امیه با ریختن خون سید الشهدا در این ماه و پدید آوردن حادثه کربلا، احترام ماه حرام را نگه نداشتند. امام رضا(ع) فرمود: در جاهلیت، حرمت این ماه نگاه داشته می شد و در آن نمی جنگیدند، ولی در این ماه، خونهای ما را ریختند و حرمت ما را شکستند و فرزندان و زنان ما را اسیر کردند و خیمه ها را آتش زدند و غارت کردند و حرمت پیامبر را درباره ذریه اش رعایت نکردند. (۱) به گفته سید حمیری:

١- بحار الانوار، ج ٤٦، ص ٢٨٣ و ٢٨٥؛ مناقب، ابن شهر آشوب، ج ٤، ص ٨٦

فی حرام من الشهور احلت حرمه الله و الحرام حرام (۱)

در دوم ماه محرم الحرام سال ۶۱ هجری، کاروان ابا عبد الله (ع) وارد کربلا شد و اردو زد. به تدریج بر سپاه کوفیان که آن حضرت را محاصره کرده بودند افزوده شد. روز نهم ماه محرم «تاسوعا» نام دارد و روز دهم آن «عاشورا»، روز شهادت سید الشهداء و یاران و فرزندان در کربلاست. (۲)

اقوام

اقوام

در لغت به معنی خویشاوندان و فرقه ها و گروهها و طایفه ها. (۳)

ملل

ملل

جمع ملت، به معنی دین و مذهب است و اطلاق ملت بر دین حق و دین باطل هر دو آمده است. (۴)

۱- مناقب، ج ۴، ص ۸۶.

۲- صحیفه نور، ج ۲، ص ۱۱.

۳- ۱. علی اکبر دهخدا، لغت نامه.

۴- علی اکبر دهخدا، لغت نامه.

واژگان فرعی

اشاره

واژگان فرعی

زیر فصل ها

عاشورا

عزا

روضه

مرثیه

تعزیه

نوحه

عاشورا

عاشورا

واژه عربی «عاشورا» در لغت به معنای «روز دهم ماه محرم الحرام» است. (۱) زیرا عدد ده را در عربی «عشر» می گویند و این کلمه به چند لفظ گوناگون در کتاب‌های لغت عربی بیان شده است، مانند «عاشوراء»، «عشوراء»، «عاشوراء»، «عاشورا»، «عشورا» و «عاشور» بر وزن «هارون». در برخی کتاب‌های فرهنگ لغت عربی، عاشورا را روز نهم محرم نیز گفته‌اند. علمای لغت نیز درباره اصل کلمه عاشورا اختلاف دارند؛ برخی می گویند عاشورا کلمه عربی است و برخی دیگر عاشورا را واژه عبرانی می‌دانند.

در سنن اعراب جاهلی محرم الحرام، اول سال قمری محسوب می‌شد و این ماه را جنگ نمی‌کردند. چنان‌چه قبیله اوس و خزرج ۱۲۰ سال با هم نزاع داشتند و لیکن در ماه محرم به اضافه ذی القعدة، ذی الحجة و رجب دست از جنگ بر می‌داشتند. روز اول محرم که فرا می‌رسید، اول سال جدید تلقی می‌گردید و تعطیل عمومی اعلام می‌شد و تا ده روز جشن ملی اعلام می‌کردند. روز دهم که عاشورا بود، لباس‌های فاخر پوشیده و عطر استعمال می‌کردند. بساط چراغانی و آینه بندی در کوچه و بازار و خانه‌ها به راه می‌انداختند و به همدیگر سال نور را تبریک می‌گفتند و از همین نظر دهم محرم روز جشن ملی و عید عمومی و روز شادمانی و تبریک بود به طوری که در بعضی از کشورهای اسلامی و مجامع اهل سنت مانند ترکیه از همین

۱- تعريف ارائه شده چنين است: «عاشر شهر محرم». (لويس معلوف السيوعى، المنجد فى اللغه و الادب و الاعلام، ص ۸، ذيل ماده «عشر»).

جاهلی تبعیت و پیروی می کنند. (۱)

بیرونی در آثار الباقیه این واژه را عبری می داند و چنین می نویسد: «عاشورا لغت عبرانی است و دهم تشرین یهود و روز روزه آنها بود، عاشورا نام مشهور روز دهم محرم است و «عاشر» واقعه پس از نهم را گویند. «عشورا» و «عاشورا» و «عاشور» و «عاشوری»، اطلاق به دهم محرم می شود و این روز در تاریخ عرب، سابقه ممتدی در جشن های ملی دارد». (۲)

عزا

عزا

در این میان، آنچه مهم است مبحث عزاداری روز عاشورا است که واژه «عزا» در لغت، به معنای «صبر و شکیبایی بر هر چیزی که انسان از دست می دهد» (۳) و نیز به معنای «خوب صبر کردن»، «صبر کردن در مصیبت» و «سوگ و مصیبت» است. (۴) در عربی، «عَزَيْتُ فُلَانًا»؛ یعنی او را دلداری و تسلی دادم و «أَحْسَنَ اللَّهُ عَزَاكَ»؛ یعنی خداوند تو را صبر نیک دهد.

بر این اساس، «عزاداری» مراسمی است که برای آرامش بخشیدن به فرد یا افراد داغدیده برگزار می شود. برای این منظور، روش های متعددی کاربرد دارد مانند هم دردی کردنِ زبانی با فرد داغدیده، گریه کردن همراه با فرد داغدیده، شنیدن غم و غصه های فرد داغدیده، یادآوری داغ های دیگران به ویژه داغ های بزرگان دینی و تاریخی. در جوامع مختلف، معمولاً عزاداری در قالب مراسم جمعی، در چند مرحله زمانی (سوم، هفتم و چهلم) و با آدابی

۱- محمدباقر مدرس، شهر حسین ۷، صص ۲۳۸ و ۲۳۹.

۲- المنجد فی اللغة و الادب و الاعلام، ص ۸.

۳- ابن منظور، لسان العرب، تصحیح امین محمد عبدالوهاب و محمدالصادق العبیدی، ج ۹، صص ۱۹۵ و ۱۹۶ (ماده عزا).

۴- علی اکبر دهخدا، لغت نامه، ج ۱۰، ص ۱۳۹۸۴ (ماده عزا).

ویژه برگزار می‌شود و در آرامش بخشیدن به افراد داغ‌دیده تأثیر بسیار شگرفی دارد.^(۱)

مهم این است، که عزاداری امام حسین علیه السلام در جهت یادِ مصائب و مظلومیت آن حضرت باشد. البته این حالات ریشه در پیوند عمیق عاطفی با امام حسین علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام دارد که در ادامه به تفصیل درباره آن سخن به میان خواهد آمد.

امروزه عزاداری برای امام حسین علیه السلام با ابعادی گسترده و اثرگذار، به تدریج همه عرصه‌های حیات تاریخی و انسانی را تسخیر کرده است و مفهوم فراگیری دارد. ماجرای کربلا از نظر اجتماعی در تاریخ اسلام به الگوی انسانیت، آزادگی، رشادت و ظلم ستیزی برای عدالت تبدیل شده و به ویژه در تشیع، اثری دیرپا و عمیق بر جای گذاشته است؛ به گونه ای که با هیچ یک از رویدادهای تاریخی جهان، از نظر عمق و جنبه‌های اثرگذاری قابل مقایسه نیست.

عزاداری ماه محرم، یکی از مردمی‌ترین رسم‌های اجتماعی میان مسلمانان است و همگان در هر سن و از هر صنف، با حضور در این مراسم، با پیام‌ها و درس‌های حماسه حسینی آشنا می‌شوند.

همواره برگزاری عزاداری برای امام حسین علیه السلام فرصتی مناسب به دست می‌دهد تا در پرتوی این سنت، بسیاری از آموزه‌های اسلام مانند امر به معروف و نهی از منکر، تولی و تبری زنده شود. معمولاً عزاداری ماه محرم در میان فرهنگ ملل و اقوام به شکل‌های گوناگون برگزار می‌گردد که برخی

۱- لسان العرب، ج ۹، صص ۱۹۵ و ۱۹۶ (ماده عزا)؛ احمد بن محمد بن علی المقرئ الفیومی، المصباح المنیر، ص ۴۰۸ (ماده عَزَوْتُه).

از این اشکال در بیشتر فرهنگ ها و خرده فرهنگ ها به شکلی سنتی و در قالبی بدون تغییر اجرا می شود. در برخی از شیوه‌های عزاداری نیز به دلیل تغییر تمدن‌ها و گرایش‌های فرهنگی، برخی شکل‌ها به کلی دگرگون یا در پرتوی تاریخ منسوخ شده است.

روضه

روضه

روضه در لغت به معنای سرزمین سرسبز است که آب در میان یا جنب آن جاری باشد و در اصطلاح مراسم عزائی که به یاد شهیدان راه دین و بخصوص در ایام محرم و به یاد واقعه کربلا- برپا کنند. اشعاری که در ذکر مصائب و شرح شهادت پیشوایان دین و بخصوص شهیدان کربلا سرایند و خوانند (۱).

مرثیه

مرثیه

مرثیه یا مرثیت در لغت به در عزای مرده گریستن و برشمردن اوصاف او گفته می شود و در اصطلاح شیعه به مراسم عزائی که به یاد شهیدان راه دین و بخصوص در ایام محرم و به یاد واقعه کربلا برپا کنند یا اشعاری که در ذکر مصائب و شرح شهادت پیشوایان دین و بخصوص شهیدان کربلا سرایند و خوانند، گفته می شود. (۲).

در فرهنگ شیعه مرثیه برای مصائب اهل بیت عصمت و طهارت از جایگاه ویژه ای برخوردار است و عزاداری یکی از عناصر اصلی و کلیدی در بررسی فرهنگ عاشورایی است، چنان که نمی توان نقش

۱- لغت نامه دهخدا.

۲- لغت نامه دهخدا.

مثبت آن را در تحولات فرهنگی شیعه، نادیده گرفت. (۱)

تعزیه

تعزیه

در لغت به معنی سوگواری (تعزیت)، برپای داشتن یادبود عزیزان از دست رفته، تسلیت، امر کردن به صبر، و پرسیدن از خویشان مرده است (۲)؛ ولی در اصطلاح، به گونه ای از نمایش مذهبی منظوم گفته می شود که در آن عده ای اهل ذوق و کار آشنا در مناسبتهای مذهبی و به صورت غالب، در جریان سوگواریهای ماه محرم برای باشکوه تر نشان دادن آن مراسم و یا به نیت آمرزیده شدن مردگان، آرزوی بهره مندی از شفاعت اولیای خدا به روز رستخیز، تشریف خاطر، بازیافت تندرستی، و یا برای نشان دادن ارادت و اخلاص فزون از اندازه به اولیا _ به ویژه اهل بیت پیامبر علیهم السلام، با رعایت آداب و رسوم و تمهیدهایی خاص و نیز بهره گیری از ابزارها و نواها و گاه نقوش زنده برخی از موضوعات مذهبی و تاریخی مربوط به اهل بیت _ به ویژه واقعه کربلا (امام حسین؛ واقعه کربلا) را پیش چشم بینندگان بازآفرینند.

نوحه

نوحه

بیان مصیبت، گریه کردن با آواز، آواز ماتم، شیون و زاری، مویه گری، زاری بر مرده، شعری که در ماتم و سوگواری با صوت

۱- محمدی ری شهری، فرهنگ نامه مرثیه سرایی و عزاداری سیدالشهداء علیه السلام، نشر مشعر، ص ۱۱ و ۱۲.

۲- لغت نامه دهخدا.

حزین و ناله و زاری خوانند، اعم از سوگواری برای کسی که تازه مرده یا برای امامان شیعه. (۱)

ترکیبات دیگر آن عبارت است از: نوحه آراستن، نوحه ساختن، نوحه سرودن، نوحه خوانی. نوحه گری بر مرده، که رسم جاهلیت و کاری مکروه بود، مگر برای معصومین علیهم السلام که نوحه و گریه بر آنان از شعائر مهم و از عوامل نشر فضیلت ها و احیای یاد اسوه های کمال است و خود امامان بر سیدالشهدا علیهم السلام می گریستند و امر به نوحه خوانی می کردند. (۲)

(سیاه پوشی عمومی: در این شیوه نیز عزاداران به نشانه اعلام هم‌دردی و ناراحتی از ستم‌هایی که ستمکاران بر خاندان امام حسین علیه السلام روا داشته اند، لباس سیاه می‌پوشند و اماکن و مجالس عزاداری را سیاهپوش می‌کنند.

شبهه‌خوانی و تعزیه: این نوع از عزاداری نمایشی است که در محوطه‌ای، با حضور مردم، به وسیله چند نفر انجام می‌شود که در نقش قهرمانان کربلا و با لباس‌های مخصوص و ابزار جنگی و همراه با دهل و شیپور، نیزه، شمشیر، سپر، سنج، کرنا، سرنا، خنجر، زره، مشک آب و اسب، ایفای نقش می‌کنند. صحنه و نمایش، بر مبنای حوادث کربلا و مقتل‌ها تنظیم می‌شود. (۳)

این نمایش مدون برای بهتر به تصویر کشیدن مظلومیت ائمه اطهار علیهم السلام صورت می‌گیرد تا درک عمق مصیبت‌های آنان برای بینندگان آسان‌تر باشد.

دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی: در این شیوه عزاداری، انبوهی از

۱- لغت نامه دهخدا.

۲- بحار الانوار، ج ۷۹، ص ۷۱ تا ۱۱۳.

۳- پتر چلوسکی، تعزیه هنر بومی پیشرو ایران، ترجمه: داود حاتمی، ص ۳۷۴.

جمعیت عزادار در قالب دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی از محل استقرار هیئت‌ها راهی کوچه‌ها و خیابان‌ها می‌شوند و به عزاداری می‌پردازند. این کار به نشانه اعلام آمادگی همگانی برای گسترش فرهنگ شهادت‌طلبی در راه پیشوایان دین است.

نذر: نذر ریشه قرآنی دارد که مستند آن سوره مبارکه «دهر» است. در مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام مرسوم است که عزاداران برای رسیدن به مطلوب و برآورده شدن حاجت یا به جهت پای بندی به بندگی خدا و تلاش برای رسیدن به مقام قرب ربوبی، بخشی از درآمد خود را به شکل طعام و نوشیدنی در اختیار عزاداران قرار می‌دهند. این عمل که در روزهای عزاداری برای پاسداشت روز عزا، انجام و در میان فرهنگ‌ها و قوم‌ها، به شکل‌های متنوعی اجرا می‌شود.

سقایی: در این مراسم رسم بر این است که به نیت سقایی حضرت عباس علیه السلام در صحرای کربلا- فردی به صورت نمادین لباس سبز بر تن می‌کند و با مشک پر از آب یا شربت گلاب، به اهل مجلس و عزاداران آب می‌دهد. عموماً این شیوه در میان بیشتر اقوام شکل خود را حفظ کرده است، اما پس از ممنوعیت حکومت پهلوی بر اجرای این مراسم، در برخی شهرها منسوخ شده است.

عزاداری برای امام حسین علیه السلام باعث می‌شود تا یاد، نام و پیام‌های نهضت عاشورا زنده و جاوید بماند و آموزه‌های آن به نسل‌های دیگر منتقل شود. از این طریق، همه انسان‌ها _مسلمان و غیرمسلمان_ در طول تاریخ با آموزه‌هایی همچون ستم‌ستیزی، آزادگی، شهادت‌طلبی، ایثار و حقیقت‌جویی آشنا می‌شوند. مجالس عزاداری امام حسین علیه السلام فرصتی بسیار ارزشمند به

شمار می آید تا با شرکت در مراسم عزای امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش، با شخصیت و عظمت روحی آنان آشنا شوند و آنان را انسان های کاملی که واجد صفات پسندیده صبر، وفا، استقامت و از خودگذشتگی اند، و هر یک، الگوی نیکی ها هستند، بشناسند.

پیشینه عزاداری در ماه محرم

اشاره

پیشینه عزاداری در ماه محرم

زیر فصل ها

عزاداری آدم پیامبر علیه السلام

عزاداری نوح پیامبر علیه السلام

عزاداری موسی و خضر علیهما السلام

عزاداری سلیمان علیه السلام

عزاداری حضرت ابراهیم علیه السلام

عزاداری اسماعیل علیه السلام

عزاداری زکریا علیه السلام

عزاداری عیسی علیه السلام

عزاداری بنی هاشم در ماتم سیدالشهدا علیه السلام

پیامبر صلی الله علیه و آله در کربلا

عزاداری حضرت علی علیه السلام در کربلا

سوگواری حضرت فاطمه علیها السلام

عزاداری امام سجاد علیه السلام

عزاداری امام محمد باقر علیه السلام

عزاداری امام صادق علیه السلام

عزاداری امام موسی کاظم علیه السلام

عزاداری امام رضا علیه السلام

عزاداری امام زمان علیه السلام

عزاداری آدم پیامبر علیه السلام

عزاداری آدم پیامبر علیه السلام

«وقتی که آدم علیه السلام نظر به ساق عرش نمود و نام های مقدس پنج تن آل عبا علیهم السلام را مشاهده کرد، جبرئیل به او آموخت که آن اسم های مبارک را بر زبان بیاورد، پس چون عطر نام حسین علیه السلام در دهانش پیچید، اشکش جاری گردید و دلش شکست، سؤال کرد: ای جبرئیل چرا در وقت ذکر این اسم، قلب من می شکند و اشکم جاری می شود؟ پس جبرئیل مصیبت آن حضرت را بیان نمود و فرشتگان حاضر، با آدم شنیدند و گریستند»^(۱).

عزاداری نوح پیامبر علیه السلام

عزاداری نوح پیامبر علیه السلام

«چون کشتی نوح به گرداب کشتی اهل بیت علیهم السلام کربلا رسید، به تلاطم افتاد و نوح از غرق شدن ترسید. جبرئیل نازل شد و قضیه کربلا را بیان نمود. نوح و اصحاب کشتی گریستند و بر قاتلش لعن کردند»^(۲).

عزاداری موسی و خضر علیهما السلام

عزاداری موسی و خضر علیهما السلام

«زمانی که موسی با خضر در مجمع البحرين ملاقات نمود، گفت و گو از

۱- بحارالانوار، ج ۴۴.

۲- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۴۳، ح ۲۸؛ ترجمه: خصائص، ص ۲۱۸.

فضایل آل محمد صلی الله علیه و آله و مصیبت‌های ایشان نمودند تا این که به قضیه امام حسین علیه السلام رسیدند، صدای ایشان به ناله و گریه بلند شد»^(۱).

عزاداری سلیمان علیه السلام

عزاداری سلیمان علیه السلام

«چون بساط سلیمان با عزت و جاه، بر فراز مقتل سیدالشهدا علیه السلام رسید، باد آن بساط را در هم پیچانید و به سوی زمین آورد، سلیمان باد را بر این حرکت مؤاخذه نمود. باد گفت: یا نبی الله اینجا زمین شهادت سرور جهانیان است و مصائب آن غریب و بی یاور را بیان کرد»^(۲).

عزاداری حضرت ابراهیم علیه السلام

عزاداری حضرت ابراهیم علیه السلام

«وقتی که ابراهیم مأمور به ذبح پسر شد، ذبح عظیمی جای گزین اسماعیل گردید. خطاب آمد: ای ابراهیم! جمعی که خود را از امت خاتم الانبیا صلی الله علیه و آله گمان می کنند، هر آینه فرزندش حسین علیه السلام را به ظلم و دشمنی مانند گوسفند خواهند کشت و به این عمل مستحق غضب و سخط من می شوند.

ابراهیم ناله ای کرد و دل شکسته گریست. وحی رسید: ای ابراهیم مصیبت فرزندت را به غم و اندوه بر حسین علیه السلام جای گزین نمودم و درجات رفیعه اهل مصائب را برای تو واجب کردم و این است تفسیر: «وَفَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ؛ قربانی بزرگی را جای گزین او کردیم». (صافات: ۱۰۷)^(۳).

عزاداری اسماعیل علیه السلام

عزاداری اسماعیل علیه السلام

«وقتی اسماعیل گوسفندان خود را به شریعه فرات فرستاد، شبانش او را خبر

۱- بحارالانوار، ج ۱۳، صص ۲۷۹-۳۰۱؛ تفسیر قمی، ج ۲، ص ۳۸.

۲- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۴۴.

۳- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۲۵، ح ۶.

داد که گوسفندان چند روز است آب نمی آشامند. اسماعیل از خداوند سبب آن را سؤال نمود. خطاب آمد: از گوسفندان پرس. سؤال کرد: شما را چه شده که آب نمی آشامید؟ به زبان فصیح گفتند: به ما خبر رسیده که حسین علیه السلام سبط محمد صلی الله علیه و آله در اینجا با لب تشنه کشته می شود، ما به جهت حزن بر او آب نمی آشامیم» (۱).

عزاداری زکریا علیه السلام

عزاداری زکریا علیه السلام

زکریا علیه السلام از خداوند خواست که اسامی مقدس آل عبا علیهم السلام را به او تعلیم دهد. جبرئیل او را تعلیم داد. زکریا هر وقت آن اسما را ذکر می کرد، غبار اندوه و غمش برطرف می شد و چون به نام حسین علیه السلام می رسید، گریه راه گلویش را می گرفت و دلش می تپید. عرض کرد: خدایا! چرا وقتی نام آن چهار بزرگوار را ذکر می نمایم، از هم و غصه می رهم و چون حسین علیه السلام را یاد می کنم، اشکم جاری می شود و دلم می سوزد؟ پس خداوند او را از ماجرای آن حضرت باخبر کرد. (۲)

عزاداری عیسی علیه السلام

عزاداری عیسی علیه السلام

«چون عیسی بن مریم علیه السلام با حواریین به سرزمین کربلا گذشت، آهوان گریانی را دید. بر این منظره همگی گریستند. پس حضرت مسیح، کربلا- و امام حسین علیه السلام را بر ایشان معرفی نمود و مدت طولانی گریست تا اینکه به صورت بر زمین افتاد و غش کرد» (۳).

۱- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۴۳.

۲- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۲۳.

۳- بحارالانوار، ج ۴۴، صص ۲۵۲-۲۵۴.

عزاداری بنی هاشم در ماتم سیدالشهدا علیه السلام

عزاداری بنی هاشم در ماتم سیدالشهدا علیه السلام

از امام صادق علیه السلام چنین روایت شده است: «پس از حادثه عاشورا، هیچ بانویی از بانوان بنی هاشم، سرمه نکشید و خضاب ننمود و از خانه هیچ یک از بنی هاشم دودی که نشانه پختن غذا باشد، بلند نشد تا آنکه ابن زیاد به هلاکت رسید. ما پس از فاجعه خونین عاشورا پیوسته اشک بر چشم داشته ایم».^(۱)

پیامبر صلی الله علیه و آله در کربلا

پیامبر صلی الله علیه و آله در کربلا

ام سلمه می گوید: «شب هنگامی رسول اکرم صلی الله علیه و آله از ما غایب شدند، چون بازگشتند چهره مضطرب و گردآلود داشتند؛ درحالی که دستشان را مشت کرده بودند، پرسیدم: یا رسول الله! چرا این گونه پریشان احوال هستید؟ فرمود: «مرا به نقطه ای از عراق به نام کربلا بردند و در آنجا شهادتگاه فرزندم حسین علیه السلام و جمعی از فرزندان و اهل بیت را به من نشان دادند. آن گاه حضرت مقداری از خاک کربلا به ام سلمه سپرده و فرمودند هرگاه تبدیل به خون شد، بدان که حسین را شهید نموده اند».^(۲)

عزاداری حضرت علی علیه السلام در کربلا

عزاداری حضرت علی علیه السلام در کربلا

ابن عباس می گوید: «هنگام حرکت امیرالمؤمنین علیه السلام به سوی صفین من همراه آن حضرت بودم. وقتی در ساحل فرات و دشت نینوا پیاده شدیم، حضرت امیر علیه السلام به صدای رسا پرسید: «ابن عباس آیا این سرزمین را می شناسی؟» گفتم: نمی شناسم. فرمود: «اگر می دانستی اینجا کجاست تا

۱- امام حسن ۷ و امام حسین ۷، ص ۱۴۵.

۲- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۳۹، ح ۳۱.

همانند من نمی گریستی، از آن نمی گذشتی.» این را گفت و آن قدر گریست که سیلاب اشکش از محاسن شریف بر سینه ریخت و ما نیز گریستیم...» (۱).

سوگواری حضرت فاطمه علیها السلام

سوگواری حضرت فاطمه علیها السلام

مجلس عزای سیدالشهدا علیه السلام از سوی مادرش فاطمه علیها السلام همه روزه در آسمان ها بر پا می شود و در آن به شیوه مخصوصی بر او سوگواری می کنند. در این مجلس آسمانی، دخت گرامی پیامبر از فراز آسمان ها بر شهادتگاه فرزندش نظاره می کند و در سوگ او به گونه ای شیون می نماید که تمامی موجودات آسمان ها و زمین و دریاها و فرشتگان سوگواری می گردند. آن گاه پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله او را آرامش می بخشد و او بر زائران و ارادتمندان و شیفتگان حسین علیه السلام دعا می کند. (۲)

عزاداری امام سجاد علیه السلام

عزاداری امام سجاد علیه السلام

حزن امام سجاد علیه السلام بر آن حضرت به صورتی بود که دوران زندگی او، همراه با اشک بود. عمده اشک آن حضرت بر مصایب سیدالشهدا علیه السلام بود و آنچه بر عموها، برادران، عموزاده ها، عمه ها و خواهرانش گذشته بود تا آنجا که وقتی آب می آوردند تا حضرت میل کند، اشک مبارکشان جاری می شد و می فرمود: «چگونه بیاشامم، درحالی که پسر پیامبر را تشنه کشتند؟» (۳) و نیز می فرمود: «هرگاه شهادت اولاد فاطمه زهرا علیها السلام را به یاد می آورم، گریه ام می گیرد.» (۴)

۱- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۵۲، ح ۲.

۲- بحارالانوار، ج ۴۵، ص ۲۲، ح ۱۷.

۳- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۱۴۵.

۴- محمد بن محمد ابن بابویه، خصال، ج ۱، ص ۱۳۱.

امام صادق علیه السلام به زراره فرمود: «جدم علی بن الحسین علیه السلام هرگاه حسین بن علی علیه السلام را به یاد می آورد، آن قدر اشک می ریخت که محاسن شریفش پر از اشک می شد و بر گریه او حاضران گریه می کردند».^(۱)

عزاداری امام محمد باقر علیه السلام

عزاداری امام محمد باقر علیه السلام

امام باقر علیه السلام در روز عاشورا برای امام حسین علیه السلام مجلس عزا برپا می کرد و بر مصایب آن حضرت گریه می کرد. در یکی از مجالس عزا، در حضور امام باقر علیه السلام کمیت شعر می خواند. وقتی به اینجا رسید که «قتیل بالطف...»، امام باقر علیه السلام بسیار گریست و فرمود: «ای کمیت! اگر سرمایه ای داشتیم، در پاداش این شجرت به تو می بخشیدیم، اما پاداش تو همان دعایی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره حسان بن ثابت فرمود که همواره به جهت دفاع از ما اهل بیت علیهم السلام، مورد تأیید روح القدس خواهی بود».^(۲)

عزاداری امام صادق علیه السلام

عزاداری امام صادق علیه السلام

امام صادق علیه السلام از ابوهارون خواست تا همان گونه که خودشان بر حسین علیه السلام سوگواری می کنند، در حضورش با مرثیه سرایی به سوگواری پردازد. او نیز ضمن اشعاری حزن انگیز گفت:

امرر علی جدث الحسین

فقل لاعظمه الزکیه

بر شهادتگاه حسین علیه السلام گذر کن و به استخوان‌های پاک و مطهرش بگو.

صدای گریه امام علیه السلام بلند شد و ابوهارون از ادامه مرثیه خودداری کرد. همین گونه تا شروع به مرثیه می کرد، سیلاب اشک امام صادق علیه السلام را امان

۱- بحارالانوار، ج ۴۵، ص ۲۰۷.

۲- شیخ طوسی، مصباح المتعجد، ص ۷۱۳.

نمی داد تا سرانجام چنین ادامه داد:

یا مریم قومی واند بی مولاک

و علی الحسین فاسعدی بیکاک

ای مریم! ای بانوی بزرگ! به پاخیز و بر سرورت حسین علیه السلام نوحه سرایی کن و مرا با نثار اشک و گریه در سوگواری بر سالار خوبان همنوایی نما».

امام صادق علیه السلام خود به شدت گریست و خاندانش با شنیدن این جملات گریستند (۱) و فریاد «یا ابتاه» فضای خانه را پر کرد. (۲)

امام موسی کاظم علیه السلام می فرماید: «چون ماه محرم فرا می رسید، دیگر پدرم خندان نبود، بلکه اندوه از چهره اش نمایان می شد و اشک بر گونه اش جاری بود، تا آنکه روز دهم محرم فرا می رسید. در این روز، مصیبت و اندوه امام به نهایت می رسید. پیوسته می گریست و می فرمود: امروز، روزی است که جدم حسین بن علی علیه السلام به شهادت رسید» (۳).

عزاداری امام موسی کاظم علیه السلام

عزاداری امام موسی کاظم علیه السلام

از امام رضا علیه السلام نقل شده است که فرمود: «چون ماه محرم فرا می رسید، کسی پدرم را خندان نمی دید و این وضع ادامه داشت تا روز عاشورا. در این روز، پدرم را اندوه و حزن و مصیبت فرا می گرفت و می گریست و می گفت: در چنین روزی حسین را _ که درود خدا بر او باد _ کشتند» (۴).

عزاداری امام رضا علیه السلام

عزاداری امام رضا علیه السلام

گریه امام رضا علیه السلام در حدی بود که فرمود: «همانا روز مصیبت امام

۱- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۷، ح ۲.

۲- علی کرمی، ویژگی های امام حسین ۷، (الخصائص الحسينیه)، ص ۲۹.

۳- امام حسن و امام حسین ۸، ص ۱۴۳.

۴- حسین، نفس مطمئنه، ص ۵۶.

حسین علیه السلام، پلک چشمان ما را مجروح نموده و اشک ما را جاری ساخته است»^(۱).

دعبل خدمت حضرت رضا علیه السلام رسید. آن حضرت درباره شعر و گریه بر سیدالشهدا علیه السلام کلماتی چند فرمود. از جمله اینکه: «ای دعبل! کسی که بر مصایب جدم حسین علیه السلام گریه کند، خداوند گناهان او را می آمرزد» آن گاه حضرت بین حاضران و خانواده خود پرده ای زد تا بر مصایب امام حسین علیه السلام اشک بریزند.

سپس به دعبل فرمود: «برای امام حسین علیه السلام مرثیه بخوان که تا زنده ای، تو ناصر و مداح ما هستی. تا قدرت داری از نصرت ما کوتاهی مکن.» دعبل در حالتی که اشک از چشمانش جاری بود، مرثیه ای خواند و در آن هنگام صدای گریه امام رضا علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام آن حضرت بلند شد.^(۲)

عزاداری امام زمان علیه السلام

عزاداری امام زمان علیه السلام

بنا بر روایات، امام زمان علیه السلام در زمان غیبت و ظهور، بر شهادت جدّشان گریه می کند. آن حضرت خطاب به جد بزرگوارشان، سیدالشهدا علیه السلام می فرماید: «اگر روزگار مرا به تأخیر انداخت و دور ماندم از یاری تو و نبودم تا با دشمنان تو جنگ کنم و با بدخواهان تو پیکار نمایم، هم اکنون هر صبح و شام بر شما اشک می ریزم و به جای اشک، در مصیبت شما خون از دیده می بارم و از دل پردرد بر این ماجرا آه حسرت می کشم»^(۳).

این آخرین یادگار خاندان عصمت و طهارت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف است که در

۱- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۴.

۲- بحارالانوار، ج ۴۵، ص ۲۵۷.

۳- بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۳۲۰.

مصیبت جد مظلومش می گوید: «اگر زمانه مرا به تأخیر انداخت و نبودم که جانم را فدایت و روحم را سپر بلایت کنم، شب و روز در عزای تو می گریم، به طوری که اشک چشمم به خون مبدل می گردد».^(۱)

فصل دوم: محرم در اقوام ایرانی

اشاره

فصل دوم: محرم در اقوام ایرانی

عزاداری و بزرگداشت یاد و راه خامس آل عبا و دیگر یاران کاروان کربلا، از شعائر ارزشمند ایرانیان است. کشور ایران از قرن‌ها پیش، برخلاف موانعی که از طرف کانون‌های برگزاری مراسم عزاداری محرم لحاظ می‌شد، به خاندان نبوت علاقه مند بود. در همه شهرها و روستاها آیین‌های عزاداری به فراخور فرهنگ و شیوه‌های مرسوم هر منطقه و استانی، متفاوت بوده و از دیرباز در قالب هیئت‌های مذهبی و راه‌اندازی دسته‌ها و تکیه‌ها برگزار شده است.

با وجود گذشت بیش از یک هزار سال از مصیبت شهادت امام حسین علیه السلام و یاران وفادارش، نه تنها از عمق این حادثه کاسته نشده است، بلکه هرچه می‌گذرد، قلمروی عاشورا گسترده‌تر و آیین‌های عزاداری باشکوه بیشتری برگزار می‌شود. البته در این میان برخی روشنفکران غرب‌زده می‌خواستند ارادت ایمانی و قلبی ایرانیان را به دلیل ازدواج اباعبدالله با دختر آخرین پادشاه ایرانی (یزدگرد) نشان دهند که بی‌گمان همگان بر خرافه بودن این مدعا پی برده‌اند. به دلیل آنکه بیشتر ایرانیان شیعه‌اند، محرم از مناسبت‌های مهم ایرانیان به شمار می‌آید. در شهرهای ایران نیز برادران سنی، جداگانه برای سالار شهیدان عزاداری می‌کرده‌اند؛ به گونه‌ای که با سوگواری

شیعیان همانندی های بسیاری دارد. فراوانی متن های معتبر تاریخی که دلالت روشن بر سوگواری سنیان در این سرزمین دارد، برترین گواه این مدعا به شمار می رود. امروزه روضه خوانی و مداحی نسبت به دیگر آیین های مرسوم، همچون تعزیه خوانی، از توجه بیشتری برخوردار است.

در این بخش سعی شده است، گوشه ای از آیین های عزاداری شهرهای گوناگون ایران در سوگ سالار و سرور شهیدان بازگو شود.

پیشینه عزاداری در ایران

عزاداری برای حسین بن علی علیه السلام و خاندان و یاران او به شکل های مختلفی در طول تاریخ اسلام بر گزار می شد، اما این مراسم، آن هم در حدی گسترده به صورت سازمان یافته و با دستور و حمایت حکومت، از زمان آل بویه در بغداد آغاز گشت. ایرانیان از ابتدا اسلام را برگزیدند و بیش از اقوام و ملت های دیگر به خاندان عصمت و طهارت علاقه نشان دادند. پس از واقعه عاشورا، همواره شیعیان با یاد امام حسین علیه السلام و مصائبی که بر آن حضرت و اهل بیتش وارد شد، مجالس سوگواری بر پا می کردند و در روزهای تاسوعا و عاشورا به سوگ می نشستند.

نخستین ایرانیانی که آشکارا مجالس عزاداری عاشورا را به پا کردند، قبیله بنی حمرا، از قبایل ایرانی تبار شیعی مذهب کوفه بودند که پس از واقعه کربلا و برای خونخواهی سید الشهداء به مختار پیوستند. (۱)

ایرانیان به ویژه پس از شهادت امام رضا علیه السلام، به عزاداری امام حسین علیه السلام اهتمام بیشتری ورزیدند و به طور مداوم به آن می پرداختند. (۲)

۱- دائرة المعارف تشیع، ج ۳، ص ۴۶۳.

۲- سید صالح شهرستانی، تاریخ النیاحه، تحقیق: نبیل رضا علوان، ج ۲، ص ۵۹.

پیدایش عزاداری رسمی و علنی برای امام حسین علیه السلام از زمان آل بویه شکل گرفت. (۱) معزالدوله در سال ۳۵۲ هـ. ق دستور داد مردم در روز عاشورا گرد آیند و اظهار حزن کنند. (۲) در این روز از مردم خواسته شد که با پوشیدن جامه سیاه، اندوه خود را نشان دهند. (۳) در عاشورای سال ۳۵۲ هـ. ق نیز گریه و ندبه برای امام حسین علیه السلام و نوحه خوانی و برپایی ماتم برای آن امام برگزار شد. (۴) در این روز با آویختن پلاس (پارچه های کهنه و سیاه)، اعلام عزا کردند. در روز عاشورا، مردم و برخی علمای حنفی مانند خواجه علی غزنوی و امام نجم الدین بلعمانی حنفی، سفینیان را لعن و دستار از سر باز می کردند، نوحه می خواندند و خاک بر سر می افشانند. (۵)

ایرانیان در سال ۳۹۸ هـ. ق که روز عاشورا هم زمان با عید مهرگان بود، مراسم عید را به تأخیر انداختند. (۶) با گذشت تاریخ، هر چه حکومت آل بویه به پایان عمر خود نزدیک می شد و ضعف آن بیشتر می شد، نزاع میان شیعه و سنی نیز افزون تر می شد. بنابراین سلاطین آل بویه می کوشیدند به هر نحو ممکن برگزاری مراسم عاشورا و عید غدیر را که بانی آن بودند، لغو کنند، اما پافشاری شیعیان برای برگزاری مراسم عاشورا ادامه یافت تا اینکه در سال

- ۱- أبو الفرج عبد الرحمان بن علی بن محمد ابن الجوزی، المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوک، تحقیق: محمد عبد القادر عطا و مصطفی عبد القادر عطا، ج ۱۴، ص ۳۶۱.
- ۲- کامل شیخی، تشیع و تصوف، ترجمه: قراگزلو، ص ۴۳؛ علی اصغر فقیهی، آل بویه و اوضاع زمان ایشان، ص ۴۶۷؛ به نقل از: مرآة الجنان، ج ۳، ص ۲۴۷.
- ۳- ابن خلدون، العبر، ترجمه: عبد المحمد آیتی، ج ۲، ص ۳۵۸؛ الذهبی، شمس الدین محمد بن احمد، تاریخ الاسلام و وفیات المشاهیر و الأعلام، تحقیق: عمر عبد السلام تدمری، ج ۲۶، ص ۱۱.
- ۴- المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوک، ج ۷، ص ۱۵.
- ۵- ابوالمحاسن، النجوم الزاهره، ج ۴، ص ۲۱۸.
- ۶- ابن اثیر عزالدین ابی الحسن، الکامل فی التاریخ، ج ۸، ص ۳۲۶؛ ابی الفلاح عبدالحی ابن العماد الحنبلی، شذرات الذهب، ج ۳، ص ۱۳۰.

۴۰۲ هـ. ق فخرالملک، وزیر سلطان بهاءالدوله، برگزاری مراسم عاشورا را آزاد اعلام کرد،^(۱) ولی بار دیگر خودش در سال ۴۰۶ هـ. ق برگزاری مراسم عاشورا را منع کرد که اصرار شیعیان به برگزاری آن، باعث نزاع آنها با ساکنان محله باب الشعیر شد و شمار بسیاری در این نزاع کشته شدند.^(۲)

پادشاهان سلجوقی از دوستانان ائمه شیعه بودند. ملک شاه به همراه خواجه نظام در سال ۴۷۹ هـ. ق به زیارت کاظمین، نجف و کربلا رفت. محمد بن عبدالله بلخی، پس از سخنرانی برای عالمان، مسئولان و طلاب نظامیه اهل سنت، روضه می خواند و از مظلومیت های اهل بیت پیامبر یاد می کرد.^(۳) این رسم تا آغاز سلطنت طغرل سلجوقی در بغداد و شهرهای دیگر ایران وجود داشت.^(۴) در آغاز قرن هفتم، به این دلیل که محمد خوارزمشاه خواست علاء الملک ترمذی، از سادات حسینی خراسان را به عنوان خلیفه در برابر الناصر عباسی مطرح کند، تا حدود بسیاری نفوذ معنوی خلفای عباسی _ که حامی مذهب سنت بودند _ کاهش یافت و سرانجام در نیمه دوم قرن هفتم در سال ۶۵۶ هـ. ق با سقوط بغداد و حاکمیت ایلخانان در ایران و عراق، مذهب اهل سنت با بحران جدی روبه رو شد. از این رو، فرصت مناسبی برای توسعه تشیع و برگزاری شعائر و مراسم مذهبی آن فراهم گشت و با روی خوش نشان دادن غازان خان به شیعیان و رسمی شدن مذهب تشیع در مدت کوتاهی در زمان «اولجایتو»، مراسم عزاداری عمومیت یافت. مردم هرات، در نیمه دوم قرن نهم با فرا رسیدن ماه محرم به برگزاری مجالس سوگواری

۱- المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوک، ج ۱۵، ۱۲۵.

۲- الکامل فی التاریخ، ج ۱۷، ص ۱۳۳.

۳- سید عبدالعزیز طباطبایی، معجم اعلام الشیعه، ص ۲۹۶.

۴- معجم اعلام الشیعه، ج ۱۷، ص ۱۳۳.

برای امام حسین علیه السلام اهتمام می ورزیدند و حتی شاهزادگان و امیران نیز به برگزاری مجالس عزاهمت می گماشتند. (۱)

با روی کار آمدن دولت صفویه و تبدیل مملکت به کشوری شیعی و مقتدر، سرودن شعر در مدح و رثای ائمه و شهدای کربلا برای شاعران افتخاری بس بزرگ به شمار می رفت که بر آینده آیین سوگواری محرم تأثیر فراوانی داشت؛ به گونه‌ای که تظاهرات شکوهمند شیعیان در محرم هر سال، در نشر و اشاعه مذهب تشیع در فلات قاره ایران، بسیار سودمند بود. در این زمان، ملا حسین کاشفی، کتاب روضه الشهداء را نگاشت و قوه محرکه‌ای برای پیدایش مراسم محرم شد که از بطن آن، سبک تازه‌ای از فعالیت به نام روضه‌خوانی پدید آمد که به نوعی دو قرن و نیم بعد، این سبک به منزله رشته‌ای در آمد که به وسیله آن، اشعار غنایی و متون و نمایشهای تعزیه به هم بافته شدند. (۲)

از این زمان به بعد، تکیه‌ها و حسینیه‌ها و موقوفات مربوط به عزاداری امام حسین علیه السلام در ایران شکل گرفت و گزارش‌های متعددی از این گونه اجتماعات در دوره صفویه، به وسیله فرستادگان سیاسی اروپا، مبلغان، بازرگانان و سیاحان به ثبت رسید. (۳) دولت مغولان و گورکانیان هند که از دولت صفویه اثر پذیرفته بودند، مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام را برپا می داشتند. (۴)

۱- معین الدین محمد اسفزاری، روضات الجنّات فی وصف مدینه هرات، به کوشش: محمد اسحاق، مطبعه زرپاسری، ج ۱، ص ۲۶۹.

۲- ۱۴. کامل مصطفی شیبی، تشیع و تصوف، ترجمه: قراگزلو، صص ۳۲۵-۳۲۷.

۳- تعزیه هنر بومی پیشرو ایران، صص ۱۰-۱۱.

۴- ر. ک: جان نورمن هالیستر، تشیع در هند، ترجمه: آزر میدخت و مشایخ فریدی، مراکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۳، صص ۱۹۹-۲۰۲.

از عزاداری در دوره افشار و زند گزارش‌های مهمی نقل شده است. بر اساس این گزارش‌ها، شروع تعزیه خوانی مربوط به دوره کریم خان است. در عصر قاجار، خون آلود کردن سر و صورت با تیغ و قمه زدن به فرق سر به مراسم سینه زنی افزوده شد. (۱)

این سیر تاریخی تا زمان قاجاریه همچنان ادامه یافت. در دوره رضاشاه پهلوی، با آنکه او با تظاهر شدید به حمایت از تشیع و علما و مظاهر تشیع و به راه انداختن دسته و همراهی با عزاداران توانسته بود حکومت را به دست بگیرد، ولی در نیمه دوم حکومتش به شدت با عزاداری مبارزه و آن را ممنوع اعلام کرد. در زمان پهلوی دوم، ممنوعیت عزاداری برداشته شد و مردم توانستند آزادانه عزاداری کنند. (۲)

پس از سقوط سلطنت ۵۷ ساله پهلوی و آغاز انقلاب اسلامی ایران، سوگواری سید الشهداء علیه السلام منزلت والایی یافت و یکی از اساسی‌ترین پایه‌های مذهبی حکومت را شکل داد.

محرم در بین پارسها

اشاره

محرم در بین پارسها

زیر فصل‌ها

۱- فارس

۲- قزوین

۳- قم

۴- خراسان

۵- خراسان جنوبی

۶- خراسان شمالی

۷- تهران

۸- اصفهان

۹- سمنان

۱۰- کرمان

۱۱- گیلان

۱۲- مازندران

۱۳- مرکزی

۱۴- هرمزگان

۱۵- همدان

۱۶- یزد

۱۷- بوشهر

۱۸- گلستان

۱- فارس

اشاره

۱- فارس

زیر فصل ها

شیراز

شیراز

شیراز

مردم شیراز از قدیم تا کنون به شعائر مذهبی به ویژه عزاداری امام حسین علیه السلام اشتیاق فراوانی داشتند. بنابراین، با فرارسیدن ماه محرم، حسینیه‌ها و تکیه‌ها و دیگر اماکنی که مرکز اقامه مجالس عزاداری است، به شیوه زیبایی با اشعار محتشم و سلام‌های زیارت عاشورا، سیاه‌پوش می‌شوند. و از اول ماه محرم

۱- میرزا حسین نوری، لؤلؤ و مرجان، کانون انتشارات عابدی، تهران، ص ۲۵.

۲- سید حسین معتمدی، عزاداری سنتی شیعیان، قم، عصر ظهور، چ ۱، ۱۳۷۸، ج ۱، ص ۱۷.

مجالس روضه‌خوانی را آغاز می‌کنند.

دسته‌های عزاداری این شهر که بیشتر در قالب دسته‌های زنجیرزن و سینه‌زن هستند از شب اول ماه محرم آغاز گردیده و تا شب یازدهم حرکت آنها ادامه دارد. هر چه به شب عاشورا نزدیک می‌شود، بر شمار دسته‌ها و عزاداران افزوده می‌شود. دسته‌های عزادار علاوه بر رفتن به برخی مجالس و مراکز عزاداری معروف شهر و دیدار با علمای معروف شیراز به سمت زیارت امامزادگان شیراز مانند احمد بن موسی معروف به شاه چراغ علیه السلام و سید امیر محمد عابد و سید علاءالدین حسین و ابن حمزه می‌روند و در صحن به عزاداری می‌پردازند.

از جمله مراسم زیبای این شهر می‌توان به عزاداری اصناف و بازاریان، نیروهای انتظامی و بسیج و عزاداری هیئت کربلایی‌های مقیم شیراز اشاره کرد. عزادارن در شام غریبان با سیاه‌پوشی و مالیدن گِل به سر، با پای برهنه و درحالی که شمع روشنی در دست دارند و نوحه سرایی می‌کنند، به حرم احمد بن موسی علیه السلام می‌روند.

از دیگر آیین‌های عزاداری این شهر تعزیه‌خوانی است که به شکل باشکوه و مفصلی اجرا می‌شود. همچنین مراسم سقایی در دوران پهلوی مدتی متروک مانده است، اما امروزه از گونه‌های مهم عزاداری این شهر به شمار می‌آید. (۱)

۲- قزوین

۲- قزوین

شیعیان قزوین با فرارسیدن ماه محرم تکیه‌ها، مسجدها و حسینیه‌ها را

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۳۸۶-۴۱۱.

سیاه پوش و هیئت های مذهبی استان قزوین نیز برای تجلیل از سیدالشهدا و مقام ممتاز علمدار کربلا حضرت ابوالفضل علیه السلام علامتی، تهیه و به هنگام عزاداری علامت و چهل چراغ را پیشاپیش هیئت حمل می کنند. شهر قزوین بیش از پنجاه هیئت دارد که از شب اول محرم به ویژه در شب ششم مراسم عزاداری خود را به شکل باشکوهی آغاز می کنند.

این هیئت های عزاداری در شب هفتم به سمت امامزاده علی علیه السلام و شب هشتم به طرف امامزاده محمد علیه السلام و شب نهم و دهم به طرف امامزاده حسین علیه السلام حرکت می کنند و به عزاداری و عرض تسلیت می پردازند. در روز عاشور نیز این هیئت ها به طور دسته جمعی در جایی جمع می شوند و به همراه جمعیت فراوانی حرکت می کنند. نخست به چند مجلس شهر می روند. سپس به سمت امامزاده حسین علیه السلام به راه می افتند و عزاداری می کنند. بستن روی علامت، عزاداری و حضور دسته های سینه زنی و زنجیرزنی در کوچه و خیابان ها و اجتماع آنان در زیارتگاه امام زاده حسین علیه السلام از برنامه های هیئت های مذهبی در دهه اول محرم است. در شب یازدهم نیز مراسمی به عنوان شام غریبان را اجرا می کنند و پس از آن عزاداری را خاتمه می دهند. (۱)

۳- قم

۳- قم

شهر مقدس قم از شهرهایی است که مردم آیین های عزاداری محرم را با عشق و سوز برگزار می کنند و همواره کوشیده اند با بهره گیری از همه ظرفیت های فرهنگی، این آیین ها را پرشورتر از همیشه برپا کنند.

مردم قم در زمان حیات ائمه اطهار علیهم السلام نیز بخشی از مایملک خویش را

وقف ائمه می کردند و هر سال خمس اموال خود را برای امامان علیهم السلام می فرستادند.^(۱)

استان قم از روزگاران قدیم در پرتوی بارگاه حضرت معصومه علیها السلام و حضور علما و مراکز علمیه کانون و الگویی از مراسم و آیین‌های مذهبی بوده و در ایام خاص از جمله عاشورا شاهد حضور مردم از نقاط گوناگون ایران و جهان به شمار آمده است.

با گذشت چهارده قرن از واقعه جانسوز کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام و یاران وفادارش، نه تنها از اهمیت و جایگاه این واقعه کاسته نشده است، بلکه هرچه می گذرد، قلمرو عاشورا گسترده تر و آیین های عزاداری با شور و درک بیشتری برگزار می شود.

در عزاداری های عاشورا و تاسوعا، مردم قم، مانند برخی شهرها از نمادهایی مانند علم، کتل و گهواره به یاد حضرت اصغر علیه السلام، کودک شیرخوار کربلا، بهره می برند که این نمادها در شکل گیری فضای اندوه به عزاداری ها نقش مؤثری دارد. سنج، طبل و بوق هر سه از سازهای تشکیل دهنده هم نوازی در آیین عزاداری ایام محرم در استان قم است که سابقه‌ای طولانی دارد.

شمار دسته ها و هیئت‌های مذهبی قم که با آغاز ماه محرم به اوج فعالیت خود می رسند، بسیار است.

این دسته ها در روزهای خاص به نوبت از مکان استقرار هیئت‌ها، حرکت خویش را آغاز می کنند و برای عرض تسلیت به حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام می‌روند. در باور مردم استان قم، توسل برای شفای بیماران

۱- علی اصغر فقیهی، تاریخ مذهبی قم، قم، اسماعیلیان، ۱۳۵۰، ص ۸۰.

جایگاه ویژه ای دارد. از این رو، بارها دیده شده، بیمارانی از شهرهای گوناگون و حتی کشورهای دیگر نیز در مسیر دسته های عزاداری نشسته و از شهیدان کربلا طلب شفا و حاجت کرده اند.

شبه خوانی از جمله آیین هایی است که معمولاً در روز عاشورا و در شهر و حتی در روستاها و شهرهای مجاور استان، مانند کهک، دستجرد و سلفچگان انجام می گیرد و در قالب این هنر آیینی، صحنه های روز عاشورا بازسازی و ترسیم می شود.

پخش نذورات از جمله نان فتیر، شربت، شیر داغ و حلوا در امام زاده ها و در مسیر حرکت دسته های عزادار مرسوم است و حتی در این مکان ها، مردم گوسفند، قربانی و گوشت آن را میان عزاداران توزیع می کنند.

در شهر قم نوحه از استقبال بی نظیر عمومی بهره مند است و سینه زنی عمومی ترین نوع عزاداری است .

همچنین سخنرانی علما و روحانیون درباره فلسفه قیام عاشورا به عنوان یکی دیگر از آداب عاشورا در بیشتر مسجدها و حسینیه ها، در شهر و روستا معمول و مرسوم است. پس از مراسم سخنرانی، مداحان اهل بیت به مرثیه سرایی می پردازند و عزاداران سینه زنی باشکوهی را به نمایش می گذارند.

برگزاری مراسم «مشعل گردانی» در این شهر به ویژه در روستای خورآباد بسیار باشکوه است. در مراسم مشعل گردانی روستای خورآباد، مشعلی به شکل استوانه ای در شب نهم برافروخته می شود که از بیست تسمه آهنی تشکیل شده که بعضی از آنها بلندتر است و پایه مشعل فلزی و حدود دو متر ارتفاع دارد.

شبه گردانی، تعزیه خوانی، آتش زدن نمادین خیمه ها، راه اندازی

کاروان های سبزپوش و سرخپوش از دیگر آیین های سوگواری شهادت سالار شهیدان در روز عاشورا در این استان است. در مراسم تعزیه خوانی این شهر که از جمله آیین های طرفدار است، هنرمندان تعزیه را نوعی هنرنامه ای برای تثبیت و تجلی نهضت حسینی و قیام عاشورا می دانند و معتقدند، جلوه هایی از جنبش کربلا در تعزیه ناب و اصیل متجلی می شود.

سنگاب خانه با کارکردی شبیه به سقاخانه از دیگر رسوم معمول در قم و ایام عزاداری محرم بوده است. سنگاب، کاسه بزرگ سنگی است که در معابر، بازار، خانه ها، مکان های عمومی و به ویژه بناهای مذهبی، برای رفع عطش مردم قرار می گرفته و کارکردی شبیه به سقاخانه داشته است. معروف ترین و با سابقه ترین سنگاب خانه که در ایام محرم در این شهر مذهبی برپا می شد، سنگاب خانه مرحوم میرزا محمد فخمی بوده است که در سال ۱۳۰۰ بنا شد و سی سال دوام آورد. این سنگاب خانه را ابتدا در جنب حرم مطهر، مقابل میدان آستانه، سپس در گذر خان برقرار کردند. سقاها به وسیله مشک از آب انبار سرداب و دیگر جاها، آب آشامیدنی برای مردم عزادار و دسته ها تهیه می کردند و در سنگاب می ریختند. سنگاب خانه ها، تزیناتی از قبیل چراغ های الوان، کتیبه، عکس و شمایل داشت و بیشتر هیئت های عزادار، در برابر این محل به عزاداری و شبیه خوانی می پرداختند.

طبل زنی در سپیده دم روز عاشورا برای توجه مردم و برپایی دسته های عزاداری از آیین های خاص در قم بوده است که روحانیون و علما نیز در این روز آدابی خاص به جا می آورند.

در غروب روز عاشوار، مراسم باشکوهی به عنوان شام غریبان برگزار می شود که اجرای تعزیه، تشکیل هیئت های عزاداری، سینه زنی و زنجیرزنی،

حرکت شتران با کجاوه به عنوان نمادی از کاروان کربلا و اسرا، نخل گردانی، اطعام و نذری دادن از جمله سنت های مرسوم این شب است. در این میان، عزاداری شام غریبان هیئت کربلایی های قم و مراسم مشعل گردانی آنان بسیار بی نظیر است.

در زمان آیت الله العظمی حائری، روحانیان با سر و پای برهنه، تربت به پیشانی می مالیدند و برخی درحالی که عمامه ها را شوریده می بستند، در قالب هیئت و دسته از مدرسه رضویه به حرکت در می آمدند. در زمان آیت الله العظمی بروجردی نیز حرکت این هیئت از مدرسه فیضیه، آغاز و به حرم مطهر ختم می شد.

روز سیزدهم محرم؛ یعنی سوم عاشورا، در تکیه های مهم شهر، گروهی عزادار با لباس عربی، بیل و کلنگ و کوزه کوچکی بر دوش می گرفتند و به تقلید از طایفه بنی اسد، برای دفن هفتاد و دو تن شهید کربلا، در بیرون شهر، نزدیک خاکفرج به مصلی می رسیدند، نوحه می خواندند و مردم بر سر و سینه می زدند. مراسم عزاداری مردم قم با آیین و آداب خاصی برگزار می شود که تشریح آن در این پژوهش نمی گنجد. بنابراین، عزیزان را به کتاب های مرتبط با این موضوع ارجاع می دهیم. (۱)

۴- خراسان

اشاره

۴- خراسان

مردم خراسان با برگزاری مراسم عزاداری به بزرگداشت محرم می پردازند. در ماه محرم، تمام شهرهای خراسان سیاه پوش می شوند و در عزای زید بن علی و یحیی فرزند زید، سوگواری می کنند. (۲) آن گاه که از شدت اختناق و وحشت

۱- علی اصغر فقیهی، تاریخ مذهبی قم، ص ۸۰؛ عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۵-۱۶۴.

۲- مقاتل الطالین، ص ۱۰۸.

حاکمان اموی کاسته شد، مردم احساس امنیت کردند و هفت شبانه روز در مناطق دور و نزدیک برای یحیی سوگواری کردند و از شدت تأثر، در عزای وی جامه های سیاه پوشیدند. (۱) سالی که یحیی شهید شد، هر نوزادی که در خراسان و اطراف آن به دنیا می آمد، نامش را یحیی یا زید می گذاشتند. (۲) پوشیدن لباس های سیاه در مصیبت ها، از سیاه پوشی خراسانیان در عزای یحیی آغاز شده و تاکنون به یادگار مانده است. این گونه حرکت، در شهرهای خراسان، بیانگر همدردی مشترک شیعه و سنی در عزاداری زید بوده است.

۴- الف. مشهد

۴- الف. مشهد

مشهد مقدس به دلیل اینکه حرم حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام در آن قرار دارد، از جمله شهرهای مذهبی ایران به شمار می رود و مراسم عزاداری در آن به شکل باشکوهی برگزار می شود. معمولاً -مخارج این مجالس از طریق موقوفات و نذورات مردم تأمین می شود.

شمار دسته ها و هیئت های عزاداری این شهر بسیار است و بیش از پانصد هیئت به صورت رسمی در ماه محرم فعالیت دارند. دسته های عزاداری به نوبت و در روزهای خاصی از مکان استقرار هر هیئت با اجرای مراسم سینه زنی و زنجیرزنی و حمل توغ و علم به طرف حرم مطهر امام رضا علیه السلام حرکت می کنند.

روضه خوانی در خانه اعظام علما، از جمله آیت الله بجنوردی قدس سره، آیت الله اردبیلی قدس سره، آیت الله طباطبایی قمی قدس سره، آیت الله کفایی قدس سره، آیت الله فقیه سزواری قدس سره، آیت الله شیرازی قدس سره، و همچنین دیگر عالمان حوزه علوم دینی،

۱- احمد بن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، ج ۲، ص ۲۶۳.

۲- علی بن حسین مسعودی، مروج الذهب و معادن الجواهر، ج ۳، ص ۲۱۳.

جزو مراسم شهر مشهد است.

مراسم سقایی در مشهد در ماه محرم به شکل مفصل و باشکوهی برگزار می‌شود. شبیه خوانی نیز از جمله مراسمی است که قدمت دیرینه‌ای در این شهر دارد. عمدتاً مراسم عزاداری مردم مشهد تا اربعین اباعبدالله و در بیشتر مواقع تا بیست و هشتم صفر ادامه می‌یابد. (۱)

۴- ب. نیشابور

۴- ب. نیشابور

نیشابور از شهرهای استان خراسان است که مراسم عزاداری ماه محرم در آن برگزار می‌شود. در این شهر سنیان به همراه شیعیان این شهر در عزای فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله سر برهنه می‌کنند، خاک بر سر و صورت می‌پاشند و نوحه سر می‌دهند.

افزون بر شکل‌های عمومی عزاداری، شکل سخنرانی و مدیحه سرایی نیز میان آنان رواج دارد. این گونه سوگواری را باید ابتکار واعظ سبزواری شمرد که سال‌ها در خراسان بزرگ، میان سنیان و شیعیان، معارف اهل بیت علیهم السلام و مصیبت‌خاندان پیامبر را ترویج می‌کرد. وی شاگردان برجسته و صاحب‌نفسی در این فن تربیت کرد تا شیوه‌عظ و مدیحه‌سرایی به دیگر گونه‌های عزاداری افزوده و برای همیشه میان اهل سنت ماندگار شود. محمود واصفی، یکی از شاگردان وی بود که افزون بر تألیف، از فن خطابه و مدیحه‌سرایی هم بهره کامل برد. امروز شیعیان، خطیبان و مداحان امام حسین علیه السلام را برای تشویق بهتر و بیشتر برای ادامه و کیفیت برتر کارشان، با هدایایی در پایان مراسم عزاداری بدرقه می‌کنند. (۲)

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، ص ۲۰۵.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۱۹۰.

۵- خراسان جنوبی

۵- خراسان جنوبی

شهرستان بیرجند مرکز خراسان جنوبی، با فرارسیدن ماه محرم با نصب پرچم های سیاه و علم های مخصوص عزاداری در مسجدها، حسینیه ها و تکیه ها، به عزاداری می پردازند.

سخنرانی درباره فلسفه قیام عاشورا در بیشتر مسجدها و حسینیه های شهر و روستاهای بیرجند، سینه زنی، زنجیرزنی، روضه خوانی، علم بندان، علم گردانی، نخل بندی، نخل گردانی، مشعل گردانی و تعزیه خوانی، از شیوه های مراسم عزاداری ماه محرم در بیرجند است.

برگزاری مراسم «مشعل گردانی» در روستای خور و برکوه و مراسم «سنگ زنی» در روستای درخش بیرجند، مراسم شبیه گردانی، تعزیه خوانی، آتش زدن نمادین خیمه ها، راه اندازی کاروان های سبزپوش و سرخ پوش، از دیگر آیین های سوگواری شهادت سالار شهیدان در روز عاشورا در این شهرستان است.

در مراسم مشعل گردانی روستای خور، مشعل به شکل استوانه ای است که از بیست تسمه آهنی تشکیل شده که بعضی از آنها بلندتر است و پایه مشعل فلزی و حدود دو متر ارتفاع دارد. این مشعل را در شب نهم محرم روشن می کنند. در مراسم «سنگ زنی» روستای درخش، سنگ عبارت از دو تکه چوب استوانه ای هشت سانتیمتری است که نخ از آن عبور می کند و در پشت دست قرار می گیرد. این روستا هشت نفر سنگ زن دارد که از شب پنجم محرم این کار را همراه هیئت با آهنگ نوحه سینه زنی یا زنجیرزنی انجام می دهند یا نوحه جداگانه می خوانند. مردم معتقدند، سنگ زنی به نشانه سنگی است که کفار به دندان رسول خدا صلی الله علیه و آله زده اند.

برپایی خیمه نیز یادآور خیمه های امام حسین علیه السلام در کربلاست. اطعام دادن و نذری دادن در ماه محرم، به ویژه در شب های تاسوعا و عاشورا به عزاداران حسینی، یکی دیگر از رسوم این استان به شمار می رود. (۱)

۶- خراسان شمالی

۶- خراسان شمالی

بجنورد، مرکز استان خراسان شمالی است که با آغاز ماه محرم تا پایان ماه صفر در این شهر و استان، آیین های ویژه عاشورا و محرم برگزار می شود. در بجنورد و دیگر شهرهای استان، قوم های متفاوتی در کنار هم زندگی می کنند که امروزه به صلح و دوستی و با ازدواج های فراقومی، فرهنگ های مختلفی را پدید آورده اند. به همین دلیل، رسوم و مناسک آیینی و مذهبی اینان با همه تفاوت ها در هم گره خورده و تمیز آنها سخت است.

در شهر بجنورد، با آغاز ماه محرم، تکیه ها، حسینیه ها، مسجدها، مدرسه ها، خانه های قدیمی و بزرگ، با پوشش خاص محرم آذین می شوند. همه هیئت ها با زدن چند پرچم و علم کردن چند نشانه و گذاشتن علم و کتل مقابل هر یک از این تکیه ها و حسینیه ها، رسماً اعلام می کنند مردم در این روزها و شب ها سوگواری و مشتاقانه دور هم گرد می آیند تا در رثا و اندوه شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش در واقعه تلخ و جانکاه سال ۶۱ هجری قمری، شرکت کنند. به گونه ای تمام این نشانه ها و بر سر و سینه کوفتن ها، آه و ناله کردن ها، نه برای ریا و تظاهر مسلمانی که به حق یادآوری قیامی بزرگ و بادوام در طول تاریخ بشر بوده است. آن زمان ها مردم بر سادگی مراسم و جلوه ظاهری آیین و مراسم خود تأکید بیشتری داشتند.

۱- نک: احمد و غلامحسین شعبی، مردم نگاری مراسم عزاداری ماه محرم در شهرستان بیرجند، (تلخیص از کل کتاب).

با آغاز محرم، صبح‌ها در خانه‌ها، بانوان مراسم روضه‌خوانی برگزار می‌کنند. در طول سال، این روضه‌خوانی‌ها هر از گاهی در خانه‌ها با حضور مداحان خوش‌صدا برگزار می‌شود، اما در ایام محرم، به ویژه در دهه اول با تأکید بیشتری بانوان در برگزاری چنین مراسمی می‌کوشند. همه جمع می‌شوند تا به مدت ده روز در غم زنان اهل بیت امام حسین علیهم السلام گریه کنند و به عزاداری و سوگ بردازند. پذیرایی در مجلس بسیار مختصر، با نوشیدن چای برگزار می‌شود. در این محافل کودکان نیز در کنار مادران خود حضور می‌یابند.

شب‌ها نیز مردم در حسینیه‌های ثابت و سیار به عزاداری می‌پردازند. اشعار و نوحه‌هایی در سوگواری امام شهیدان و یاران بزرگوارش خوانده می‌شود و مردم آرام بر سینه می‌کوبند و گاهی نیز با ضرباهنگی تند، مراسم زنجیرزنی برگزار می‌شود. پایان بخش مراسم هم سخنرانی، مناقب‌خوانی و روضه‌خوانی است. در بعضی از این شب‌ها نیز تکیه‌ها و حسینیه‌ها، میزبان دیگر هیئت‌های سوگواری که در محله‌های دیگر مشغول عزاداری هستند. این دعوت‌ها از سوی صاحبان هیئت‌ها انجام می‌شود و هدف نیز نزدیک شدن مردم شهر و همدلی آنان در میثاقی است که با اهل بیت رسول الله علیهم السلام دارند. همه چیز آرام و آرمانی و خودجوش شکل می‌گیرد و در پس آن، عشق و همدلی و وحدت عاشقان، روی می‌دهد.

حلیم، غذای ویژه ماه محرم و صفر در مراسم سوگواری امام حسین علیه السلام است. تعزیه‌خوانی، پرده‌خوانی و شمایل‌گردانی در کنار حرم معصوم زاده بجنورد نیز از دیگر مراسم عزاداری مردم این دیار است. امروز گروه‌های مستقر در شهر بجنورد و شهرهای دیگر خراسان شمالی، همواره در طول

سال و به ویژه در ایام محرم در اجرای تعزیه می کوشند. علاوه بر معصوم زاده بجنورد، در زیارتگاه روستای زیارت و الله آباد شیروان و کلاته سیاه دشت فاروج هم می توان تعزیه های خوبی دید.

مردم در روز نهم و دهم عاشورا، به خیابان های اصلی شهر می آیند و از چند نقطه در قالب هیئت های عزاداری، با علم و کتل، بیرق و نشانه های سوگ، اسب های مزین به نام ذوالجناح (اسب امام حسین علیه السلام)، گهواره (خاص حضرت علی اصغر)، خیمه (خاص خانواده امام)، مشک (نشانه تشنگی یاران)، لباس های کفن پوش آغشته به خون سرخ (به یاد شهدای کربلا)، سربندهای مزین به نام یا حسین علیه السلام، حسین مظلوم، قمر بنی هاشم، یا عباس علیه السلام، ابوالفضل العباس علیه السلام، علی اصغر علیه السلام، علی اکبر علیه السلام، یا زینب علیها السلام (خاص بانوان)، چفیه و پای برهنه، حرکت می کنند.

این دسته ها و هیئت ها رفته رفته چون رودهای به هم پیوسته، به شکل دریای بزرگی می شوند. همه در اندوه امام حسین علیه السلام و یارانش نوحه و شعر می خوانند، و آرام بر سر و سینه می کوبند. برخی نیز با زنجیر بر پشت می زنند. هدف آنان نشان دادن اندوه است و از خودنمایی پرهیز می کنند. همه با رعایت ادب و همان حس همدلی و اندوه فقط حرکت می کنند. همه گروه ها تا معصوم زاده، بارگاه یکی از برادران امام رضا علیه السلام پیش می روند که در بخش شمالی شهر به خاک سپرده شده است. پس از زیارت و اوج گرفتن پراکنده می شوند تا به دیدن دیگر دسته ها بروند. بعد از آتش زدن خیمه ها و پاشاندن خاک و کاه و گلاب بر سرها و اقامه نماز ظهر عاشورا، برخی دسته ها با همان نظم به سمت حسینیه باز می گردند. برخی گروه ها افزون بر نوحه های فارسی که بیشتر اشعار محتشم کاشانی و امیری فیروزکوهی است،

اشعار جعفرقلی شاعر کرمانج را می خوانند. گروه هایی نیز به زبان ترکی نوحه می خوانند.

دیدنی ترین بخش عزاداری، مربوط به ظهر عاشورا است؛ هنگامی که همه در صفوف به هم پیوسته نماز ظهر عاشورا را می خوانند و با نماز با امام دل هایشان پیمان می بندند. بدین معنی که هنوز هم کسانی هستند که به او اقتدا کنند که دیگر واقعه کربلا تکرار نشود. (۱)

۷- تهران

اشاره

۷- تهران

در ماه محرم، عشق تهرانی ها نسبت به اهل بیت به اوج خود می رسد. هزاران دسته عزاداری شکل می گیرد و شهر یک پارچه سیاه پوش می شود. خیابان ها پر از پرچم های سرخ و سبز و سیاه است. عزاداری ها، از اول محرم آغاز می شود و آخر ماه صفر، پایان می یابد. در این مجالس، مداحان و خطبا با بیان احکام و معارف اسلامی، سبب بقای دین و هدایت جامعه و استمرار نام پیامبر و آل محمد علیهم السلام می شوند. چنین مجالسی با این امتیازهای مثبت، از قرن چهارم در دوران حکومت آل بویه، به تدریج شکل گرفت. در قرن دهم کامل تر و در زمان قاجاریه هم مجالس توسعه یافت و تکیه های بسیاری برپا شد که سرآمد آن تکیه دولت بود. مجموع دیگر حسینیه های تهران را در زمان ناصرالدین شاه ۵۴ باب نوشته اند.

در زمان پهلوی اول، با عزاداری حسینی علیه السلام به شدت مبارزه شد و همه تکیه ها و هیئت ها تعطیل شدند. رونق جلسات مذهبی و هیئت های عزاداری از دهه بیست، در زمان پهلوی دوم، با برجیده شدن دیکتاتوری رضاخانی گسترده شد.

محرم‌های تهران، حال و هوا ویژه ای دارد. تاریخچه عزاداری های حسینی در تهران، دارای قدمتی دیرینه و شکل و شمایل خاصی است. به ویژه آنکه حضور اقوام و گروه‌های گوناگون ایرانی در پایتخت ایران و عزاداری های سنتی خاص آنان، مانند خوزستانی‌ها، آذری‌ها، شمالی‌ها، کردها و لرها، شرایطی را فراهم می آورد تا شاهد تنوع سبک‌های عزاداری و ریتم‌های نوحه خوانی باشیم.

تهران با بیش از دوازده هزار مسجد، حسینیه و تکیه، هر سال شاهد عزاداری‌های عظیم عاشورایی است که در جهان تشیع کم‌نظیر است. به دست آوردن آمار دقیق آنها بسیار مشکل و ناممکن است. از این رو می‌توان گفت ماه محرم در تهران بسیار باشکوه است.

یکی از مراسم عمده این شهر، عزای طویریج و آتش زدن خيام به وسیله هیئت کربلایی‌های مقیم تهران است. این هیئت هر سال مراسم آتش زدن خيام تشبیهی امام حسین علیه السلام را به نمایش می‌گذارد که صبح روز عاشورا ۲۵ خیمه بزرگ و کوچک از سبزه میدان تا چهار راه گلوبندک تهران نصب می‌کنند و خیمه دارالحرب امام حسین علیه السلام را که از همه بزرگ تر است، در وسط میدان ارگ نصب می‌کنند. پس از نماز ظهر و عصر جمعیت بسیاری از معاودین عراقی مقیم تهران، به نام موبک عزای طویریج، درحالی که یک عده سرباز نمادین و پیاده و قرمزپوش به همراه آنان است و عمودهای آتش را به دست دارند، با سر دادن فریاد یا حسین علیه السلام خیمه‌ها به آتش کشیده می‌شود. در پایان مراسم عزاداری، مردم با غذای آماده شده از نذورات اطعام می‌شوند. (۱)

جامعه زرتشتیان یکی از اقلیت‌های رسمی کشور است که بیشتر در تهران سکونت دارند. آنان امام حسین علیه السلام را داماد خودشان می‌دانند و زرتشتیان به این امر افتخار می‌کنند. از این رو، روز عاشورا هم غالباً نذری می‌پزند و در هر جا که ساکن باشند، بین مردم آن منطقه پخش می‌کنند.

۷- الف. ری

۷- الف. ری

شهر ری که همجوار پایتخت است، حدود ۱۲۰ هیئت عزادار دارد که عمده فعالیت آنها در ماه محرم است. اهالی این شهر همگی از شیعیان دوازده امامی هستند که با فرا رسیدن ماه محرم، حسینیه‌ها، تکیه‌ها و مسجدها شهر و بسیاری از خانه‌ها را برای تجدید اقامه عزاداری امام حسین علیه السلام سیاه‌پوش و تکیه‌بندی می‌کنند. بیشتر مراسم روضه‌خوانی در شب‌ها برگزار می‌شود و تا پایان صفر ادامه می‌یابد.

دسته‌های عزادار این شهر از شب پنجم به صورت منظم از تکیه‌ها شروع به حرکت، و با زنجیرزنی و سینه‌زنی در صحن مطهر عبدالعظیم علیه السلام گرد هم می‌آیند و عزاداری می‌کنند. دسته‌ها و تکیه‌های معروف این شهر عبارتند از: عزاداران خدمه آستانه حضرت عبدالعظیم علیه السلام، عزاداران حوزه علمیه حضرت عبدالعظیم علیه السلام و عزاداران علمای انجمن عشری شهر ری و تکیه‌های معروف بازار.

یکی از سنت‌های دیرینه عزاداری مردم ری این است که در شام غریبان امام حسین علیه السلام پس از اقامه نماز مغرب، خادمان حرم حضرت عبدالعظیم علیه السلام، شالی سیاه به گردن می‌اندازند و درحالی که پایشان برهنه است، چراغ‌های لاله را روشن می‌کنند و خطیب آستانه با حزن و اندوه اشعاری را با آواز بلند می‌خواند. خادمان نیز بر سر زنان با او هم‌صدا و هم‌آواز می‌شوند. در نهایت،

پرچمدار حرم به سوی بازار حرکت می‌کند و عزاداران به دنبال او راهی بازار می‌شوند و بعد از همراه شدن کسبه بازار به حرم باز می‌گردند و عزاداری می‌کنند.

از سنت‌های دیرینه شهر ری در بزرگداشت عزاداری محرم تعزیه است. این سنت افزون بر نیم قرن است که در این شهر پابرجاست و هر سال، باشکوه تر از گذشته برگزار می‌شود. همچنین اهل سنت این شهر نیز، افزون بر مسجدها در دیگر مکان های عمومی مانند کاروان سرای بزرگ به همراه شیعیان، مراسم سوگواری امام حسین علیه السلام را برپا می‌کنند. (۱)

۸_ اصفهان

اشاره

۸_ اصفهان

اصفهان از شهرهای معروف ایران است که علاوه بر شیعیان، اقلیت‌های مذهبی بسیاری در آنجا زندگی می‌کنند.

با آغاز ماه محرم، همه مسجدها، تکیه‌ها، هیئت‌های مذهبی، به نشانه فرا رسیدن ماه محرم سیاه پوش می‌شوند و پرده‌های بزرگی را که روی آن وقایع کربلا چاپ شده است، آویزان می‌کنند.

مردم اصفهان از قدیم به برگزاری مجالس روضه‌خوانی علاقه فراوانی داشته‌اند. از این رو، گرایش به آن را سبب خیر و برکت دنیوی و اخروی می‌دانند. این مراسم علاوه بر مسجدها و تکیه‌ها در خانه‌های علما و روحانیون این شهر و حتی خانه‌های شخصی برپا می‌شود.

دسته‌های عزاداری این شهر به شکل وسیعی در همه محله‌ها حضور دارند که در ماه محرم عزاداری گسترده‌ای را به نمایش می‌گذارند. بیشتر

۱- عزاداری سنتی شیعیان، صص ۳۰۶-۳۱۰؛ عبدالجلیل رازی قزوینی، کتاب النقص، ص ۳۷۲.

دسته ها در دهه اول محرم حرکت می کنند و یا به حسینیه ها و زیارت امامزاده ها و قبور علمای بزرگ، از جمله ملا محمدباقر مجلسی و سید محمدباقر شفتی به خانه علمای معروف و محترم شهر می روند و در آنجا مجلس روضه و سینه زنی و زنجیرزنی را برپا می کنند.

تعزیه و شبیه خوانی نیز به طور مفصل، به طور ثابت و سیار در این شهر رواج دارد. گونه ای از عزاداری موسوم به طویریج (۱) نیز به وسیله کربلایی های مقیم اصفهان در روز عاشوار اجرا می شود که جلوه باشکوهی دارد.

علمای اصفهان و طلاب حوزه علمیه این شهر، در ماه محرم در مراسم حضور چشمگیری دارند و بیشتر مراسم را هدایت و سرپرستی می کنند. بیشتر مراسم تا اربعین سالار شهیدان ادامه دارد و اقلیت های مذهبی، مانند سنیان اصفهان، همانند شیعیان در برخی مکان ها به آن پای بنداند. (۲)

۸- الف. کاشان

۸- الف. کاشان

مردم کاشان پیش از آغاز محرم با برپایی مجالس عزاداری به استقبال ماه محرم می روند. گواه بر این آمادگی نصب پرچم های مشکی، سبز و قرمز در تکیه ها و هیئت های گوناگون از نیمه دوم ذی الحجه تا پایان ماه صفر است.

اوج برپایی این مجالس از شب نخست تا شب شانزدهم محرم است که به «شب شش امام حسین علیه السلام» معروف است. این مراسم یکی از رسم های دیرین در این شهر است که هر شب از ماه محرم به نام هیئت خاصی است. در واقع آن هیئت می کوشد اوج خود را در عزاداری در آن شب به نمایش بگذارد و بیشتر مردم در آن هیئت حضور می یابند. برای نمونه، شب

۱- در آیین عزاداری مردم تهران به شرح این گونه عزاداری به طور مفصل خواهیم پرداخت.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۳۱۳-۳۷۹.

چهارم و دهم برای هیئت علی اصغر علیه السلام، شب پنجم و نهم محرم متعلق به هیئت ابوالفضل علیه السلام و شب ششم به نام هیئت علی اکبر علیه السلام است. و در واقع، آن هیئت می کوشد هم و غم خود را در طول سال برای عزاداری باشکوه در آن شب به کار بگیرد.

از دیگر رسوم عزاداری در کاشان، حرکت هیئت های گوناگون از مرکز هیئت تا بازار و برپایی مراسم عزاداری در این مکان است. ورود دسته ها به بازار از دو مسیر صورت می گیرد. (۱) معمولاً- رسم بر این است که هر هیئت در شب پیش از روز بازار خود، با برپایی مراسم عزاداری از شماری از هیئت ها دعوت می کند تا در این محفل و مراسم روز بازار شرکت کنند و به مراسمشان رونق بخشند و آن هیئت ها نیز در قالب دسته هایی به کمک هیئت کمک خواه می روند و همنوا و هماهنگ می شوند و در پایان مراسم شب و نیز مراسم عزاداری روز بازار، با نذورات مردم از عزاداران پذیرایی می شود. گروهی از دسته های عزادار، نمادها و نشانه هایی را در اختیار دارند که بیشتر به آن ها شناخته می شوند. علم، کتل، توغ، جریده یا جریده، شش گوشه، نهر علقمه، شط فرات و نخل، جزو نمادهایی هستند که در پیشاپیش هیئت های عزادار حرکت می کنند.

نخستین دسته عزاداری که به بازار می رود، دسته ای به نام «چاووش عزا» است که در آخرین روز ذی الحجه، یک روز پیش از آغاز ماه محرم به بازار شهر می آید و مردم را از فرا رسیدن ماه محرم، آگاه و نیز بازار را برای استقبال از هیئت ها و دسته های عزادار آماده می کنند که این دسته عزا مربوط به محله پشت مشهد کاشان است که از سمت بازار مسگرها وارد می شوند و

۱- علی اصغر شاطری، واژه نامه محرم کاشان، تهران، چ ۱، ۱۳۸۳.

در تیمچه امین الدوله مراسم خود را ختم می کنند. (۱)

سقاها گروه دیگری از عزاداران هستند. این گروه در قالب چهار دسته هستند. در طول دهه نخست ماه محرم با بستن لنگی به کمر و انداختن مشک سقایی بر دوش و جام های فلزی در دست، در بازار شهر میان عزاداران ظاهر می شوند و به سقایی می پردازند. تشریف به مسلک سقایی در دوره نوجوانی، بر اساس نیت پدر و مادر مبنی بر اینکه فرزندشان همیشه سالم و تندرست بماند، طی مراسمی با تشریفات خاصی انجام می گیرد. معمولاً در این آیین کودک در هفت یا هشت سالگی در مجلسی به وسیله پدر و سرپرست هیئت سقایان، لباس سقایی به او می پوشانند و در این هنگام، قصیده ای ویژه می خوانند. (۲)

لباس و وصله های سقایی شامل کلاه ترمه به نشانه تاج افتخار خدمت گذاری امام حسین علیه السلام، شیر و قلاب به نشانه کمر بند سقایی، کشکول به نشانه مشک آب سقایی، لنگ به جای نطع سقایی، رشته ای قرمز به نشانه رشته غم و ماتم امام حسین علیه السلام است که به کمر کودک می بندند. پس از پوشاندن لباس، مراسم با دعا و فاتحه خوانی و پاشیدن گلاب و دادن شیرینی پایان می پذیرد و آن کودک از آن روز تا آخر عمر به طور رسمی، سقا و عضو هیئت سقایان کاشان به شمار می رود.

از دیگر آداب و سنن ماه محرم در کاشان، برداشتن علم و علامات، کتل و بیرق، شامل عزاداری در بازار، نخل برداری، شمع زنی و چهل منبر و جریده

۱- علی اصغر شاطری، واژه نامه محرم کاشان، ص ۴۸.

۲- واژه نامه محرم کاشان، ص ۷۳.

است. (۱) نخل برداری که نماد و نشانه تشییع جنازه حضرت سید الشهداء علیه السلام در روز عاشورا است، در بیشتر شهرهای ایران، از جمله کاشان انجام می شود که البته شیوه پوشاندن نخل در این شهرستان، ساده و بدون تشریفات است. در کاشان پنج نخل شامل نخل سرپره، نخل در فین، نخل در باغ، نخل کلهر و نخل باباشرف وجود دارد که در مراسمی باشکوه و پرشور و همراه با باوری عمیق، برداشته می شود. (۲) قربانی کردن گوسفندان متعدد به وسیله صاحبان نذر در طول مسیر حرکت در جلو نخل، دود کردن اسپند به وسیله صاحبان خانه ها در مسیر راه نخل، دویدن پابرهنه زن و مرد و پیر و جوان به دنبال نذر و فریادهای پرسوز یا حسین و عبور جمعیت از کوچه ها و گذرهای تنگ و قدیمی شهر، جلوه هایی از عشق و ارادت مردم این خطه به اهل بیت علیهم السلام به ویژه امام حسین علیه السلام را می آفریند که مرواریدهای اشک در صدف چشمان هر بیننده تحسین کننده آن است. همچنین ساعاتی مانده به غروب روز تاسوعا، مراسم شمع زنی با روشن کردن ۷۲ شمع به شمار یاران امام علیه السلام در چهل مسجد و زیارتگاه به یاد چهل خانه اسرای کربلا به وسیله بسیاری از نذراران و علاقه مندان، به ویژه بانوان برگزار می شود.

علم جریده نیز شبیه به نیزه بوده و دارای یک یا دو تسمه آهنین هلالی شکل، دو پنجه فولادین، دو شیر، کشکول مسی، رشته های مروارید، جاشمعی و چند تکه پارچه قیمتی است. در واقع، جریده نمادی از ویژگی های علمدار کربلاست، کشکول به نشانه سقایی حضرت، هلال تشبیه رخسار او به ماه، آینه صداقت و یک رنگی حضرت ابوالفضل علیه السلام و رشته های

۱- واژه نامه محرم کاشان، ص ۸۵.

۲- واژه نامه محرم کاشان، ص ۱۰۶.

مروارید نشانه رشته الفت و وفاداری ایشان به حضرت سید الشهداء علیه السلام است. علم نشانه علمداری و سپهداری و پنجه های فلزی نیز نشانی از دست های بریده قمر بنی هاشم علیه السلام است. به باور مردم کاشان دادن آب از این کشکول به بیماران شفابخش است. از دیگر سنت های کاشان پختن و توزیع نانی در روز تاسوعا به نام نان «عباسعلی»^(۱) است که در قدیم در خانه ها می پختند و امروزه در نانوائی هایی خاص پخت می شود و مشتری فراوانی هم دارد.

از دیگر سنت های کاشانی ها در قدیم در روز عاشورا این بود که در گذشته که در خانه ها دام نگه می داشتند، هر دام داری برای برکت یا ادای نذر، شیر دام خود را در صبح روز عاشورا به یاد شش ماهه سیدالشهدا علیه السلام به هیئت هایی مزین به نام علی اصغر علیه السلام می داد. امروزه مردم با خرید شیر و اهدای آن نذر خود را ادا می کنند.

دادن غذاهای نذری در کاشان رواج بسیار دارد؛ به گونه ای که در ماه محرم در همه محلات کاشان انجام می شود و منحصر به دو روز عاشورا و تاسوعا نیست. از میان این غذاهای نذری در ماه محرم، غذای گوشت لویبای^(۲) آن بسیار شهرت دارد که بسیار خوشمزه طبخ شده و خواهان بسیاری دارد.

مردم کاشان به دلیل صبغه مذهبی و سابقه شکل گیری تشیع در این دیار که بر اساس اسناد موجود به اواخر قرن اول هجری می گردد، عشق و ارادتی خاص و مثال زدنی به اهل بیت علیه السلام دارند و در برگزاری مراسم محرم و صفر بسیار مقید هستند؛ به گونه ای که گرمای طاقت فرسای تابستان و سوز سرمای

۱- واژه نامه محرم کاشان، ص ۱۰۶.

۲- واژه نامه محرم کاشان، ص ۱۱۴.

جان سوز زمستان کویر، ذره ای در برگزاری مراسمشان اثر نمی گذارد.

تعدد هیئت های مذهبی از ویژگی های کاشان است؛ به گونه ای که در یک محله چند تکیه یا حسینیه وجود دارد و نسبت به این امر حساسیت خاصی دارند. در حال حاضر بیش از پانصد هیئت رسمی و غیر رسمی در کاشان فعال هستند و هر کدام از این هیئت ها، تشکیلات هیئت امنای هیئت رئیسه، رئیس، ناظم، میان دار، صندوق دار، برقی، تأسیساتی، چای ریز، چای بده، آشپز، سفره بده و... دارند که وظایف هر یک از افراد مشخص است.

۸- ب. قمصر

۸- ب. قمصر

مردم قمصر در شب های محرم با مراسمی که به وسیله خاندان مرحوم آیت الله ملا شاه فضل الله کاشانی تنظیم شده بود، هر سال آیین عزاداری باشکوهی را به نمایش می گذارند. در شب ششم ماه محرم دسته های عزاداری با حمل علم و توغ از خانه ملا شاه فضل الله به طرف محله ده حرکت می کنند که در میان قمصر قرار دارد و با رسیدن به ابتدای هر محله، سه بار ندای یا حسین سر می دهند و اهالی آن محله را با خود همراه می کنند و پس از ورود به حسینیه محله ده، به سینه زنی و نوحه خوانی می پردازند. این برنامه تا شب عاشورا به همین کیفیت اقامه می شود.

در روز عاشورا از صبح تا ظهر مجالس متعددی برگزار می شود که در آن بعد از قرائت زیارت عاشورا، مداحان و وعاظ به سینه زنی و نوحه خوانی می پردازند. در ظهر عاشورا در مراسم باشکوهی، توغ ها و علم های همه دسته های در مکانی به نام حسینیه محله ده می روند و عزاداری باشکوهی را ترتیب می دهند و پس از آن عزاداران به سمت امامزاده داوود حرکت می کنند

و مراسم تا شام غریبان امام حسین علیه السلام ادامه دارد. (۱)

۸- ج. نراق

۸- ج. نراق

نراق از شهرهای استان اصفهان است که بیش از سه هزار نفر جمعیت دارد که همگی شیعه دوازده امامی هستند. در این شهر بیشتر مراسم عزاداری در زیارتگاه امامزاده سلیمان علیه السلام و ده مسجد معروف آن برگزار می‌شود. عمده مراسم عزاداری این شهر، سینه زنی و شبیه خوانی است. در گذشته، جریده و سنج زنی و سقایی و قمه زنی نیز از جمله این مراسم بوده که در زمان پهلوی انجام این اعمال به کلی متروک شده است.

از دیگر مراسم این شهر، توغ، نخل و کتل گردانی است که دسته‌های عزاداری با حمل این نمادها در محله‌های قدیم نراق دور می‌زنند و به عزاداری می‌پردازند. (۲)

۸- د. نطنز

۸- د. نطنز

عشق به خاندان رسول الله صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام و اقامه عزاداری برای سالار شهیدان حضرت سیدالشهدا علیه السلام جز جدایی ناپذیر فرهنگ و زندگی مردم نطنز است. این مردم با این عشق به دنیا می‌آیند و با این عشق از دنیا می‌روند. وجود حسینیه‌های متعدد و بسیار قدیمی در محله‌های گوناگون نطنز نشان دهنده این اعتقاد است. در شهر نطنز چهار حسینیه به نام‌های «افوشته»، «مرکز شهر»، «علیا» و «سرشک» وجود دارد. در ده روز اول محرم بسیاری از دسته‌های زنجیرزنی و سینه‌زنی به طرف این حسینیه‌ها حرکت

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۷۲۰.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۷۲.

می‌کنند. در شهر نظنز رسم است که وقتی دسته‌ای از محله‌ای مانند محله سرشک به طرف حسینیه افوشته می‌رود، روز بعد از آن دسته زنجیرزنی افوشته به محله سرشک حرکت می‌کند. در این نوع مراسم، محله‌های افوشته و سرشک به طرف هم و محله‌های مرکز شهر و علیا که بسیار به یک دیگر نزدیکند، به طرف هم حرکت می‌کنند. از دیگر مراسم این شهر، مراسم تعزیه‌خوانی است. یکی از گروه‌های بسیار عالی تعزیه‌خوان گروه تعزیه‌خوانی موسوم به «آقای عباس جواهری» است که در دهه اول محرم یکی از بهترین تعزیه‌ها را در حسینیه افوشته اجرا می‌کند. (۱)

۸-۵. نیاسر

۸-۵. نیاسر

نیاسر که از بخش‌های بزرگ تابع کاشان است، در ماه محرم مراسم سقایی را به شکل پرشوری اجرا می‌کنند. همچنین مراسم نخل‌گردانی این شهر نیز شکوه خاصی دارد. در صبح روز عاشورا نخلی موسوم به علی اکبر را از محل استقرار به طرف مسجد جامع این شهر حرکت می‌دهند و در میان راه با گذر از هر محل نخل‌های دیگر محلات را به دنبال هم راهی مسجد جامع می‌کنند. بعد از همراهی نخل موسوم به امام حسین علیه السلام، مردم به عزاداری باشکوهی می‌پردازند و به مراکز خود باز می‌گردند. در روز شانزدهم نیز به مناسبت هفتم شهادت امام حسین علیه السلام دوباره این مراسم تکرار می‌شود. (۲)

۸-۶. آران و بیدگل

۸-۶. آران و بیدگل

مردم شهرستان آران و بیدگل، با شور و عشق خاصی از چند هفته پیش از ماه محرم با سیاه‌پوش کردن و نصب بیرق عزا در مکان‌های گوناگون،

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۷۲.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۵۰.

فرارسیدن ایام محرم را اعلام می کنند.

اهالی با برپایی مراسم مدیحه سرایی و عزاداری در هیئت های مذهبی عشق و ارادت خود را به ائمه اطهار علیهم السلام به ویژه اباعبدالله حسین علیه السلام نشان می دهند.

از مراسم سنتی این شهرستان که در زمان آل بویه مرسوم بوده، آیین تعزیه است که تعزیه خوانان معروف این شهرستان با برپایی آیین تعزیه خوانی در مسجدها و تکیه ها، واقعه کربلا را برای مردم بازگو می کنند. از دیگر آیین های عزاداری در این شهرستان، آیین سنج زنی یا سنگ زنی و نمایش سنگ زدن گروهی در مخالفت با سپاه ملعون شمر به قصد تازاندن اسبان خود بر پیکر بی جان یاران حسین علیه السلام است. در این مراسم، گروهی به شکل نمادین با چوب هایی که به آنها سنگ یا سنج گفته می شود، به حرکت درمی آیند و اشعاری را با گویش محلی می خوانند.

«سقاخوانی» دیگر آیین سنتی آران و بیدگل است که ارادتمندان به امام حسین علیه السلام درحالی که با یک دست مشک آب و با دست دیگر کاسه ای در دست دارند، به یاد تشنه لبان کربلا، عزاداران حسینی را سیراب می کنند.

آیین «خیل عرب» از دیگر آیین های عزاداری شهرستان آران و بیدگل است. در روزهای یازدهم و دوازدهم محرم این آیین به صورت نمادین در نوش آباد اجرا می شود و در آن گروهی عزادار درحالی که لباس سفید عربی برتن دارند، با ضربات ریتم دار نی های چوبی، اشعار موزون می خوانند و با اجرای ریتم و آهنگ خاص، سوگواری خود را در غم جانگذار شهادت امام حسین علیه السلام و اصحاب با وفایش به نمایش می گذارند.

از غذاهای سنتی و نذری آران و بیدگل در ایام محرم، پختن گوشت و

لوبیاست که در روزهای عزاداری، گروهی از مردم با این غذا اطعام می‌شوند. همچنین در شب تاسوعا، دیگ‌های نذری نوعی حلوا را که به زبان محلی به آن «ترحلوا» می‌گویند برپا می‌کنند و پای این دیگ‌ها، حاجت می‌طلبند.

صبحگاه، عزاداران با این ترحلوا و نانی که مردم روز تاسوعا به نام حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام می‌پزند و به آن نان "عباس علی" می‌گویند، پذیرایی می‌شوند.

آیین عزاداری محرم در این شهرستان، آیینی سنتی است که از زمان‌های قدیم رواج داشته است و هر سال با عشق و ارادت بیشتر و حضور پررنگ تر مردم به ویژه جوانان برگزار می‌شود. سنج‌زنی، تعزیه‌خوانی، چاوش خوانی در شهر آران و بیدگل و نخل گردانی در شهر ابوزیدآباد و سقاخوانی و خیل عرب در نوش‌آباد، از آیین‌های سنتی عزاداری محرم در این شهرستان است. (۱)

۹- سمنان

اشاره

۹- سمنان

مردم سمنان نیز از اول تا دهم محرم، به عزاداری برای شهادت امام حسین علیه السلام می‌پردازند. هر سال پیش از شروع ایام عزاداری، مردم روستاها و شهرهای استان سمنان با سیاه پوش کردن محله‌ها، تکیه‌ها و حسینیه‌ها و با برپا کردن خیمه‌ها، به استقبال این ماه عزاداری می‌روند.

از روز اول دهه ماه محرم، مجالس روضه‌خوانی در تکیه‌ها در سه نوبت صبح، عصر و شب برگزار می‌شود. هر محله و تکیه، دسته‌های، عزادارای جداگانه ای دارد. دسته‌های عزاداری از شب ششم تا عاشورا به صورت گردشی در محله‌ها عزاداری می‌کنند. این عزاداری بیشتر به شکل زنجیرزنی

و سینه‌زنی صورت می‌گیرد. در میان دسته‌های عزادار، در گذشته اسبی به عنوان ذوالجناح که افساری به آن می‌بستند، وجود داشت که یک نفر آن را می‌کشید. در سال‌های اخیر نیز گاهی این کار انجام می‌شود.

از جمله کارهایی که مردم در دهه اول محرم انجام می‌دهند؛ تزئین نخل با تصاویری از امامان، واقعه عاشورا و تصاویر شهداست. در برخی موارد، با آینه و روپوشی از رنگ مشکی یا سبز است که این تزئینات را از روز هفتم تا روز عاشورا، به همراه دسته‌های عزاداری حمل می‌کنند.

مراسم نخل‌گردانی در روز عاشورا به ویژه در شهرستان سمنان، از اقبال بسیاری برخوردار است. بنا به باورهای دینی، برخی بیماران خود را به این نخل‌ها می‌بندند و شفا می‌طلبند. در روز عاشورا در بیشتر نقاط استان، افرادی که نذر کرده باشند، به مردم غذا می‌دهند. در میان مراسمی که در روز تاسوعا و عاشورا بیش از هر چیز در بعضی نقاط جلب توجه می‌کند، آتش زدن خیمه‌ها به یاد سوختن خیمه‌های ابا عبدالله الحسین علیه السلام و خاندان و اصحاب اوست.

در روز اربعین و چهلم شهادت امام حسین علیه السلام نیز مراسم روضه‌خوانی و عزاداری به شکل سینه‌زنی و زنجیرزنی در بیشتر نقاط استان برگزار می‌شود و برخی خانواده‌ها به اندازه توانایی مالی خود نذرهایی را به اشکال گوناگون میان مردم تقسیم می‌کنند. (۱)

۹- الف. شاهرود

۹- الف. شاهرود

مردم شاهرود با فرا رسیدن ماه محرم مراسم خاصی دارند. شاهرودی‌ها در

روز پنجم محرم به یاد جان فشانی های حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام، آیین توغ بندان (علم بندان) را با شور و احساسات مذهبی خاصی برگزار می کنند. آنان در این روز با نام «یا عباس، یا عباس» مراسم ویژه ای را برگزار می کنند که نمونه مشابه آن در هیچ جای کشور وجود ندارد.

این آیین بر اساس آداب و سنت های قدیمی، در عصر روز پنجم ماه محرم با به راه افتادن دسته های چاووش خوانی و سینه زنی با حضور انبوه عزاداران حسینی در محدوده بافت قدیمی شهر شاهرود برگزار می شود. سنت عزاداری روز پنجم محرم به یاد جان فشانی های حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام و با فریادهای «یا عباس، یا عباس» از گذشته دور در شاهرود مرسوم بوده و در میان مردم این شهر از احترام و اعتبار ویژه ای برخوردار است.

مردم شاهرود با برپایی این آیین نمادین نشان می دهند که اگر در هنگام شهادت علمدار کربلا نبودند که به یاری وی بشتابند، امروز آماده اند تا به یاد آن روز، علم حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام را برافراشته نگاه دارند.

تکیه بازار شاهرود که به «تکیه زنجیری» معروف است و از بزرگ ترین تکیه های این شهر به شمار می آید، وظیفه گرد آوری توغ ها و برگزاری دسته توغ بندان را برعهده دارد. عاشقان ابوالفضل العباس علیه السلام در قالب هیئتی به سوی مسجدها و تکیه های دیگر به راه می افتند و در طول مسیر به چاوشی و خواندن مصیبت می پردازند.

شاهرود از حوالی ظهر روز پنجم محرم، تعطیل و سیاه پوش است و ازدحام جمعیت عزاداران در برابر مدرسه قلعه این شهر و خیابان شهید صدوقی (مزار)، به گونه ای است که همه خیابان ها و کوچه های منتهی به

محل، مراسم مملو از جمعیت می شود. چندین هیئت عزادار حسینی تا پیش از برپایی «توغ بندان» با اجرای آیین خاص سینه زنی و مداحی و در میان ماتم و اندوه به انبوه جمعیت حاضر در این مکان می پیوندد. (۱)

۹- ب. دامغان

۹- ب. دامغان

دامغان از شهرهایی است که در آن مراسم محرم باشکوه خاصی برگزار می شود. علاوه بر اجرای مراسم معمول همانند برگزاری دسته های عزاداری و سینه زنی، در این شهر آیین نخل گردانی در روزهای تاسوعا و عاشوار جلوه ای ویژه دارد. عزاداران در این دو روز، از محلات گوناگون شهر برای حرکت دادن نخل به تکیه دباغان می آیند و نخل را به بیرون شهر حرکت می دهند. در این مراسم، علما، سادات، اعیان و ریش سفیدان، پیشاپیش عزاداران و دسته های عزادار پشت سر آنها روانه می شوند. (۲)

۱۰- کرمان

۱۰- کرمان

در تعزیه هایی که در شهر کرمان برگزار می شود، همه مراحل واقعه کربلا- به تصویر کشیده می شود. زرتشتیان کرمان برای مراسم سوگواری امام حسین علیه السلام احترام زیادی قائلند و در این باب مراسم ویژه ای را برگزار می کنند.

در میان سینه زنان هیئت های مذهبی این شهر، افزون بر اقلیت ارمنی، هم وطنان زرتشتی نیز حضور دارند. زرتشتیان و ارمنه در کنار هم عزاداری می کنند. این اقلیت ها با یکدیگر مأنوس هستند و همان غذاهای مرسوم محرم را در کنار هم می خورند. حتی بعضی از این عزیزان مقداری از غذای مراسم

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۳۵.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۴۹.

امام حسین علیه السلام را برای تبرک در طول سال نگه داری و در غذای سالانه شان استفاده می کنند. (۱)

۱۱- گیلان

۱۱- گیلان

باور خاص مردم به حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام، علی اکبر علیه السلام، علی اصغر علیه السلام، حربین یزید ریاحی و زنان و کودکان سیدالشهدا علیهم السلام در این ایام و برگزاری آیین های ویژه سوگواری به نام آنان، نمونه ای از باور های مذهبی مردم این استان است. یکی از آیین های عزاداری در این ماه، علم بندی است که از یک روز مانده به ماه محرم تا روز هفتم این ماه در مناطق شهری و روستایی استان گیلان برگزار می شود. در روز اول این مراسم، مردم مناطق گوناگون با پذیرایی از عزاداران در مسجدها و حسینیه ها، بعد از ظهر با تشکیل دسته های مختلف سینه زنی و خواندن نوحه پرچم های سیاه را به نشانه عزاداری سیدالشهدا علیه السلام بر سر در مسجدها و گنبد های آن نصب می کنند. این مراسم در دهکده تاریخی ماسوله و شهرستان مذهبی آستانه اشرفیه، جلوه ویژه ای دارد و هر سال افراد گوناگونی برای شرکت در این مراسم به این روستا می آیند.

پخت نوعی شیرینی به نام «ککه» یا «کشته»، دادن شربت و نصب منبع های آب در اطراف مسجدها و سطح شهر، اطعام دهی، پرداخت نذورات، راه اندازی علم و کتل، نخل برداری و حمل پرچم های سبز با عبارت های «یا حسین شهید» به وسیله کودکان و نوجوانان و سقا شدن کودکان سیاه پوش با عنوان نذر حضرت علی اصغر علیه السلام، از جمله جلوه های زیبای آیین های

سوگواری در این منطقه است. (۱)

۱۲- مازندران

اشاره

۱۲- مازندران

مردم مازندران از روز اول تا هفتم محرم عزاداری می کنند و می کوشند در این روزها همه نذوراتشان را ادا کنند و برای مراسم نخل گردانی آماده شوند. برخی مردم نیز یکی - دو روز پیش از ماه محرم در استقبال از این ماه، در خانه شان مراسم روضه خوانی برپا می کنند و اطعام می دهند.

دسته گردانی یکی از مظاهر مشخص مراسم عزاداری در ایام محرم است که با اشکال زنجیرزنی، سینه زنی، شام غریبان و مراسم قوم بنی اسد، نوای یاحسین را از مسجدها و تکیه ها به خیابان ها می کشاند و جلوه های عشق و ارادت مردم به امام حسین علیه السلام و خاندان مطهرش را به رخ عالم می کشد.

برخی از روستاها از گذشته در این دو روز پذیرای عزاداران حسینی بوده اند و همچنان با حفظ این سنت در روزهای عاشورا و تاسوعا از همه کسانی که برای عزاداری می آیند، پذیرایی می کنند. این کار به صورت عمومی صورت می گیرد و مردم روستا در این روز در حد مقدمات برای عزاداران غذا تهیه می کنند.

از آداب و رسوم بومی منطقه غرب مازندران که سال هاست نسل به نسل چون امانتی گران مایه به نسل حاضر رسیده، آیین «کرنازی» در محرم است. «کرنازی» ویژه عزای امام حسین علیه السلام بوده و در محلاتی چون آخوند محله، نارنج بن، تالش محله فتوک و سادات محله شهرستان رامسر و برخی مناطق استان گیلان سابقه ای چند قرنی دارد. امروز در شماری از روستاهای غرب

مازندران و شرق گیلان، مراسم «کرنازنی» انجام می‌گیرد و متأسفانه روزبه روز اجرای این آیین کم رنگ تر می‌شود. این آیین از اول ماه محرم شروع می‌شد. در واقع نوعی وسیله برای اعلام برپایی سینه زنی و نوحه خوانی برای گرامی داشت شهدای کربلا بود و مردم با شنیدن طنین ناله «کرنا» در مجلس عزا حضور می‌یافتند.

معمولاً هیئت‌های عزادار، عصر تاسوعا در مسجدها جمع می‌شوند و شب عاشورا را تا به صبح در مسجد بیدار می‌مانند و در سپیده دم، پس از ادای فریضه نماز صبح، عزاداران پیشاپیش کرناچی‌ها به سوی گورستان‌ها حرکت می‌کنند. پیش از حرکت دسته‌های سینه‌زنی، نوای حزن‌انگیز کرنا، درحالی که سکوت همه جا را فرا می‌گیرد، در فضای مسجد طنین انداز می‌شود و کسانی که مشتاق حضور در عزاداری هستند، با شنیدن صدای «کرنا» از دور و نزدیک به مسجد می‌آیند و هیئت را همراهی می‌کنند.

آیین «کرنازنی» بیشتر به صورت گروهی و در محوطه مسجد انجام می‌گیرد و علاوه بر روزهای تاسوعا و عاشورا، در سوم و هفتم شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش نیز کرنا نواخته می‌شود. دسته‌های کرناچی مشتمل بر دو سر گروه و بین پنج تا هفت نفر کرناچی هستند و گاهی سرکرناچی که رهبری کرناچیان را بر عهده دارد، آهنگی را می‌نوازد و کرناچیان از وی پیروی می‌کنند یا او آهنگی را می‌نوازد و کرناچیان دیگر، دم مکمل آن را می‌نوازند. سرکرناچی، آهنگ «یا امام» سر می‌دهد و کرناچیان «یا حسین» را در دمیدنشان بیان می‌دارند و این نواختن تا زمان خستگی ادامه می‌یابد و گاهی هم کرناچیان پیشاپیش هیئت‌ها در بیرون از مسجد حرکت می‌کنند. امروز در این مناطق، کرنازنی آن شور و حال گذشته را ندارد، اما عاشقانی

هستند که این رسم بر جا مانده از نیاکان خود را هنوز در ماه محرم انجام می دهند. (۱)

۱۲- الف. آمل

۱۲- الف. آمل

در آمل هم مثل دیگر شهرهای کشورمان، با آمدن محرم شهر سیاه پوش می شود. مردم بیشتر نذرهایشان را که عموماً آش، خرما و شربت است، برای ماه محرم نگه می دارند. در آمل و روستاهای اطراف آن، مراسم نخل گردانی مرسوم است. از روز اول تا هفتم محرم، مردم به عزاداری می پردازند و در این روزها نذرهایشان را ادا می کنند.

یکی از آیین های خاص ماه محرم در مازندران آیین «نخل گردانی» در روستای «نوا» در شهرستان آمل است. در روز هفتم محرم، مردم روستای نوا و بسیاری از اهالی اطراف، کنار نخلی می روند و به آن سلام می کنند. روز هشتم محرم نخل را بیرون می آورند و در محله ها می گردانند، مردم نیز به همراه نخل می روند.

در روز هشتم، نهم و دهم، همراه نخل گردانی، نذوراتی مانند شیر بین مردم پخش می شود. نخل را به در هر خانه که می برند، صاحب خانه نذرش مانند شربت، خرما شیر، دود کردن اسپند را به جای می آورد و اگر نذر قربانی کردن گوسفند باشد، آن را ادا می کند.

در شامگاه عاشورا، که شام غریبان است، نخل را دور محل می گردانند و همه مردم پابرنه و شمع به دست همراه نخل به امامزاده محل می روند و تا

صبح به سینه زنی و عزاداری می پردازند. (۱)

۱۲- ب. بابل

۱۲- ب. بابل

مراسم «دور خیمه گاه» از سال‌های بسیار دور در شام غریبان شهدای کربلا انجام می‌شود و مردم از اطراف و اکناف برای دیدن این مراسم به محله قاضی _ کتی شهر بابل می‌روند و از خاکستر خیمه‌های سوخته، برای شفای بیماران خود تبرک می‌برند.

این مراسم که از سال‌های بسیار دور سینه به سینه به نسل‌های بعد منتقل شده است، به این شکل است که دو خیمه‌ای که از روز اول محرم به نشانه خیمه‌های امام حسین علیه السلام و یارانش، تهیه و در وسط میدانگاهی گذاشته می‌شود. اعضای شرکت کننده در مراسم، به وسیله پیر غلام و پیشکار عزاداری انتخاب می‌شوند. عمده این افراد، جوان و ترجیحاً از خانواده سادات، و به تعداد شهدای دشت کربلا، ۷۲ نفرند.

پیش از ورود عزادارانی که با سربندها، شال‌ها و لباس‌های متحدالشکل، خود را آماده مراسم می‌کنند، مداحان با خواندن زیارت عاشورا، دل مشتاقان را آماده می‌کنند. سپس عزاداران با ذکر «یا حسین» وارد میدان می‌شوند.

مداحان با نوای نوحه مراسم را آغاز می‌کنند. هنگامی که مراسم اوج گرفت، دو نفر با لباس یزیدیان (قرمز رنگ) وارد میدان می‌شوند و با حرکاتی خشن، درحالی که شلاق‌ها و مشعل‌هایشان را در آسمان به حرکت در می‌آورند، کودکانی را می‌ترسانند که با لباس‌های عربی از ابتدای مراسم، در خیمه‌ها نشسته‌اند. کودکان با ذکر «یا حسین، یا ابوالفضل» به هر سوی

۱- علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰، ص ۲۹.

میدان می‌گریزند.

کماکان عزاداران بر سر و سینه می‌زنند. سپس یزیدیان خیمه‌ها را به آتش می‌کشند. با به آتش کشیده شدن خیمه‌ها، شور و نوای عزاداران اوج می‌گیرد و درحالی که خمیده و هروله کنان به دور خیمه‌های در حال سوختن می‌گردند و با خواندن ذکرهایی، بر سر و سینه می‌زنند. دور زدن عزاداران به دور خیمه‌ها و ذکرهاشان تا زمانی ادامه می‌یابد که خیمه‌ها در حال سوختن است. وقتی کاملاً خیمه‌ها سوخت و چیزی از آن نماند، عزاداران که بعد از آن همه تب و تاب، گویی به حال نیمه جان درآمده‌اند، بر زمین می‌نشینند و مداحی با نوای محلی، به ذکر مصیبت از زبان حضرت زینب علیها السلام با ترجیع بند «برادر خواهرت بمیرد»، می‌پردازند. سپس با ذکر خیر از پیرغلامان اهل بیت علیهم السلام، که سر به تیره تراب برده‌اند و سلام به پیامبر و ائمه اطهار علیهم السلام مجلس به پایان می‌رسد.

در پایان، مردم مشتاق خاندان اهل بیت علیه السلام تبرکاً از خاکستر خیمه‌ها برمی‌دارند و به امید شفا و برآورده شدن حاجات، به سر و صورت می‌کشند. (۱)

۱۲- ج. تالش

۱۲- ج. تالش

در دهه اول محرم، هر شب از مهمانان و عزاداران، پذیرایی و در شب اول محرم، مراسم علم بندی برگزار می‌شود. مردان، داخل صحن و سرای مسجد می‌نشینند، به بستن پارچه‌های رنگارنگ حول چوبی بلند می‌پردازند. پنجه علم را که معمولاً از جنس برنج و به رنگ طلایی است، بر نوک آن چوب

۱- علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰، ص ۲۹.

می‌بندند. علم که آماده می‌شود، با صلوات بر محمد و ذکر یا حسین و با احترام تمام، علم‌ها را در محراب مسجد و در کنار و دو سمت منبر قرار می‌دهند.

شب‌ها که هیئت زنجیرزنی و سینه‌زنی جوانان مسجد به عزاداری می‌پردازند، دو نفر دو علم را برمی‌دارند و جلو دار هیئت می‌شوند و تا پاسی از شب با دور زدن در میدان و حیاط مسجد و حول بقعه امامزاده شفیع، به مرثیه‌خوانی و سینه‌زنی می‌پردازند.

در تالش و به ویژه در روستای امامزاده شفیع و روستاهای اطراف، مراسم «زار زار» و «شام غریبان» نیز برگزار می‌شود. معمولاً «زار زار» بامداد روز عاشورا، زمانی که هنوز خورشید طلوع نکرده است، انجام می‌گیرد. این مراسم عزاداری، بامدادی است که با چرخیدن حول نزدیک ترین بقعه یا مسجد و سینه زدن به وسیله نوجوانان و جوانان صورت می‌گیرد، درحالی که در دست هر کدام، شاخه کوچکی از گیاه شمشاد یا چلم است. همچنین پس از غروب آفتاب روز عاشورا، مراسم شام غریبان برگزار می‌شود.

شب شام غریبان، همه اهالی در مسجد حاضر می‌شوند و تا نیمه شب به عزاداری و مرثیه خوانی می‌پردازند. در این شب، ابتدا پنجه علم را باز می‌کنند و به شکل وارونه در همان جای قبلی می‌بندند. به نظر می‌رسد این کار، احترامی است که به دست بریده حضرت عباس علیه السلام علمدار رشید کربلا گذاشته می‌شود.

از دیگر مراسم‌های سنتی در غروب شام غریبان، آتش زدن خیمه هاست که دقایقی مانده به اذان مغرب انجام می‌شود. در عصر عاشورا خیمه‌هایی در چند نقطه نزدیک به هم برپا می‌شود. آنگاه دسته‌های عزاداری تا غروب

آفتاب، حول خيام به عزاداری و نوحه سرایی همراه با سینه زنی و سنج نوازی می‌پردازند. سپس در وقت اذان مغرب، خيام به آتش کشیده می‌شود. بسیاری از شیفتگان حضرت سیدالشهدا علیه السلام از خاکستر خيام سوخته شده، ذراتی را به عنوان تبرک برمی‌دارند.

در سیزدهم محرم، مراسم «علم واجینی» برگزار می‌شود. در این مراسم، پارچه‌های علم‌ها یکی یکی، باز و به شکل زیبایی، و گاهی با عطر و گلاب، معطر و در بقچه‌هایی برای سال دیگر بسته‌بندی و بایگانی می‌شود. هنگامی که هیئت در طول دهه به عزاداری می‌پردازد، مردم نذورات فراوانی هم لابه لای پارچه‌های علم می‌بندند که برای عمران و آبادانی مسجد و بقعه هزینه می‌شود. (۱)

۱۳- مرکزی

اشاره

۱۳- مرکزی

محرم در استان مرکزی حال و هوای خاصی دارد و مردم هر شهرستان استان با مراسم مخصوص خود وارد این ماه عزیز می‌شوند. مردم در این ماه با برپا کردن تکیه‌ها در کنار خانه‌ها و حسینیه‌ها و مسجدها برای عزاداری دهه محرم آماده می‌شوند.

لباس مشکی نزد عزاداران حسینی از ارج و منزلتی خاص برخوردار است و مشکی پوشیدن برای امام حسین علیه السلام را لیاقت داشتن فرد و طلبیده شدن فرد برای عزاداری می‌دانند. از این رو، در استان مرکزی مراسم «مشکی پوشان» برگزار می‌شود. (۲)

۱- علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰، ص ۲۹.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ص ۶۴۹.

۱۳- الف. اراک**۱۳- الف. اراک**

«مشکی پوشان» از سنت های بومی و قدیمی منطقه برای خیردار کردن و آماده کردن مردم برای استقبال از ماه محرم است. این سنت سه _ چهار روز مانده به آغاز ماه محرم در مسجدها و تکیه های اراک و برخی شهرهای استان برگزار می شود. در این مراسم اعضای هیئت های عزاداری در مسجد محله خود جمع می شوند و ضمن برگزاری آیین سوگواری، پیراهن های مشکی را از سوی هیئت دریافت می کنند. رسم بر این است که اعضای هیئت از این لباس تا پایان عزاداری حسینی استفاده می کنند و بعد از روزهای عزاداری به مسجد بازمی گردانند. (۱)

۱۳- ب. تفرش**۱۳- ب. تفرش**

مسجد شش ناوه تفرش به عنوان تنها مسجد چوبی کشور، مهد تعزیه ایران و استان مرکزی است. تفرش را مهد تعزیه می دانند و اکنون بسیاری از تعزیه خوانان این شهر در سراسر ایران به هنرنمایی مشغولند. در ایام محرم و صفر، در کمتر خانه ای از روستاهای تفرش است که تعزیه برگزار نشود. تعزیه باشکوه ترین نوع عزاداری برای امام حسین علیه السلام و یارانش است که به وسیله گروهی با نام تعزیه خوان و مردمی که به تماشا آمده اند، برگزار می شود. این نوع عزاداری که گونه ای از هنر بومی و نمایشی نیز به شمار می آید، سابقه ای طولانی در استان مرکزی به مرکزیت تفرش دارد و بیش از یک هزار تعزیه خوان حرفه ای در جای جای استان مرکزی همواره به انتظار

روزهای پریاهوی محرم و صفر نشسته‌اند تا حقایق روایت‌های اسلامی و دینی را برای مردم به زبان هنر بازخوانی کنند. (۱)

۱۳- ج. خمین

۱۳- ج. خمین

«نخل گردانی» یکی از آیین‌های ویژه عزاداری برای تکریم امام حسین علیه السلام در شهرستان خمین است که سابقه آن به بیش از چهارصد سال می‌رسد. در روز عاشورای حسینی مراسم «نخل گردانی» که از دیرباز از خاندان‌های قدیم این خطه نسل به نسل به ارث رسیده است، اجرا می‌شود. این نخل به منزله «عماری» حضرت امام حسین علیه السلام با حالتی شبیه خیمه، از چارچوب‌هایی به شکل چادر صحرایی، ساخته و با پارچه‌های سبز و مشکی، سپر و شمشیر، کلاه خود و تصاویر معصومان علیهم السلام تزیین می‌شود. این نخل به روایتی به منزله خیمه امام حسین علیه السلام و به روایتی تابوت آن حضرت است.

عزاداران خمین هر سال در روز عاشورا، نخل را از محل خود، واقع در کنار امامزاده شاهزاده ابوطالب به سمت میدان پانزده خرداد و از آنجا به «چاله نخل» در مرکز شهر حمل می‌کنند. مردم منطقه معتقدند، با گذشتن از زیر این نخل، امام حسین علیه السلام حافظ خود و فرزندانشان می‌شوند. (۲)

۱۳- د. ساوه

۱۳- د. ساوه

آیین سوگواری «توغ گردان» یکی از آداب و رسوم کهن مردم شهر ساوه در ماه محرم و روز سوم است. در این آیین، عزاداران حسینی در قالب هیئت‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی توغ یا علامت آن هیئت را به خانه یکی از

۱- صادق همایونی، تعزیه در ایران، شیراز، ص ۱۶۵.

۲- تعزیه در ایران، صص ۱۳۱-۱۴۴.

صاحبان نذر انتقال می دهند و پس از ذبح گوسفند، به وسیله صاحب نذر، توغ را با آب و گلاب شست و شو می دهند. مردم عزادار پس از شست و شو و تزئین توغ، آن را طی مراسمی همراه با نوحه خوانی و مرثیه سرایی با تشریفات خاص برای ادای سلام به بارگاه «امامزاده سید علی اصغر علیه السلام» شهر ساوه منتقل می کنند. در این مراسم پس از ادای سلام و احترام در این بارگاه مقدس، توغ را به هیئت‌های عزاداری و مسجدها حمل می کنند.

مردم ساوه مراسم «توغ گردان» را نشانه آغاز حرکت لشکر امام حسین علیه السلام به سمت کربلا و شروع عزاداری محبان آن حضرت و تداوم راهش می دانند. (۱)

آیین جغجغه زنی در روستای انجدان

آیین جغجغه زنی در روستای انجدان

یکی از آیین‌های مرسوم «جغجغه زنی» روستای انجدان اراک است که در فهرست آثار معنوی کشور نیز به ثبت رسیده است. قدمت این آیین کهن به دوره تیموری و صفویه می‌رسد و مردم عزادار این روستا در روزهای نهم و یازدهم محرم آن را اجرا می‌کنند. در روز نهم محرم مردم محله پایین انجدان با آیین‌های سوگ و عزا به سمت محله بالا حرکت می‌کنند و درحالی‌که ابزاری چوبی و خراطی شده به نام جغجغه را در دست دارند با نوایی موزون به جای کوبیدن بر سینه، آن را به هم می‌کوبند. این آیین یک مرشد و رهبر دارد که نوحه‌های اصیل و خاصی را قرائت می‌کند و مردم در پاسخ به نوحه‌ها با اشک و مویه جغجغه می‌زنند. (۲) تمام طبقات اجتماعی و افراد روستا در این آیین معنوی محرم دخیل هستند و شرکت دارند.

۱- تعزیه در ایران، صص ۱۳۱-۱۴۴.

۲- تعزیه در ایران، صص ۱۳۱-۱۴۴.

۱۴- هرمزگان

اشاره

۱۴- هرمزگان

در بندرعباس مراسم سنتی و ویژه «علم گردانی»، هر سال در ماه محرم آغاز می‌شود. مراسم ویژه ماه محرم یکی از سنت‌های ارزنده است که از دیرباز همواره مورد توجه مردم هرمزگان بوده است و هر سال باشکوه خاصی و حضور گسترده مردم و دوستداران اهل بیت علیهم السلام، برگزار و مراسم ویژه عاشورا در همه شهرهای استان هرمزگان با دسته‌های سینه زنی زن همراه با علم و تابوت و تعزیه‌خوانی برپا می‌شود و در روز عاشورا، شور خاصی از کربلای امام حسین علیه السلام را به نمایش می‌گذارند. در روز تاسوعا و عاشورای حسینی بازار و مغازه‌ها تعطیل است. این مراسم از حسینه ماتم قلعه شروع می‌شود تا حسینه لب رودخانه که علم صاحب الزمان علیه السلام ادامه می‌یابد و دو علم به یکدیگر می‌رسند. (۱)

۱۴- الف. میناب

۱۴- الف. میناب

آیین «علم گردانی» در بیشتر حسینه‌های شهرستان میناب برگزار می‌شود و با آغاز ماه محرم به نام یکی از معصومین علیهم السلام علم می‌بندند و آن را در محله‌ها همراه با دسته‌های سینه زن می‌گردانند که این گردش علم را در اصطلاح محلی «پرسه» می‌نامند.

علم‌های حضرت ابوالفضل علیه السلام، امام رضا علیه السلام، زین العابدین علیه السلام، امام حسین علیه السلام، رسول الله صلی الله علیه و آله و علم صاحب الزمان علیه السلام از جمله علم‌های مشهور میناب است.

۱- خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، <http://irna.ir>، کد خبر ۳۰۶۹۱۸۶۶، تاریخ انتشار ۹/۹/۱۳۹۰.

مراسم سنتی علم پیغمبر در شهرستان میناب قدمت چندین ساله در استان هرمزگان دارد. در روز پنجم محرم در میناب، علم پیامبر و صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، مربوط به دو حسینیه جداگانه، همزمان بسته می‌شود. این دو علم بسیار مورد توجه مردم میناب و استان است، به گونه‌ای که عصر روز پنجم محرم بیشتر مردم میناب، بندرعباس و روستاهای اطراف در این مراسم، شرکت و برای علم‌ها گوسفند قربانی می‌کنند و نقل، گل و گلاب بر آنها می‌ریزند. (۱)

۱۴- ب. جزیره قشم

۱۴- ب. جزیره قشم

جزیره قشم، بزرگ‌ترین و پرجمعیت‌ترین جزیره ایرانی در خلیج فارس است که فاصله آن با بندرعباس، ۳۷ کیلومتر است. این موضوع باعث شده تا قایق‌ها و کشتی‌های مسافری، به جابه‌جایی مسافران از بندرعباس به قشم پردازند. فاصله زمانی برای پیمودن این مسیر، حدود تا دو ساعت است. در روزهای عاشورا، مردم قشم به احترام امام حسین علیه السلام روزه می‌گیرند و در مسجد قرآن می‌خوانند.

شیعیان جزیره، در مسجدهای بزرگ قشم، برای سالار شهیدان سوگواری می‌کنند. مراسم عزاداری و شادمانی جزیره قشم به دلیل سنی بودن مردم متفاوت است. باور مردم این منطقه مانند شیعیان نیست، اما در روز عاشورا و به دلیل احترام به فرزند امام علی علیه السلام روزه می‌گیرند و در مسجدها قرآن می‌خوانند. شیعیان مهاجر قشم که حدود چهار هزار نفرند، با تشکیل سه هیئت در قشم، به عزاداری برای امام حسین علیه السلام می‌پردازند. مسجدها معروف

این جزیره نیز شامل مسجد جامع قشم، مسجد و مقبره شیخ برخ در روستای گوشه مربوط به زمان خلیفه دوم عباسی، مسجد و مدرسه کمالیه دربند حاج علی، مسجد قبا در روستای هلر و مسجد رمچا هستند. (۱)

۱۵- همدان

۱۵- همدان

در همدان مراسم ماه محرم بسیار باشکوه برگزار می شود. مراسم سقایی از جمله مراسمی است که در ایام محرم مردم همدان به آن اهتمام می ورزند. دسته های سقایی همدان در ماه محرم علاوه بر سیاه پوش کردن مراکز خود، مجالس روضه خوانی مفصلی را از شب اول ماه محرم برگزار می کنند که اغلب تا شب بیستم ادامه می یابد. در این مراسم پس از خاتمه منبر، سقاها به ذکر نوحه سرایی سقایی می پردازند و در پایان اطعام می شوند. عزاداران روز نهم تا دوازدهم که آن را سوم امام می نامند، دسته های عزاداری را به طرف بازار و خیابان های شهر حرکت می دهند. (۲)

۱۶- یزد

۱۶- یزد

هر سال با نزدیک شدن به ایام محرم، مردم شهرهای ایران، از جمله یزد با آداب و رسوم خاصی به استقبال محرم می روند. در استان یزد، شور حسینی در مردم به ویژه اقلیت های مذهبی و اهل سنت شهرستان یزد با سیاه پوش کردن هر کوی و برزن، برافراشتن پرچم ها و بیرق سیاه به یاد مظلومیت امام حسین علیه السلام و خاندانش در کوچه ها و خیابان ها، از روزهای قبل از محرم، نمایان می شود و شهر به استقبال محرم می رود. آیین عزاداری سنتی مردم

۱- عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی. کد خبر ۳۰۶۹۱۸۶۶، تاریخ انتشار ۹/۹/۱۳۹۰. www.iran.ir

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۵۱۴.

استان یزد به مناسبت شهادت امام حسین علیه السلام، ده روز مانده به ماه محرم با عنوان «بهرشheid» آغاز می شود و تا پایان ماه صفر ادامه می یابد. در آیین «بهرشheid» که تا اول ماه محرم ادامه دارد، هیئتی متشکل از جوانان و نوجوانان شهر به خانه مردم، مراجعه و اشعاری را در سوگ امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش زمزمه می کنند. دو روز مانده به محرم، آیین «پرسه» برپا می شود و مردم در قالب هیئت عزاداری در سطح شهر حرکت می کنند و اشعاری در رثای علی اکبر علیه السلام می خوانند. برای آغاز عزاداری ماه محرم هر شب یکی از وعاظ با خواندن ذکر و کلماتی، با عنوان «شاه کشیدن» مراسم را آغاز می کنند. پس از انجام این مراسم، شماری از عزاداران از جمله سادات و پیرمردان، با عنوان «یاران عزا»، دور هم جمع می شوند و به آرامی ترجیع بند معروف محتشم کاشانی را می خوانند.

آیین نخل برداری شکوه، عزاداری مردم سرزمین بادها و بادگیرها در سوگواری روز عاشورا است. در یزد، نخل را به شکل تابوت سیدالشهدا یا نمادی از یکی از شهدای کربلا درمی آورند. نخل از جنس چوب و به شکل برگ درخت یا سروست. با آنکه نخل به خرما هیچ شباهتی ندارد، اما به این نام خوانده می شود. مراسم نخل برداری از ویژگی های منحصر به فرد محرم و عزاداری در یزد است که با همکاری و همیاری گوناگون اهالی در تمام مراحل مراسم، از کمک مالی و تهیه چوب و دیگر وسایل آن گرفته تا کمک در تزئین و برپا کردن آن و حمل آن در روز عاشورا برگزار می شود.

مراسم آذین بندی و آماده کردن نخل ها برای ایام عزاداری ماه محرم با یک فراخوان، بسیج همگانی اهل محل یا آبادی صورت می گیرد. شماری از خادمان حسینیه روز هشتم ماه محرم، با بهره مندی از پارچه مشکی، آینه و

شمشیر نخل را آذین بندی می کنند. نخل نماد جنازه سیدالشهدا علیه السلام است و آینه ها، نماد شخصیت حسین علیه السلام است. شرکت کنندگان در مراسم محرم، شبه تابوتی را بر دوش می کشند که یادآور تابوتی است که پیکر امام حسین علیه السلام با آن از میدان جنگ منتقل شد. بر اساس سنت های محلی، تابوت اصلی از شاخه های درخت خرما درست می شده است. برش عرضی هریک از این نخل ها، قوسی گلابی شکل دار دارد و به جنبه های بسیار بزرگ به اندازه ساختمانی سه طبقه نیز ساخته شده است و بیشتر به وسیله بیش از ۱۵۰ نفر حمل می شود. جمعیت نخل را بر دوش می گیرند، ۷، ۹ یا ۱۵ بار دور حسینیه می چرخند و هیجان عظیمی در دل ها ایجاد می شود. روپوش نخل به رنگ های سنتی، سبز برای خانواده پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سیاه به علامت عزاداری است. سمت جلوی نخل با آینه تزئین می شود تا حمل کنندگان نخل و نیز جمعیت بتوانند تصویر خود را در آن ببینند و در درد و مصیبت شهادت امام حسین علیه السلام شریک باشند. در اغلب تکایا و حسینیه ها، در دهه محرم و روز عاشورا با مراسم خاصی آش، شله زرد و چلو خورشت برای عزاداری و دسته های سینه زنی و مردم شرکت کننده تهیه می شود.

در ندوشن رسم است که هنگام نخل برداری، کسانی که در طول سال گوسفندی نذر کرده اند، در مقابل نخل گوسفند را قربانی می کنند. مراسم روضه خوانی، سخنرانی، دسته های سینه زنی و زنجیرزنی یزد، شهرت خاصی دارد. از هیئت های معروف یزد می توان هیئت فهادان، علقمه، خلف باغ، باغ گندم، بعثت، خرمشاه، گنبدسبز، پنبه کاران و مسجد جامع را نام برد.

نخل های میدان بعثت، امیر چخماق و میدان امام تفت، از جمله نخل های معروف یزد هستند و مراسم نخل برداری عصر روز عاشورای میدان امام تفت

که تا غروب روز عاشورا ادامه دارد، از شکوه و جلال خاصی برخوردار است.

مراسم نخل برداری با حضور خیل عظیم عزاداران حسینی انجام می‌شود و هرکس با نیت خاص در این مراسم شرکت می‌کند. اقلیت‌های مذهبی به ویژه زرتشتیان یزد نیز مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام و نخل برداری را به نظاره می‌نشینند و برای مظلومیت حسین علیه السلام و خاندان او اشک می‌ریزند. نخل‌ها در دیگر ایام سال، بدون تزیین در کنار حسینیه‌ها، تکیه‌ها و میدان‌های بزرگ شهر قرار دارند و نماد عشق و ارادت مردم یزد به امام حسین علیه السلام به شمار می‌روند و مردم نسبت به آن احترام و ارادت خاصی قائلند.

مراسم روضه خوانی در یزد از بعد از نماز صبح تا پاسی از شب در حسینیه‌ها، تکیه‌ها و مسجدها و برخی خانه‌ها و اماکن موقوفه با شور و شکوه خاصی برگزار می‌شود. از مجالس معروف روضه‌خوانی قدیم یزد می‌توان مسجد مصلی عتیق، خانه امام حسینی‌ها، مسجد شاه طهماسب، مسجد بیاق خاق و حسینیه صفار را نام برد.

روز سیزدهم محرم نیز هیئت‌ها و دسته‌های عزاداری با حضور در محل اقامه نماز جمعه در مسجد ملا اسماعیل با حضور نماینده ولی فقیه و امام جمعه یزد، علما، روحانیون و جمع کثیری از مردم به عزاداری می‌پردازند و بازار یزد نیز در این روز تعطیل است.

گفتنی است، استان یزد مرکز استقرار زرتشتی‌های ایران است که زرتشتیان نیز در ماه محرم مانند دیگر هم‌وطنانشان عزادارند. در برخی موارد، زرتشتیان یزد نیز در ساختن نخل‌ها، همیاری و همکاری دارند.

هر سال با آغاز محرم، بسیاری از زرتشتیان یزد همپای مسلمانان به

عزاداری می‌پردازند. شیوه عزاداری زرتشتیان با شیعیان کمی متفاوت است. آنها در آیین خود پوشیدن لباس سفید را مقدس می‌دانند. زنان و مردان سپیدپوش زرتشتی با حضور در آتشکده گرد هم می‌آیند و برای امام حسین علیه السلام و یارانش به سوگواری می‌پردازند. آنها امام حسین علیه السلام را داماد ایرانی‌ها می‌دانند، چون پس از جنگ اعراب و ایران در پایان دوره ساسانی شاهدخت شهربانو به همسری فرزند علی علیه السلام در آمد. آنها به داشتن داماد شجاعی چون امام حسین علیه السلام افتخار می‌کنند و نسبت به وی احترام و ارادت خاصی قائلند.

در مراسم زرتشتیان غذاهای زیادی پخته می‌شود و آنان مانند هم وطنان مسلمانان نذری می‌دهند. زرتشتیان با خواندن دعا و طلب ادامه راه آزادگان دنیا، مراسم خود را برگزار می‌کنند. هر سال زرتشتیان زیادی از شهرهای بافق، میسد، تفت، مهریز و بهاباد به یزد می‌آیند تا در مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام شرکت کنند. (۱)

۱۷- بوشهر

اشاره

۱۷- بوشهر

در استان بوشهر، مراسم ماه محرم مانند دیگر شهرهای کشورمان باشکوه برگزار می‌شود. افزون بر مراسم زنجیر زنی و سینه زنی و روضه خوانی، مراسم خاص منطقه نیز برگزار می‌گردد.

مکان‌های عزاداری از مسجدها، حسینیه‌ها، میدان‌ها، خیابان‌ها، کوچه‌ها و خانه‌های شخصی آغاز می‌شود. با فرا رسیدن ماه محرم، سر در خانه‌ها و تکیه‌ها و امامزاده‌ها را علم سیاه و زرد می‌زنند و مردم لباس سیاه می‌پوشند و

آنهايي که نذر دارند، خود را براي پخت و پز آماده مي کنند.

روضه و نوحه خواني در هر شب به يکي از موضوع هاي غم انگيز کربلا مي پردازد که عبارتند از: شب اول، درباره فرارسيدن ماه محرم، شب دوم درباره حضرت مسلم، شب سوم درباره طفلان مسلم، شب چهارم درباره حج الوداع، شب پنجم در باره حر، شب ششم درباره علي اصغر عليه السلام، شب هفتم درباره حضرت علي اکبر عليه السلام، شب هشتم درباره حضرت قاسم عليه السلام، شب نهم درباره حضرت عباس عليه السلام و شب دهم درباره امام حسين عليه السلام.

تقريباً در همه شهرها و روستاهای استان برای گهواره خدمت علي اصغر عليه السلام مراسمی بر پا می شود. در این گهواره چوبي که «مختک» نام دارد و با توري سبز آن را می پوشانند، نوزادی شبیه علي اصغر عليه السلام را می خوابانند و آن را تکان می دهند و به نوحه خواني و لالايي خواني می پردازند. زنان نازا، گهواره را تکان می دهند و لالايي می خوانند.

در ميدانی که مراسم روز عاشورا يا تعزیه برگزار می شود، خيمه هايی بر پا می شود که متعلق به امام حسين عليه السلام و حضرت عباس عليه السلام و حضرت زينب عليها السلام و علي اکبر عليه السلام و قاسم عليه السلام است. مردم در خيمه ها، عزاداری می کنند و مراسم نذری و «نون پوشان»^(۱) را انجام می دهند و مشکل گشا تقسيم می کنند.

هنگام آتش زدن خيمه امام حسين عليه السلام در ظهر عاشورا، عزاداران حتی در گرمای طاقت فرسای تابستان با شور و هيجان فراوان به گرد خيمه، برسر و

۱- نوعی نذری است که فرد نذر شده را بر خيمه امام حسين ۷ يا در مسجدها روی منبر می خوابانند و تمام بدنش را با نان می پوشانند، سپس نان را با حلوا به صورت لقمه هاي بزرگ درمی آورد و میان مردم تقسيم می کنند.

سینه خود می زنند و به عزاداری می پردازند. خاکستری را که حاصل از سوختن خیمه است به عنوان تبرک برای شفا بر پیشانی خود می مالند.

پس از پایان مراسم روضه خوانی، مردم خود را برای مراسم سینه زنی آماده می کنند. ابتدا گروه دمام زنان با نواختن دمام مردم را باخبر و آنها را جمع می کنند. سینه زنان به صورت حلقه های دایره وار به گرد نوحه خوان می چرخند. نوحه خوان در کنار سکویی نوحه می خواند و عزاداران با دست چپ، کمر هم دیگر را می گیرند و با دست راست به سینه می زنند.

مراسم دمام زنی و سینه زنی علاوه بر ایام عاشورا در ماه صفر نیز انجام، و شب یازدهم محرم، در مسجدها و تکیه ها و حسینیه ها، مراسم شام غریبان برگزار می شود. همه چراغ های کوچه ها و گذرگاه های اطراف را خاموش می کنند و عزاداران به صورت دسته های چند نفری به راه می افتند. چند قدم که راه افتادند، به صورت حلقه وار دور یکدیگر می نشینند و شمع روشن می کنند و نوحه شب شام غریبان را می خوانند. (۱)

۱۷- الف. کنگان

۱۷- الف. کنگان

هیئت های مذهبی در شهرستان کنگان، در ایام محرم در خیابان ها و حسینیه ها، در بزرگداشت یاد و نام سالار شهیدان، حضوری بسیار فعالی دارند. آنچه در این میان اهمیت دارد، حضور افراد گوناگون اعم از آذری ها، عرب ها و افغانی های مقیم کنگان در مراسم عزاداری است.

هیئت های عزاداری شهرهای کنگان و بنک، هر ساله در ماه محرم با عشق به ابوالفضل علیه السلام و امام حسین علیه السلام برگزار می شود. هیئت های مذهبی از محله های گوناگون شهرهای کنگان و بنک حرکت می کنند و در محلی تجمع

می کنند و به عزاداری می پردازند و به برنامه های نوحه خوانی، سینه زنی و زنجیرزنی می پردازند. این مراسم تا پایان ماه محرم برقرار است و در ماه صفر، در ایام اربعین نیز ادامه دارد. (۱)

۱۸- گلستان

۱۸- گلستان

فرهنگ، آداب، آیین و باورهای مردم استان گلستان در مناسبت ها و مراسم گوناگون سوگواری، همگی سینه به سینه از نسل های گذشته به نسل جدید منتقل شده است. ماه محرم در این استان در واقع بازسازی و یادآوری واقعه خونین کربلاست و پرشورترین این ایام، دهه اول به ویژه روز نهم و دهم این ماه و اربعین امام حسین علیه السلام و یاران اوست که در این ایام با برگزاری مراسم سینه زنی و زنجیرزنی، علم گردانی و تعزیه خوانی، واقعه خونین کربلا- را در اذهان تداعی می کنند. در این ایام، در همه شهرها و روستاهای گلستان در غم و ماتم فرو می رود و اقشار گوناگون جامعه با پوشیدن لباس مشکی و نصب پرچم سیاه بر سر در خانه ها و مکان های تجاری، سر در مسجدها و حسینیه ها، خود را در ایام سوگواری سهیم می دانند.

نذر کردن در استان گلستان، اشکال گوناگونی دارد که عبارتند از: نذر قربانی کردن گوسفند هنگام ورود علم، نذر قربانی کردن گوسفند در روز عاشورا و تحویل به مسجد و یا تکیه محل، برای استفاده در غذای حسینی، مشارکت در هزینه های ایام محرم به صورت نقدی یا جنسی که متداول ترین آن تأمین برنج و گوشت است. برخی افراد ابتدا نذر می کنند تا حاجتشان برآورده شود و بعضی بعد از برآورده شدن حاجتشان، نذر می کنند. بعضی نیز

۱- علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی» مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰، ص ۲۹.

در روز هفتم ماه محرم هنگام بستن علم نیت می کنند و روسری دور علم می پیچند، اسفند دود می کنند و از خدای خویش طلب آمرزش می کنند. این گونه نذورات در باورهای آنها نقش به سزایی دارد و معتقدند، در این ایام حاجتشان زودتر برآورده می شود.

تعزیه خوانی و شبیه خوانی از آداب ماه محرم بوده که متأسفانه امروزه به فراموشی سپرده شده است؛ زیرا تعزیه خوانان زبردست و ماهر دار دنیا را وداع گفته اند. در استان گلستان، دو دسته تعزیه خوانی و شبیه خوانی وجود داشته است؛ دسته ای ساکن شهر و روستای خود بودند که بیشتر در تاسوعا و عاشورا و اربعین حسینی اقدام به اجرای تعزیه خوانی و شبیه خوانی می کردند. در تعزیه روز عاشورا، مردم در یکی از میدان های بزرگ شهر یا روستا گرد هم می آیند و تعزیه خوانان به دو گروه اتقیا و اشقیا تقسیم می شوند و حوادث روز عاشورا را بازخوانی می کنند. آنها با نصب خیمه و خراب کردن برخی خیمه ها مجلس عزاداری را جلوه ای خاص می بخشند.

شخصیت هایی چون شیر و مرد درویش نیز در تعزیه حضور دارند. شیر به هنگام ورود سیدالشهدا علیه السلام به میدان نبرد وارد می شود و از رفتن ایشان جلوگیری می کند. درویش نیز با لباسی یک دست سفید، پس از شهادت امام حسین علیه السلام وارد صحنه می شود و به ذکر مصیبت می پردازد. مردم در کاسه پر از آب او سکه نذری می اندازند. همچنین به هنگام وارد شدن حضرت به میدان خانواده ها، فرزندان خردسال خود را از زیر شکم ذوالجناح عبور می دهند و این کودکان برای قبولی نذرشان مقداری پول در چکمه های فردی می اندازند که نقش امام حسین علیه السلام را اجرا می کند.

یکی از نشانه های مهم کربلا، علم یا توغ است. مردم گلستان در عصر

روز پنجم محرم مراسم علم یا توغ‌بندان را اجرا می‌کنند. هر مسجد، هیئت و دسته‌ای برای خود یک علم دارد که این علم را در خیابان‌ها و کوچه‌های اطراف می‌گردانند. هنگام شکل‌گیری دسته‌ها، ابتدا علم و پرچم‌ها را پیشاپیش دسته به حرکت درمی‌آورند و پشت سر آنان سینه‌زنان به صورت دایره وار به حرکت خود ادامه می‌دهند و پشت سر مردان، زنان و کودکان حرکت می‌کنند و اشعاری که از سوی مرثیه‌خوانان خوانده می‌شود، به طور هم‌صدا می‌خوانند. دسته به هر خانه‌ای که می‌رسد، اگر اهالی آن خانه نذری داشته باشند، دستمال، روسری یا شالی به علم می‌بندند و اسفند دود می‌کنند که به این کار «علم‌بندان» می‌گویند. همچنین برخی از خانواده‌ها اگر نذر داشته باشند، به هنگام ورود علم، گوسفند قربانی می‌کنند.

دسته‌های عزاداری در عصر روز تاسوعا مهیا می‌شوند و در خیابان‌ها و کوچه‌ها، به ویژه به زنجیرزنی می‌پردازند. سپس مراسم پامنبری آغاز می‌شود و تا نماز مغرب و عشا ادامه می‌یابد. در این مراسم که تنها در محلات قدیمی گرگان برگزار می‌شود، گرگانی‌ها منبر خود را بیرون از در خانه قرار می‌دهند تا هرکسی نذری دارد، شمعی روشن کند و روی آن بگذارد. گرگانی‌ها اعتقاد دارند، اگر کسی شمع روشن کند و روی چهل منبر بگذارد، حاجتش برآورده می‌شود.

زنان در عصر تاسوعا حلیم می‌پزند و پس از آماده شدن، حلیم را تقسیم می‌کنند. گفتنی است عزاداران به سرِ دیگ حلیم یکدیگر می‌روند و اندکی آن را هم می‌زنند و پای دیگ شمعی برمی‌افروزند تا نیازشان برآورده شود. گفتنی است پختنی ویژه روز تاسوعا قورمه سبزی است.

مردم شب پیش از عاشورا تا صبح در مسجدها و تکیه‌ها به سر می‌برند و

به یاد شب وداع امام حسین علیه السلام با یارانش تا پاسی از شب به عزاداری و قرآن‌خوانی مشغولند. صبح این روز پیش از نماز صبح و برآمدن خورشید، مردمی که در مسجد هستند، همراه با علم مسجد و یا تکیه به خیابان‌ها و کوچه‌ها روانه می‌شوند. هرچه به وقت اذان صبح نزدیک می‌شوند، دسته‌سینه‌زنی آرام آرام به مسجد برمی‌گردد تا نماز صبح را به جماعت اقامه کنند. پس از آن، در مسجد یا تکیه به عزاداران صبحانه می‌دهند و حدود ساعت هشت صبح دوباره عزاداران در مسجد دور هم گرد می‌آیند و دسته‌زنجیرزنی تشکیل می‌شود. این دسته به همراه دیگر عزادارانی که آنها را همراهی می‌کنند، به خانه چند تن از اهالی می‌روند که سفره‌پذیرایی از عزاداران حسینی را از قبل مهیا کرده‌اند. شیربرنج تنها غذایی است که عزاداران در چنین مراسمی می‌خورند. سپس دسته به زیارت اهل قبور و درگذشتگان می‌روند.

نماز ظهر عاشورا مراسم باشکوهی است که هر شهر و روستایی از استان گلستان اقامه می‌شود. در عصر روز عاشورا نیز گروه تعزیه‌خوانی به اجرای تعزیه روز عاشورا می‌پردازند.

شام غریبان آخرین مراسم دهه محرم به شمار می‌آید که با اقامه نماز مغرب و عشا آغاز می‌شود. پس از آن، دسته‌سینه‌زنی حرکت خود را شروع می‌کنند و با رفتن به محلات و کوچه‌های گوناگون شهر و روستا با حضرت زینب علیها السلام و کاروان کربلا-همراهی و همدلی می‌کنند و از مردم کوفه تبری می‌جویند. در هنگام برگزاری مراسم شام غریبان، در قالب مراسم دسته‌چوبی برگزار می‌شود. مردم باور دارند، وقتی خبر شهادت امام حسین علیه السلام به مردم ایران رسید، چون اسلحه خاصی نداشتند، به خون خواهی آن حضرت

چوب برداشتند و قیام کردند.

در صبح این روز برخی از خانواده حلیم و برخی دیگر شله زرد می پزند. همچنین در عصر این روز علم هر تکیه، مسجد یا هیئتی را با حضور عزاداران باز می کنند یا به اصطلاح شهید می کنند. (۱)

محرم در بین آذری ها

اشاره

محرم در بین آذری ها

آذری ها به خاندان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به ویژه امام حسین علیه السلام و یاران وفادارش، ارادت ویژه ای دارند. در مناطق ترک نشین کشورمان، روزهای محرم، کوچه ها و خانه ها سیاه پوش می شود و حتی نوزادان لباس سیاه می پوشند.

۱_ آذربایجان شرقی

اشاره

۱_ آذربایجان شرقی

در بیشتر شهرهای آذربایجان شرقی، از روز اول محرم که سوگواری های مذهبی آغاز می شوند، با تشکیل دسته های عزاداری موسوم به «شاخسی و اخسی» (شاه حسین، وای حسین) مراسم دهه اول محرم را آغاز می کنند و هر روز پس از نماز مغرب و عشا در مسجدها و تکیه ها مراسم سینه زنی، زنجیرزنی و نوحه خوانی در سوگ یاران امام حسین علیه السلام برگزار می شود.

آذری ها مراسم ویژه ای در روزهای محرم دارند. یکی از این مراسم، تشت گذاری است. دو روز پیش از آغاز ماه محرم، مراسم تشت گذاری آغاز می شود. مراسم با نوحه سرایی شروع می گردد و مردم با سینه زنی در سوگ حضرت ابوالفضل علیه السلام عزاداری می کنند. ریش سفیدان هیئت ها که به آنها «حسین چی» گفته می شود، مسئول مراسم هستند. یکی از آنها پرچی به

دست می‌گیرد و جلوی جمعیت حرکت می‌کند و حسین چی دیگری، تشت خالی را به دوش می‌گیرد و دنبال او حرکت می‌کند. به دنبال آنها هم حسین چی‌های دیگر با مشک و کوزه‌های پر آب حرکت می‌کنند. در این فاصله، فریاد «لیک یا حسین» به گوش می‌رسد. تشت را در گوشه‌ای از مسجد یا حسینیه می‌گذارند و آب کوزه‌ها و مشک‌ها را در آن خالی می‌کنند. پس از این کار، روضه حضرت ابوالفضل علیه السلام، حضرت رقیه علیها السلام یا علی اصغر علیه السلام خوانده می‌شود. سپس هر کسی به نوبت تشت را می‌بوسد و لیوانی از آب آن را به نیت تبرک می‌نوشد.

این مراسم در ده شب پی در پی، صورت می‌گیرد و در شب تاسوعا، روز تاسوعا، شب عاشورا و ظهر عاشورا به اوج خود می‌رسد. شبیه‌خوانی یا تعزیه و شمع‌سوزی در مسجدها در بعد از ظهر روز تاسوعا، از عرفانی‌ترین و زیباترین مراسم سوگواری ایام محرم در این خطه از ایران زمین است.

تشت‌گذاری برای سیراب کردن عزاداران با انواع شربت‌ها و اطعام سوگواران با انواع غذاها، مالیدن گل بر سر و روی خود در روز عاشورا، قفل زنی (آویختن قفل به بدن)، مالیدن زغال به صورت برای نشان دادن پریشان حالی، تزیین اسبی به نشانه اسب امام حسین علیه السلام، ادای نذر و سیاه پوشیدن در طول ماه محرم، برگزاری مراسم روز سوم و چهارم (اربعین حسینی) شهادت امام حسین علیه السلام، از دیگر مراسم رایج ماه محرم در این استان است. (۱)

الف. تبریز

الف. تبریز

۱- نک: ایرج افشار سیستانی، نگاهی به آذربایجان شرقی، ج ۱، (تلخیص از کل کتاب).

تبریز مرکز استان آذربایجان شرقی است که مردم آن شیعه دوازده امامی هستند. در این شهر مردم پیش از آغاز ماه محرم با سیاه پوش کردن مسجدها و تکیه ها، خود را برای ماه محرم، آماده و پرچم‌های سیاه و کتیبه‌های محتشم را به نشانه عزا بر سر در خانه‌هایشان نصب می‌کنند. حرکت دسته‌های عزاداری این شهر از روز ششم آغاز می‌شود و تا پایان روز سیزدهم ادامه می‌یابد. حرکت دسته‌های از تکیه‌ها شروع می‌شود و با رسیدن به طرف بازار شهر اوج می‌یابد. از دیگر مراسم عزاداری در این شهر، مراسم تعزیه خوانی و شبیه خوانی واقعه کربلاست که در زیر خیمه و چادرهای بزرگی که برای عزاداران نصب می‌کنند، اقامه می‌شود.

از جمله مراسم سنتی این شهر آن است که همه ساله در عصر عاشورا تا نزدیک اذان مغرب، عزاداران با نوحه‌سرایی حزین تا چهل مسجد را دور می‌زنند و در هر یک از آنها، شمعی روشن می‌کنند و به نوحه‌سرایی و عزاداری می‌پردازند. این مراسم به عنوان شمع پایلاماق مشهور است. (۱)

ب. مراغه

ب. مراغه

در این شهر آیین سنتی «وای عباس» هم زمان با روز هشتم ماه محرم الحرام در حسینیه‌ها و هیئت‌های مذهبی برگزار می‌گردد. در این روز که در مراغه تاسوعای کوچک نامیده می‌شود، عزاداران در گروه‌های ۲۰ تا ۳۰ نفری به یاد فداکاری‌های حضرت عباس علیه السلام، عباس‌گویان در هیئت‌ها و حسینیه‌ها سینه زنی می‌کنند. در این روز بیشتر عزاداران حسینی بر سر و صورت خود گل می‌مالند و با پای برهنه مسیر عزاداری را می‌پیمایند.

پخش نذورات از جمله شیر، شربت، نان روغنی، کیک و کلوچه در میان

عزاداران، در روز تاسوعا و عاشورا، نسبت به روزهای گذشته رونق بیشتری می‌یابد. (۱)

۲_ آذربایجان غربی

۲_ آذربایجان غربی

آداب و رسوم هر ملتی در هویت و باورهای مردم آن ملت ریشه دارد. در واقع، با حفظ و تداوم این آداب است که ملتی هویت می‌یابد. استقبال اهل تشیع، تسنن و حتی اقلیت‌های دینی آذربایجان غربی از ماه محرم، روح و روان مردم این سرزمین را به جوش و خروش می‌آورد. ماه‌های محرم و صفر در آذربایجان، جزو ماه‌هایی است که مردم استان اعم از شیعه و سنی و حتی اقلیت‌ها از هر حرکتی که به نوعی بیانگر سرور و طرب باشد، دوری می‌جویند.

برای مردم استان، توسل به دسته‌های عزاداری برای شفای بیماران از سالار شهیدان، جایگاه ویژه‌ای دارد؛ به گونه‌ای که بارها دیده شده است که بیمارانی از هم‌وطنان مسیحی مقیم شهرهای استان در مسیر دسته‌های عزاداری نشسته و از شهیدان کربلا طلب حاجت کرده‌اند.

در روزهای تاسوعا و عاشورا، در مناطقی از ارومیه که جمعیتی از اقلیت‌های دینی در آن سکونت دارند، مسیحیان زیادی را می‌توان یافت که همراه با دیگر مردم در مسیر عبور دسته‌ها قرار می‌گیرند و برای امام حسین علیه السلام و شهدای کربلا اشک می‌ریزند.

در عزاداری‌های مردم آذربایجان غربی، مانند برخی مناطق کشور، از نمادهایی مانند علم، کتل و اسب به عنوان مظهر ذوالجناح و گهواره به یاد

۱- نگاهی به آذربایجان شرقی، (تلخیص از کل کتاب).

حضرت علی اصغر علیه السلام استفاده می شود که این نمادها در ایجاد فضای حزن و اندوه به عزاداری ها نقش مهمی دارد. به باور مردم منطقه، دادن نذری به گهواره علی اصغر علیه السلام سبب شفای کودکان بیمار، و دادن نذر به ذوالجناح نیز موجب گشایش در کارها می شود.

شبه خوانی نیز از آیین هایی است که معمولاً در روز عاشورا در برخی روستاهای شهرهای ارومیه، خوی، سلماس و ماکو انجام می شود که این شبه خوانی ها به نوعی بازسازی صحنه های روز عاشورا در صحرای کربلا و چگونگی به شهادت رسیدن یاران امام حسین علیه السلام و خود آن حضرت است.

پخش نذورات از جمله نان فتیر، شربت، شیر داغ و حلوا در امام زاده ها مرسوم است. حتی در برخی امام زاده ها، مردم گوسفند، قربانی و گوشت آن را در میان دسته ها پخش می کنند. قربانی کردن گوسفند، احسان، صدقه دادن و ادای نذر از معنوی ترین مراسم مردم آذربایجان است. پخش ناهار، نان، چای، شربت، شله زرد و خوراکی های دیگر، اهدای لوازم مورد نیاز دسته ها، مسجدها و هیئت ها، در این ماه عزیز رونق می گیرد. نذرها و نیازها به همراه دست های دعا، شفاعت طلبی و دست به دامن شدن ها، بعد از ۱۴۰۰ سال از آن حماسه عظیم، نشان می دهد هنوز خون ایثار و آزادگی در برابر ذلت و تسلیم در کالبد جامعه اسلامی جریان دارد.

در سحرگاه روز سوم که در ارومیه به آن «اهل قبیله» گفته می شود، در برخی مناطق شماری از جوانان، در حالی که لباس های عربی پوشیده اند، از مسجدها خارج می شود و اشعاری را به این مضمون می خوانند: «ای اهل قبیله برویم جسم بی سر و بی کفن» امام حسین علیه السلام را دفن کنیم».

اهالی و ساکنان استان آذربایجان غربی، آمادگی خود را برای برگزاری

آیین های عزاداری ماه محرم از خود و خانه ها آغاز می کنند، لباس سیاه می پوشند، اسباب و لوازم نذری ها را آماده می کنند. در این ایام دسته های مراسم عزاداری در شهرهای بزرگ استان مانند ارومیه چند شب قبل از تاسوعا و عاشورا زمان حرکت خود را با نصب پرچم و سجاده در هیئت هایی که مرکز شهر است، مشخص می کنند.

یکی از مراسمی که در دو دهه اخیر در شهر ارومیه مرسوم شده، شرح ماجرای شهادت امام حسین علیه السلام و آتش زدن خیمه هاست که از سوی گروهی از تعزیه خوانان به نمایش گذاشته می شود. این گروه های عزاداری به مسجدها روستاها در مناطقی مانند شاهین دژ، خوی و ماکو می روند. آنچه بیشتر در این ایام در شهرها و روستاها به چشم می آید، حضور کودکان و نونهالان با پای برهنه یا به صورت سقای کربلا به یاد حضرت علی اصغر علیه السلام، حضرت علی اکبر علیه السلام و حمل علم های ویژه این ماه به نشانه احترام به شهدای این واقعه بزرگ است.

مراسم روز تاسوعا و عزاداری در استان در روز نهم ماه محرم (تاسوعا) از اوایل صبح و پس از بر آمدن آفتاب آغاز می شود. ابتدا مراسم برای لحظاتی در مسجدها و پس از آن اوایل صبح در خیابان ها و کوچه های شهر و محدوده روستاها انجام می پذیرد و نوحه های این روز به ذکرهای مربوط به جانبازی ها و فداکاری های حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام اختصاص می یابد. دسته های عزاداری زنجیرزنی پس از آرایش و تشکیل دسته ها و پیش از حرکت به سوی خیابان های اصلی شهر، در کوچه های محلات و مقابل مسجد محله زنجیرزنی می کنند. در روستاها عزاداران با توجه به کوچک بودن مکان و بافت روستایی در کوچه ها به عزاداری می پردازند و خانواده ها

و افرادی که در این ایام نذر و حاجتشان قبول شده است، صبح روز تاسوعا به دسته های زنجیرزنی صبحانه می دهند که بیشتر شامل نان و پنیر یا کره و عسل است. برخی خانواده ها نیز ممکن است گوسفندی را پیش پای عزاداران قربانی کنند یا برای ادای نذر و نذورات خود مانند غذای آماده، به خیابان ها و کوچه های محلات دیگر بروند و آنها را در میان عزاداران احسان کنند. مراسم روز عاشورا در این استان از اهمیت و کرامت بسیاری برخوردار است. بنابراین، از نخستین ساعات صبح این روز، عزاداران خود را برای برپایی مراسم عزاداری آماده می کنند. تمام مغازه های بازار و شهر تعطیل می شود و کسبه و تجار از فعالیت های روزانه شان دست می کشند؛ زیرا پرداختن به کار و فعالیت در این روز را بدیمن و نامیمون می دانند.

از مهم ترین مراسم عزاداری روز تاسوعا و عاشورا، زنجیرزنی است که مانند روزهای پیش، از مسجدهای محلات، کوچه و خیابان های اطراف آغاز می شود. ابتدا دسته های زنجیرزنی در مسجدهای محلات و مناطق مختلف، اعم از شهر یا روستاها حاضر می شود و با زنجیرزنی و ندای آرام آرام «حسین وای، حسین وای»، مراسم عزاداری خود را آغاز می کنند. در شهرها هر دسته، نماینده یکی از مسجدها یا محله ای از محلات شهر است. در روستاها نیز به دلیل شمار اندک جمعیت، فقط یک دسته تشکیل می شود. بزرگی، نظم و ترتیب دسته های زنجیرزنی، میان دسته های عزاداری در مهمانی ها و دعوت ها سبب رقابت می شود. در این روز، ثروت مندان و سرشناسان یا کسانی که نذری داشته باشند، دسته های زنجیرزنی را برای صرف ناهار و شام در روز عاشورا دعوت می کنند. در باور مردم، هدف از این گونه پذیرایی ها و احسان ها، علاوه بر پذیرش نذورات و به دست آوردن

اجر و ثواب اخروی، افزایش روزی و رسیدن به برکت و عافیت از بلاهای گوناگون در طول زندگی و حیات فردی است؛ زیرا مردم بر این باورند که هر کس از این غذاها در روز عاشورا صرف کند، تن او به عشق امام حسین علیه السلام در طول سال از بیماری ها مصون خواهد ماند.

از جمله مراسم ظهر روز عاشورا، تعزیه خوانی و شبیه خوانی است که نمایش گونه ای از واقعه کربلا- است. یکی از کانون های مهم این مراسم در شهر ارومیه مقابل مسجد «مهدی القدم» است که مردم محله و دیگر دوستان اهل بیت علیهم السلام شاهد برگزاری شبیه خوانی اباعبدالله الحسین علیه السلام هستند. روز عاشورا، روز تجلی میثاق مردم با امام حسین علیه السلام و قیام خونین وی بوده و مردم عادی از راه های گوناگون از جمله نذر و قربانی، احسان چایی، شربت و آش های محلی، ساری شیله (شله زرد که در سال های اخیر معمول شده است)، در خدمت عزاداران حسینی هستند. مطابق سنت بر جا مانده از سال های دور، گروهی از عاشقان اهل بیت علیهم السلام عصمت و طهارت با پوشیدن لباس های رنگی و بر پا داشتن خیمه های ویژه، حماسه عاشورا را بازسازی می کنند. گروهی لباس قرمز می پوشند و در نقش سپاهیان عمر سعد و شمر ظاهر می شوند و برخی دیگر نقش یاران امام حسین علیه السلام را ایفا می کنند. عبارت های شعرگونه، موزون، تعزیه ها و گفت و گوهای میان یاران حضرت سید الشهداء علیه السلام و لشکریان کفر، یکی از زیباترین صحنه ها و تابلوهای رزمی و نشانه ایثار و شهادت طلبی امام و مظلومیت خاندان او و شقاوت قاتلان است.

مراسم شام غریبان از جمله مراسم حزن انگیز و اندوهباری است که در مسجدهای شهر، روستاها و حومه برگزار می شود. دسته های زنجیرزنی پس

از برگزاری مراسم عزاداری در کوچه ها وارد مسجد می شوند و زنجیر می زنند. روضه خوانی مداحان و ذکر مصیبت های حضرت اباعبدالله علیه السلام، از دیگر ویژگی های این مراسم است و برای این منظور و طبق سنت های گذشته، پس از اندکی زنجیرزنی، در مسجدها چراغ ها را خاموش و شمع در سینی روشن می کنند و دور افراد می گردانند. اهل قبیله (سوم امام) شرح مصائب امام حسین علیه السلام و شهادت او و یارانش در دشت کربلا شاید یکی از حزن انگیزترین مصائب وقایع تاریخ شیعه در جهان اسلام است.

در روز سوم امام، مردم شهرها و روستاهای استان نیز با چنین اندیشه ای بر سر مزار و اموات خود حاضر می شوند و به سینه زنی و زنجیرزنی می پردازند. در اربعین حسینی، اهل بیت علیه السلام در کربلا- به عزاداری برای امام حسین علیه السلام پرداختند. آن گاه که اهل بیت و خاندان امام حسین علیه السلام از شام به سوی مدینه روانه می شدند، برای زیارت قبور عزیزان از دست رفته خود، به سوی کربلا- رفتند و هنگامی که به آن سرزمین رسیدند، با جابر بن عبدالله انصاری، صحابی بزرگوار پیامبر صلی الله علیه و آله و شماری از بنی هاشم که برای زیارت قبر امام حسین علیه السلام به آنجا آمده بودند، روبه رو شدند. اهل بیت علیهم السلام چند روز در آنجا برای آن حضرت و دیگر شهیدان کربلا- به سوگواری و نوحه سرایی پرداختند و زنان آن منطقه نیز با شنیدن صدای گریه و ناله اهل بیت علیهم السلام به سوی آنان شتافتند و با آنها هم نوا شدند. از این رو، مردم برگزاری مراسم عزاداری و نوحه خوانی در اربعین حسینی (چهلیم) را گرامی می دارند. به همین دلیل، از صبح زود دسته های عزاداری با تشکیل صفوف زنجیرزنی، نظم و آرایش کامل در خیابان های شهر و کوچه های روستاها به راه می افتند و نوحه هایی را در سوگ امام و اربعین حسینی سر می دهند. تلاش همه

هیئت‌ها و دسته‌های شهری و روستایی بر این است که در این روز دسته‌های عزاداری برای زیارت اموات به سوی قبور و مزار شهدا و امام زاده‌های نزدیک اطراف شهر بروند. (۱)

۳_ اردبیل

اشاره

۳_ اردبیل

مردم اردبیل هر سال با فرار سیدن شهادت مسلم بن عقیل، با تشکیل دسته‌های شاه حسینی، که در محل به شکل «شاخسه» عنوان می‌شد، به استقبال ماه محرم می‌روند. تقریباً در این مراسم یک ساعت از شب گذشته، با دستور رئیس شاه حسینی‌ها، صف‌های عزادارن بسته می‌شود و درحالی که حاضران چوبی را مثل شمشیر در دست راست می‌گیرند، دست چپ را از پشت بر کمر نفر سمت راست قرار می‌دهند و به این طریق صف فشرده و مرتبی می‌آورند. مردان به صورت دایره بزرگی در کنار هم می‌ایستند و در پاسخ اشعار و ابیاتی که رئیس دسته با آهنگ می‌خواند، همه کلمه شاه حسین را به صورت شاخسه تلفظ می‌کنند. اشعار سردهسته که بیشتر جنبه حماسی دارد، آمادگی گویندگان را برای فداکاری در راه حضرت حسین بن علی علیه السلام بیان می‌دارد و آهنگ هیجان‌انگیز و حرکت پای افراد نیز با آن موزون است. اجرای این مراسم هم اکنون تا حدودی در اردبیل منسوخ شده است، اما در برخی مناطق قدیمی این مراسم هنوز هم اجرا می‌شود.

از مراسم دیگر عزاداری که خاص اردبیل است، «تشت گذاری» در مسجدها و تکایاست. در این مراسم، سه روز مانده به آغاز محرم، تشت گذاری آغاز می‌شود و در روز اول، محلات بزرگ تر تشت می‌گذارند.

تشت‌ها را از چند روز پیش از مراسم تشت‌گذاری تمیز می‌شویند و در مکانی از مسجد، آماده حمل به مسجد می‌کنند. حمل تشت‌ها به این شکل است که دسته سینه‌زنان و زنجیرزنان به محلی می‌روند که تشت‌های محله در آنجاست و ریش‌سفیدان و کسانی که حامل تشت‌ها هستند، آنها را بر دوش می‌گیرند و جلوی دسته حرکت می‌کنند. وقتی تشت‌ها به مسجد می‌رسد، تشت‌ها را در جای مخصوص خود، که غالباً تاقچه بزرگی با سقف ضربی است، می‌گذارند و بلافاصله آنها را پر از آب می‌کنند. قرائت فاتحه کنار تشت در برخی مسجدها تشریفات و شأن ویژه‌ای دارد که در میان مسجدهای اردبیل، فاتحه مسجد جامع به ویژه در شب عاشورا، شهرت بسیاری دارد و دعای آن به وسیله خانواده سید احمد حسینی و پدران او خوانده می‌شود.

از دیگر مراسم اردبیل، حرکت دسته‌های عزادار است که در پیشاپیش آن، دسته بیرق محله حمل می‌شود. این بیرق نماینده آبرو و احترام محله و شعبات آن است. پس از آنها، ریش‌سفیدان محله و بعد از آن علم‌ها، طبیل‌زن‌ها و سینه‌زن‌ها و زنجیرزن‌ها قرار دارند. هر یک از محله‌ها، دسته‌ای تشکیل می‌دهند و در روزی معین، پشت سر هم به سمت بازار حرکت می‌کنند. وقتی دسته جلوی مسجد محله دیگری می‌رسد، بزرگان و ریش‌سفیدان آن محله، در حالی که بیرق محله را همراه دارند، به استقبال می‌آیند. طبیل و شیپورزنان در این لحظه از سوی دسته، نسبت به محله‌ای که وارد می‌شوند، ادای احترام می‌کنند و با آهنگ خاصی سلام می‌گویند. هر یک از دسته زنجیرزن‌ها و سینه‌چی‌ها، پس از ورود به میدان جلوی مسجد، به ترتیب نوحه خوانی و عزاداری می‌کنند و پس از آن، از طرف محله‌ای که

وارد آن شده‌اند با چای و شربت پذیرایی می‌شوند. آن‌گاه با آهنگک طبل و شیپور به طرف محله دیگری حرکت می‌کنند.

در روز تاسوعا، اردبیلی‌ها در ۴۱ مسجد شمع روشن می‌کنند. این شمع‌ها نذری است و معمولاً اشخاص برای برآورده شدن حاجات خود چنین نذری می‌کنند. وقتی افراد چنین دسته‌ای به مسجدی می‌رسند، در کنار تشت آن در ظرف‌های مخصوص شمع سوز، شمع‌ها را روشن می‌کنند و تشت را می‌بوسند و حاجت خود را طلب می‌کنند. وقتی آفتاب غروب می‌کند، مردم دسته‌های شمع‌گذار در بیشتر مسجدها، در کنار تشت گرد می‌آیند و فاتحه می‌خوانند.

سوگواری‌های مذهبی در اردبیل تشریفات و مراسم خاصی دارد. اردبیلیان که پیرو مذهب تشیع هستند، به وجود دوازده امام قائلند و این عده را با خود پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و یگانه دختر او فاطمه زهرا علیها السلام که مادر ائمه دیگر است، چهارده معصوم می‌خوانند و امام دوازدهم را در حال حیات می‌دانند. از این رو، به یاد درگذشت آنها سیزده روز در ایام محرم عزاداری دارند. در این ایام با تشریفات خاصی از جمله سینه‌زنی و راه انداختن دسته، عزاداری می‌کنند و از گفتار و عاظ بهره می‌برند یا در مجالس روضه‌خوانی که در برخی از خانه‌ها تشکیل می‌شود، شرکت می‌کنند.

روضه‌خوانی در خانه‌ها، صبح زود، برگزار و از واردین، ابتدا با چای و کلوچه پذیرایی می‌شود. آن‌گاه و عاظ و روضه‌خوان‌ها شروع به وعظ و مرثیه‌خوانی می‌کنند. گاهی نیز به جای صبح‌ها نزدیک عصر این مجالس را تشکیل می‌دادند.

خمیر کلوچه‌ها را با شیر و کره تهیه می‌کنند و گاهی مختصری زنجبیل نیز

به آن می‌افزایند و روی آن را با زرده تخم مرغ رنگین می‌سازند. در این مراسم شیرین‌تر از چای و لذیذتر از کلوچه، زیبایی پذیرایی و احترامی است که نسبت به شرکت‌کنندگان در مجالس به جا آورده می‌شود. در روزهای عاشورا و یازدهم محرم، علاوه بر چای و کلوچه مقداری حلوا هم که درون نان لواش گذاشته می‌شود، به مهمانان می‌دهند. معمولاً این روضه‌خوانی‌ها ده روز است و آن را در اصطلاح محلی یک دهه می‌گویند. (۱)

الف. خلخال

الف. خلخال

خلخال از جمله شهرهای استان اردبیل است که اکثریت مردم آن

و دارای

و تنها اقلیتی از چند طایفه

در آن ساکن هستند. ارامنه این شهر نیز همزمان با رسیدن ماه محرم به سوگواری سالار شهیدان می‌پردازند.

آیین عزاداری یقه‌بندان به مناسبت سومین روز شهادت امام حسین علیه السلام و شهدای کربلا در خلخال برگزار می‌شود. در این آیین، بر اساس سنتی دیرینه در همه مسجدها و حسینیه‌های شهر، شام می‌پزند تا هیچ‌یک از اهالی شهر از این سفره بی‌نصیب نمانند. اهالی خلخال در حسینیه‌ها، مسجدها و خانه‌های که از آغاز تولد در آن خانه ثبت نام کرده‌اند و جزو اهل دسته آن به شمار می‌آیند، حضور می‌یابند و پس از برگزاری مراسم عزاداری و صرف شام، دکمه یقه پیراهن سیاه آنها به وسیله پیرغلامان که معمولاً از سادات، هستند، با راز و نیاز و دعای سلامتی تا سال آینده بسته می‌شود.

شهر خلخال دارای ده‌ها عباسیه، قاسمیه، اصغریه، اکبری و حسینیه است که به ترتیب به نام‌های سقاخانه، مشعلدارخانه، چراغچی‌خانه، پیش‌خدمت

خانه و فرش خانه معروف هستند. این اماکن مذهبی در دو محله بالا و پایین شهر قرار می‌گیرد و معمولاً هرکس در این شب در منزلی که از آغاز تولد در آن به وسیله پدرش ثبت نام می‌شود، حاضر می‌شود و مراسم یقه‌بندان را انجام می‌دهد. برخی نیز با مراجعه به این محل‌ها و پس از بستن یقه خود، شام نذری را برای خانواده به خانه می‌برند. در این میان، شام از دنیارفتگان که نامشان از سال‌ها پیش در دفتر خانه‌ها ثبت شده است، به نوادگان آنها داده می‌شود.

به گفته ریش سفیدان و پیرغلامان، بستن یقه پیراهن‌های سیاه عزاداران به معنای پایان ایام عزاداری محرم و ثبت نشانه‌ای برای عزاداران تا آغاز محرمی دیگر است و این دکمه در سال آینده به وسیله صاحب پیراهن باز و پوشیده می‌شود. (۱)

زنجان

زنجان

آیین‌های عزاداری ماه محرم منطقه زنجان، با شور و عشق خاصی برگزار می‌شود. این دسته‌ها از دیرباز در قالب هیئت‌های مذهبی و راه اندازی دسته‌ها و تکیه‌ها برگزار شده است.

مردم زنجان دو روز پیش از آغاز ماه محرم، در مسجدها پرچم‌های سیاه می‌زنند و شب‌ها را در مسجدها به سینه زنی و نوحه خوانی می‌پردازند. طبق سنتی دیرینه، همه ساله هشتم ماه محرم، هم‌زمان با شب تاسوعای حسینی، خیل عاشقان حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام و قمرینی هاشم حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام در قالب دسته عظیم عزاداری از حسینیه اعظم زنجان به طرف

امامزاده حضرت سید ابراهیم علیه السلام حرکت می کنند. این روز در زنجان به «یوم الابدالفضل» مشهور است.

در مسیر این دسته، هزاران رأس قربانی اعم از شتر، گاو و گوسفند ذبح می شود. همچنین در طول مسیر حرکت، مردم زنجان و دیگر میهمانانی که از راه‌های دور و نزدیک به زنجان آمده اند، نذورات نقدی خود را به گروه‌های ثابت و سیار جمع آوری نذورات تقدیم می کنند. عظمت و شکوه این برنامه و حضور ده‌ها هزار نفری مردم به اندازه‌ای است که مانند آن در هیچ کجای ایران دیده نشده است. به همین جهت، زنجان در میان محافل مذهبی و فرهنگی کشور، به عنوان پایتخت شور حسینی شناخته می شود.

در شب‌های تاسوعا و عاشورا _ به ویژه در زنجان _ دسته‌های سینه زن در خیابان‌ها به سینه زنی می پردازند. در نقاط روستایی، پیش از روز عاشورا همه اهالی روستا اعانه جمع می کنند و خیرات می دهند. در روز عاشورا علم سبزی را که به نشانه پنج انگشت است، در محله‌های گوناگون می گردانند و در صورتی که امامزاده‌ای در نزدیکی روستا باشد، به آنجا می روند. در غیر این صورت، در قبرستان روستا جمع می شوند و پس از سینه زنی به مسجد محل برمی گردند.

در شب عاشورا نیز گروهی از سینه زنان درحالی که بر سر خود گل مالیده اند، با پای برهنه به محله‌های گوناگون می روند. سپس به مسجدها بر می گردند. در روز عاشورا زنان روسری یا چارقدشان را برای برآورده شدن نیازشان به علم‌ها گره می زنند یا گوسفندی را مقابل علم و دسته‌های عزاداری قربانی می کنند.

اهالی روستای «درام» در روز سوم امام، پارچه‌هایی را از پرچم‌ها جدا

می کنند و آنها را برای سال آینده نگه می دارند. ساکنان شهر زنجان در سومین روز امام، واقعه کاروان عاشورا و اسیران کربلا- را به صورت نمادین در شهر نشان می دهند. در این نمایش درحالی که گروهی کودک به بند کشیده شده اند و گروهی به صورت پیاده در جلوی کاروان حرکت می کنند، به وسیله فردی قرمزپوش آزار داده می شوند.

یکی از رسم های دسته های عزاداری _ که دیگر رایج نیست _ رسم «قفل زدن» بود. بر اساس این رسم کسانی که نذر داشتند و حاجتشان برآورده می شد، در ایام محرم بر تن خود قفل می زدند. آنها یک هفته پیش از آغاز ماه محرم اطراف سینه خود را با خاکستر ماساژ می دادند تا کم کم آن قسمت بی حس شود. سپس در پوست خود نوزه فرو و آنها را با قفل محکم می کردند و تا روز دوازدهم محرم این قفل ها را باز نمی کردند. در آن روز امام جماعت مسجد، محل نوزه ها را از بدن آنها خارج و برای قفل دارها دعا می کرد.

در چهلم امام، مراسم عزاداری با سینه زنی آغاز می شود و در پایان مراسم کسانی که حسینی هستند، برای اینکه لباس خود را از تن درآورند، تمام محل را دعوت، و از آنها با چای و خرما پذیرایی می کردند.

حضور گسترده زنان در حاشیه مراسم از دیگر امور منحصر به فرد این مراسم است. البته در گذشته زنان تنها به عنوان تماشاگر در این مراسم حضور می یافتند، اما از سال های قبل زنان نیز توانستند به صورت دسته ای مجزا در پشت سر دسته حرکت کنند که این امر، به عنوان الگوی زینده پرچمدار کربلا حضرت زینب (علیها السلام)، معنویت خاصی به این مراسم می دهد. مراسم عزاداری ماه محرم در زنجان تا اربعین شهادت امام

محرم در بین کردها

اشاره

محرم در بین کردها

زیر فصل ها

کردستان

کرمانشاه

ایلام

کردستان

کردستان

ارادت مردم اهل سنت کردستان به امام حسین علیه السلام انکارناپذیر است، به گونه ای که منابع و کتاب های نویسندگان و شاعران این منطقه گویای این حقیقت است. استان کردستان دارای دو بافت قومی کرد و ترک و مذاهب شیعه و سنی است که همه آنها هر سال در ایام محرم در قالب دسته های سینه زنی و زنجیرزنی به عزاداری سرور و سالار شهیدان حضرت امام حسین علیه السلام می پردازند.

مردم کردستان در ایام محرم، هر کدام به نوعی ارادت خود را به امام حسین علیه السلام و مقوله عاشورا به اثبات می رسانند، به گونه ای که مردم سنندج در شب عاشورا در امامزاده «پیر عمر» در این شهر جمع می شوند و با روشن کردن شمع به دعا و نیایش و عزاداری می پردازند.

آیین های عاشورایی ویژه ای نیز در دیگر شهرهای استان میان مردم استان کردستان، اعم از اهل سنت و دیگر اقلیت های این شهر وجود دارد. عزاداران با آداب و رسوم خاصی، همچون تشت گذاری، تشکیل حلقه عزا در مقابل مسجدها، تکیه ها و حسینیه ها با ذکر «حسین وای»، مراسم «گل گیران» را برگزار می کنند. که خاص شهرستان بیجار است. همچنین مجالس روضه خوانی و تعزیه خوانی را از واپسین روزهای ماه ذی الحجه، آغاز می کنند و تا پایان دهه نخست محرم ادامه می دهند.

جوانان و مسئولان هیئت ها چند روز پیش از عاشورا برای اجرای مراسم گل گیران، به یاد خاک کربلا به حاشیه شهر می روند و مقداری خاک را تهیه می کنند و در جاهای مشخصی در داخل شهر بیجار، ناخالصی های آن را به وسیله غربال می گیرند و در صبح روز عاشورا، خاک ها را با گلاب و آب، مخلوط و گل را برای اجرای مراسم گل گیران آماده می کنند.

عزاداران و سوگواران امام حسین علیه السلام و خاندان آن حضرت با حرکت دسته های عزاداری، گل را به سر و صورت و همه اعضای بدن خود می مالند و با دسته ها حرکت می کنند. آتش زدن خیمه ها و چرخیدن عزاداران به دور آنها، سینه زنی، زنجیرزنی و همچنین قربانی کردن گوسفند در جلو دسته های عزاداری و توزیع شیر، شربت و خرما از دیگر مراسم خاص استان کردستان در ایام محرم است. پخت حلیم در شب تاسوعا به وسیله زنان برخی مناطق استان، از جمله شهر سریش آباد از رسوم دیگری است که در این استان در ایام محرم، اجرا و با این حلیم در صبح غم انگیز عاشورا از عزاداران پذیرایی می شود. پس از سپری شدن زمانی از حرکت دسته های عزاداری در روز عاشورا به یاد واپسین تکبیرهای کاروانیان کربلا و ندای «هل من ناصر ینصرنی» قافله سالار دشت کربلا مؤذنان اذان می گویند و به طرف میدان های شهرها می روند.

آیین های عزاداری ویژه دهه نخست محرم با برپایی نماز ظهر عاشورا به یاد آخرین نماز بزرگ شهید امر به معروف و نهی از منکر ادامه می یابد و بعد از ظهر عاشورا، همه بیرق ها و علم ها به صورت افقی پیشاپیش دسته های عزادار به نشانه شهادت حضرت امام حسین علیه السلام و ۷۲ نفر از یاران باوفایش به حرکت درمی آیند و با برگزاری شام غریبان حسینی به پایان می رسد.

آیین سنتی تشت گذاری در کشور، خاص منطقه سریش آباد در استان کردستان است و هر سال در آخرین شب های ماه ذی الحجه برگزار می شود و دوستداران اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام در این شهر در قالب هیئت های سینه زنی، با تشکیل حلقه عزا حسین حسین گویان در رثای شهدای دشت کربلا بر سر و سینه می زنند و گرداگرد تشتی آب به نشانه بستن آب روی اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام و عطش و تشنگی کاروان کربلا، سوگواری می کنند. آب متبرک این تشت در روز عاشورای حسینی در میان نیازمندان درگاه اهل بیت پیامبر مکرم اسلام پخش می شود.

در این میان، اجرای برخی آیین های سنتی مانند دسته اعراب هاشمی که در آن کودکان و نوجوانان با پوشیدن لباس ویژه اعراب به منزله کودکان کاروان کربلا- گرداگرد اسبی که نماد ذوالجناح است، بر سر و سینه زنان ندای «یا حسین مظلوم، حسین وای، ذوالجناح کو بابایم» سر می دهند و پیشاپیش دسته های عزاداری حرکت می کنند و اشک از دیده هر عاشق اهل بیت عصمت و طهارت علیه السلام سرازیر می شود.

حرکت علم ها و بیرق های عزاداری که بزرگ ترین آن علم بلندی منسوب به قمر بنی هاشم حضرت ابوالفضل علیه السلام بوده و این امر نشانه این است که بیرق علمدار کربلا هنوز پس از گذشت ۱۴۰۰ سال همچنان بر زمین نیفتاده است.

علاوه بر اینها، مراسم گهواره حضرت علی اصغر علیه السلام است که در ماه محرم در این استان اجرا می شود. زینب خوانی نیز آیینی است که در شهرهای استان کردستان به اجرا در می آید. در این آیین، یکی در نقش امام حسین علیه السلام و یکی نیز در نقش حضرت زینب علیها السلام با خواندن اشعار و مرثیه به ذکر واقعه کربلا می پردازند.

ادای نذورات که بیشتر به صورت پذیرایی با غذای گرم از هیئت‌ها انجام می‌شود، از شب هفتم ماه محرم آغاز می‌شود و نیازمندان در گاه اهل بیت علیهم السلام به قصد تبرک به این مجالس می‌روند و از خوان کرم خاندان نبوت بهره مند می‌شوند. (۱)

کرمانشاه

کرمانشاه

کرمانشاه، این شهر کهن که دروازه کربلاست و بیشتر مردمانش افتخار عنوان کربلایی را دارند، در ماه محرم حال و هوای غریبی دارد. از عهد قاجار به بعد، در کرمانشاه، تکیه‌های بسیاری در مرکز شهر ساخته شد که در آنها مراسم عزاداری ماه محرم برگزار می‌شود. دسته‌های زنجیرزن در تاسوعا و عاشورای حسینی، بیرون از فضای مسجد به سوگواری می‌پردازند. هیئت‌های گوناگون عزاداری، با حمل علم و کتل به همراه دسته‌های زنجیرزن و سنج زن‌ها، از مسجد بیرون می‌آیند و به سوی مزار شهیدان حرکت می‌کنند. گرداگرد کتل‌ها، پیرمردهای شهر با آهنگی غم‌انگیز، شعرهایی در سوگ امام حسین علیه السلام می‌خوانند و زن‌ها پشت سر آنها شیون و زاری می‌کنند.

تعزیه خوانی از آیین‌های بسیار قدیمی ماه محرم در کرمانشاه است. علاقه فراوان مردم به تعزیه خوانی و آگاهی یافتن از واقعه کربلا و همدردی با مصائب سیدالشهدا علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام از طریق بازگویی و نمایش وقایع و آلام حادثه عاشورا، هر سال تعزیه خوانان را به برپایی هرچه باشکوه‌تر این مجالس وا می‌دارد.

تهیه انواع غذاها و شربت‌های نذری مانند حلیم، شله زرد، حلوا و تقسیم

آن میان عزاداران از دیگر آیین های این شهر است.

تهیه تابوت خونینی که روی آن کبوتری می گذارند و پشت سر آن کودکان به عنوان فرزندان امام حسین علیه السلام حرکت می کنند و فردی آنان را شلاق می زند تا به اسارت ببرد، تهیه قنناق علی اصغر علیه السلام، حجله حضرت قاسم علیه السلام و قرار دادن دختر بچه ای مانند عروس در آن، ساختن دست ابوالفضل علیه السلام و پرتاب آن به هوا برای تحت تاثیر قرار دادن مردم، از دیگر آیین های عزاداری مردم این شهر است.

از ادوات و ابزار موسیقی رایج در منطقه کرمانشاه که در سوگواری ماه محرم استفاده می شود، می توان از دهل و سرنا نام برد که با نوای «چمری» (نوعی موسیقی اصیل محلی ویژه عزاداری) با دسته های عزاداری حرکت می کنند. در کرمانشاه روستاهای کندوله و فش، مراسم عزاداری ویژه ای دارند. عزاداران روستا، به روستاهای دیگر می روند و در هر روستا از آنها پذیرایی می شود. همچنین گهواره نمادین حضرت علی اصغر علیه السلام، روی دوش مردم حمل می شود. (۱)

ایلام

ایلام

در شهر ایلام، مردم با نصب بیرق های سبز و سیاه و سرخ بر بام خانه ها و سر در مسجدها و حسینیه ها، فرارسیدن ماه محرم را خبر می دهند. از قدیم در شهر ایلام رسم بر این بوده است که هر خانواده به شمار فرزندان پسر، پرچم و علمی را بر سر در خانه یا پشت بام به اهتزاز در می آوردند که در حقیقت نه تبعیض میان دختر و پسر، بلکه شعار مردم این دیار و نیز گویای

۱- علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، ش ۲۰، ص ۲۹.

این واقعیت است که در هر خانه چند نفر در تکرار عاشورایی دیگر در حمایت از مکتب اهل بیت علیهم السلام به میدان کارزار گام می نهند و به استقبال شهادت می روند.

در ایلام رسم بر این است که بر نوزادی که تازه به دنیا می آید و اولین محرم حسینی را درک می کند، لباس سبز می پوشانند؛ زیرا بر این باورند باید لباس سبز علوی را بر تن فرزند پوشانند. لباس سیاه در استان ایلام، حرمت خاصی دارد، به ویژه اگر این لباس سیاه را در ایام محرم برتن کنند. در ایام محرم فرد عزادار، نزاع نمی کند و حریم و حرم دیگران را حفظ می کند.

پدر و مادر، حق کتک زدن کودکانی را ندارند که لباس عزای حسینی پوشیده اند، چون بر این باورند اهل بیت علیهم السلام به عزادار حسین علیه السلام عنایت خاصی دارد. بیشتر مردم ایلام لباس عزاداری امام حسین علیه السلام را تا اربعین می پوشند و از هر گونه مراسم شادی پرهیز می کنند.

مردم ایلام، عزاداری را از شب اول محرم آغاز می کنند، ولی از روز هفتم چهره شهر و سیمای مردمش حال و هوای دیگری به خود می گیرد. در فرهنگ ایلام، پیش از روز هفتم، روز «تراش» نامیده می شود. تا پیش از این روز، مردم به اصلاح سر و صورت می پردازند و حمام می کنند و از روز هفتم که روز بسته شدن آب بر خیمه گاه امام حسین علیه السلام به شمار می رود، حمام رفتن، اصلاح سر و حتی شانه زدن مو را مکروه می دانند. از روز هفتم به یاد سقای کربلا و روز حضرت ابوالفضل علیه السلام سفره عباس علیه السلام چای عباس علیه السلام و شربت عباس علیه السلام در هر خانه و کوی و برزنی، کام تشنگان را سیراب می کند و عزاداران و خانه های محل ها را از پخت و پز باز می دارد تا همه یک پارچه فریاد «عباس علیه السلام» را سر دهند. این نامی است که از جایگاه ویژه ای در میان

مردم این دیار برخوردار است.

از شب هفتم، رفت و آمد دسته‌های عزادار از حسینیه‌ها و مسجدها آغاز می‌شود و شب تاسوعا و عاشورا، خیابان‌های شهر سرشار از جمعیت می‌شود. این عزاداری تا ظهر عاشورا ادامه می‌یابد. شب عاشورا در ایلام شب احیا است و حس همدردی، مردم را به شب سال ۶۱ هجری باز می‌گرداند. در این شب، مردم تا سحر بیدار می‌مانند و پس از پایان عزاداری‌های عمومی که تا ساعت یک و دو بعد از نیمه شب به طول می‌انجامد، به خانه همسایه‌ها می‌روند. در هر کوچه و محله‌ای، چند خانه حلیم می‌پزند و همسایه‌های دیگر، شمع، چای و شربت نذری خود را در کنار دیگ‌های حلیم، میان عزادارن تقسیم می‌کنند.

مردم ایلام بر این باورند، هر کس در شب عاشورا در پخت حلیم امام حسین علیه السلام کمک کند، حاجتش برآورده می‌شود. زنان در این شب، همدرد با حضرت زینب علیها السلام، از بافتن موهای خود، پرهیز و در مجالس، خود را پریشان و آشفته می‌کنند. با دمیدن سپیده صبح عاشورا، حلیم‌ها در میان عزاداران پخش می‌شود و دسته‌ها شکل می‌گیرد. شهر، یک پارچه کربلایی می‌شود و گُل‌ها بر شانه و پیشانی، از عزایی حکایت می‌کند که در ظهر عاشورا با فریادهای (حسین، حسین) برپا می‌شود، شام غریبان مردم ایلام در حالی به پایان می‌رسد که بیشتر مردم از پخت و پز خودداری می‌کنند و به عزاداری می‌پردازند تا همدردی خود را با بازماندگان حادثه خونین کربلا ابراز کنند. (۱)

محرم در بین لرها

اشاره

محرم در بین لرها

زیر فصل ها

لرستان

کهگیلویه و بویراحمد

خوزستان

لرستان

اشاره

لرستان

عشق به خاندان رسول الله صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام و برگزاری عزاداری برای سالار شهیدان حضرت سیدالشهدا علیه السلام جزو جدایی ناپذیر فرهنگ و زندگی مردم خطه لرستان و توابع آن است. جوانان لرستانی با برپا کردن خیمه های عزاداری و نصب پلاکارد در سراسر استان، بار دیگر حال و هوای عاشورایی را به تصویر می کشند. استان لرستان در ایام محرم غرق در ماتم و عزای سیدالشهدا علیه السلام می شود و بیرق های سیاه برای برگزاری عزاداری و سوگواری امام حسین علیه السلام و ۷۲ تن از یاران با وفایش در سطح شهر برافراشته می گردد.

مردم استان در ماه محرم و صفر آیین های ویژه ای دارند که از جمله آن می توان به حضور مردم به ویژه جوانان برای عزاداری در خیابان ها و کوچه ها در قالب هیئت های سینه زنی و زنجیرزنی اشاره کرد. مداحان اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام در این استان در ماه محرم در شکل هیئت های عزاداری نقش مؤثری دارند. این افراد که به «نوحه گوی هیئت» نیز معروف هستند، با دعوت از مردم به ویژه نوجوانان و جوانان محل سکونت خود، هیئت های سینه زنی و زنجیرزنی را سامان دهی می کنند.

حرکت دسته های سینه زنی و زنجیر زنی در کوچه ها و خیابان هایی که به نام شهدای هشت سال دفاع مقدس مزین شده، از دیگر برنامه هایی است که هیئت های عزاداران حسینی در مراسم سوگواری خود به آن پای بندند. عزاداران حسینی با ایستادن در برابر خانه شهدا در نقاط گوناگون شهر، ضمن عزاداری و نوحه سرایی با قرائت فاتحه و صلوات یاد و خاطره شهدای

انقلاب و هشت دفاع مقدس را گرامی می دارند. تزیین خیمه های عزاداری با

عکس های شهدا و مرثیه‌سرایی شهدای انقلاب اسلامی ایران، جان فشانی‌ها و حماسه‌های به یاد ماندنی یاران باوفای امام حسین علیه السلام را در روزهای تاسوعا و عاشورا در ذهن‌ها زنده می‌کنند.

پختن حلیم، آش و حلوای نذری، تهیه شربت و شیرینی و شیر داغ و پخش نذورات در میان هیئت‌های عزاداری، از جمله آیین‌هایی است که در ایام محرم و صفر به وسیله مردم این استان انجام می‌گیرد. برخی افراد نیکوکار با قربانی کردن گاو و گوسفند و تهیه غذای نذری، هیئت‌های عزاداری را به صرف شام یا ناهار دعوت می‌کنند.

آیین‌ها و سنت‌های مختلفی به ویژه در روز تاسوعا و عاشورای حسینی در این استان برگزار می‌شود که «چهل منبر و گِل اندود کردن» از جمله این آیین‌هاست. «چهل منبر» آیین ویژه بانوان لرستانی در روز تاسوعاست که با پای برهنه و نقاب بر صورت چهل شمع در چهل منبر یا مجلس عزاداری امام حسین علیه السلام روشن می‌کنند تا از این راه با راز و نیاز با معبود یکتای خود نیازها و حاجت خود را برآورده کنند. زنان در این سنت دینی از ابتدا تا انتهای این آیین با نیت‌های درونی خود مهر سکوت بر لب می‌زنند و تنها با زمزمه و ذکر کلمه «الله» یا فرستادن صلوات بر محمد صلی الله علیه و آله و خاندان پاکش مسیر حرکت خود را ادامه می‌دهند.

همچنین در روز تاسوعای حسینی، جوانان پرشور و دوستدار ائمه اطهار علیهم السلام در لرستان، خاک ویژه عزاداری روز عاشورا را تهیه می‌کنند تا در این روز تمام بدن خود را به گِل آغشته کنند و در ماتم سالار شهیدان حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام به عزاداری بپردازند.

خاک ویژه عزاداری ابا عبدالله الحسین علیه السلام به وسیله جوانان لرستانی از

بیابان های اطراف تهیه می شود و پس از غربال کردن، آن را با عطر و گلاب، معطر و خاک آماده شده را در حوضچه های مخصوص، با آب گرم به گِل، تبدیل و اقشار گوناگون مردم پس از اقامه نماز صبح روز دهم محرم (عاشورا) با خلوص نیت خود را گِل اندود می کنند.

عزاداران حسینی پس از گل مالان خود در کنار آتش هایی که به همین مناسب روشن کرده اند، بدنشان را خشک می کنند. سپس در دسته های سینه زنی و زنجیرزنی در خیابان های شهر به راه می افتند و با ذکر مصیبت و نوحه سرایی و سینه زنی عزاداری خود را به اوج می رسانند. سنت گِل اندود کردن در روز عاشورای حسینی، یکی از سنت های بسیار قدیمی رایج در میان مردم لرستان است که نوع عزاداری روز عاشورای مردم، این خطه را از دیگر مناطق کشور متفاوت کرده است. مردم این منطقه با طلوع آفتاب، دسته دسته پس از اجرای سنت ویژه «گِل اندود کردن» که خاص عاشورا است، به مراسم سوگواری و عزاداری حسینی شور دیگری می بخشند. عزاداری مردم استان لرستان، به ویژه شهر خرم آباد در روز عاشورا تا ظهر ادامه می یابد و مردم عزادار پس از خواندن زیارت عاشورا، نماز ظهر عاشورا را اقامه می کنند. (۱)

الف. بروجرد

الف. بروجرد

بروجردی ها به مراسم سوگواری در ماه محرم توجه خاصی دارند، به ویژه در دهه اول این ماه، شهر بروجرد میهمانان زیادی را جلب می کند که مشتاق دیدن کارهای گروهی و مراسم محلی تاسوعا و عاشورا هستند.

برپایی سقاخانه، تکیه و روضه از کارهای رایج این ایام است. هرچند فعالیت‌های کوچک و بزرگ فراوانی در این ایام انجام می‌شود.

«چهل منبر» از جمله آیین‌های عزاداری این شهر است. در این مراسم در غروب و شامگاه تاسوعا، بسیاری از مردم و به‌ویژه کسانی که در شب‌های قبل سقاخانه داشته‌اند، درهای خانه‌شان را به روی مردم باز می‌کنند و سینی بزرگی جلوی در ورودی خانه یا در حیاط می‌گذارند و به یادبود شهدای کربلا در آن شمع روشن می‌کنند و با نوشیدنی و دیگر نذورات از میهمانان پذیرایی می‌کنند.

بسیاری از زنان و مردان با تهیه چهل شمع، با پای برهنه و بدون اینکه با کسی صحبت کنند، از این خانه به آن خانه می‌روند و شمع‌هایشان را در چهل سقاخانه می‌گذارند. با این کار ضمن عزاداری، خواسته‌هایشان را نیز یادآوری می‌کنند و از امام حسین علیه السلام و یارانش شفاعت می‌طلبند. همچنین هیئت‌های سینه‌زن و زنجیرزن این شهر، فعال‌ترین و پرطرفدارترین دسته‌های عزاداری این شهر و روستاها و مناطق اطراف هستند. هیئت‌های زنجیرزن به صورت قطاری در دو صف موازی حرکت می‌کنند و به ترتیب، افراد سال خورده و نوجوانان می‌ایستند. چندین طبل و سنج زن، مسئول ریتم بخشیدن و هماهنگ کردن زنجیرزان هستند. لباس زنجیرزنی پیراهن سیاه ضخیم و بلندی است که تا سر زانو ادامه می‌یابد و پشت آن دو دریچه همیشه باز است که محل برخورد زنجیر به بدن است. با رسیدن به هیئت‌های دیگر، عزاداران به نشانه احترام زنجیرهای خود را بالا می‌گیرند و تکان می‌دهند و همزمان یا حسین می‌گویند.

موسیقی محرم به طور خاص بازتاب موسیقی محلی است. آوازهای

معروف به دشتی یا دشتی لری بسیار گسترده‌اند و عمدتاً با نی یا سرنا همراه می‌شوند که بسیار انگیزند. در ایام تاسوعا و عاشورا از این سازها به همراه دهل استفاده می‌شود و عبور دسته‌های عزادار از خیابان‌ها با پخش نوحه‌ها و آوازهای دشتی و همراهی ساز انجام می‌گیرد.

از دیگر مراسم عزاداری این شهر «تکیه بندی» است که عبارت از ترتیب دادن چادر بزرگی در صحن یا حیاط یک خانه یا در پیاده روی خیابان است. تکیه محلی برای اجتماع عزاداران است و عمدتاً با نقاشی‌ها و شعرهایی در مدح امامان و با پارچه‌های سبز و مشکی تزیین می‌شود.

تکیه‌های قدیمی‌تر با برپا کردن خیمه‌های سایبانی بسیار بزرگ و دایره مانند در حیاط مسجدها، حسینیه‌ها و خانه‌های مهم برپا می‌شدند. برخی از این چادرها به شیوه بسیار زیبایی نقاشی و خطاطی شده بودند.

یکی دیگر از آداب تاسوعا و عاشورا نذر کردن چراغ برای سقاخانه هاست. به این نحو که معمولاً از سقاخانه‌های مشخصی که ویژه این کار است، چراغی با اجازه صاحب خانه بر می‌دارند و نذر می‌کنند که با برآورده شدن حاجاتشان مثلاً ده چراغ جای گزین آن کنند. در برخی مواقع به جای چراغ از کالاهای دیگر به ویژه لیوان و استکان که مورد استفاده هیئت‌ها و سقاخانه‌هاست استفاده می‌شود.

«پرده خوانی» نیز نوعی حماسه‌سرایی و نقالی است که در محرم این شهر رواج دارد. راوی در این مراسم، در محلی عمومی، نظیر صحن امامزاده یا گورستانی، بساط می‌گسترده و پرده بزرگی را به درختان یا دیوار می‌آویزد. این پرده تصویرهای مختلفی از قیام عاشورا و حوادث بعد از آن به ویژه قیام مختار و انتقام از قاتلان حسین علیه السلام دارد. نام شخصیت‌ها در کنار آنان نوشته

می شود و نقال از صحنه‌ای به صحنه دیگر می رود و با آب و تاب یا با صدایی غمناک قصه‌ها را روایت می کند و بینندگان متأثر نیز به گریه می افتند. خاتمه کار ذکر دعا و صلوات و جمع کردن پول برای نقال است. (۱)

کهگیلویه و بویراحمد

کهگیلویه و بویراحمد

صدای سنج و طبل عزا در شهرها و روستاها، شیون و زاری مردان و زنان عزادار حسینی، شور و نشاط پیران و جوانان عاشق اهل بیت علیهم السلام، همگی نشانه غم و اندوه شیفتگان امام حسین علیه السلام در کهگیلویه و بویراحمد دارد.

نمادی هایی از کربلا و ضریح شش گوشه امام حسین علیه السلام و فرزند عزیزش حضرت علی اکبر علیه السلام ساخته شده است از آلومینیوم و چوب و نصب چراغ هایی با رنگ های مختلف، به مراسم این شهر زیبایی خاصی می بخشد.

این نمادهای مذهبی که روی پایه های فلزی، در شهر یاسوج، گردانده و سیاه چادرهایی که با پارچه های سبز و سیاه پوشیده می شود، حکایت از رویداد عظیم تاریخی عاشورا و صحرای کربلا دارد.

در آیین های عزاداری ابا عبدالله الحسین علیه السلام، هر شب در این سیاه چادرها، خار و خاشاک به آتش کشیده می شود که نشان دهنده گوشه هایی از صحنه کربلا و اسارت حضرت زینب علیها السلام و امام سجاد علیه السلام است.

برگزاری نمایش هایی از صحنه های کربلا، به ویژه شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش از دیگر برنامه های عزاداری در این منطقه است.

خوزستان

اشاره

خوزستان

زیر فصل ها

الف. دزفول

الف. دزفول

الف. دزفول

مردم در دزفول از روز اول ماه محرم، کوچه‌ها و خیابان‌ها را با پارچه‌های

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، ص ۴۴۰.

سیاه می پوشانند و در مکان‌های مناسب، برای عزاداری تکیه برپا می کنند.

در این شهر، برگزاری مراسم تاسوعا و عاشورا بر اساس سنتی کهن، عزاداری مخصوص بخش‌هایی از شهر است. به سبب اختلافات دو منطقه به نام حیدرخانه و نعمت‌خانه، در حدود پنجاه سال پیش مسیر عزاداری به این صورت تعیین شده است که دسته‌های مناطق نعمت‌خانه، عصر تاسوعا به سمت محلات حیدرخانه حرکت می کنند و در مسیر به وسیله اهالی و ساکنان این محلات پذیرایی می شوند و روز عاشورا همه هیئت‌های عزاداری به منطقه امامزاده رویند می روند و عزاداری می کنند. (۱)

محرم در بین اعراب

اشاره

محرم در بین اعراب

زیر فصل‌ها

۱- خوزستان

۱- خوزستان

اشاره

۱- خوزستان

هر سال آیین‌های عزاداری ماه محرم، در سراسر استان خوزستان با شور و عشق خاصی برگزار می شود. این آیین‌های عزاداری به فراخور فرهنگ و شیوه‌های مرسوم هر منطقه و شهری متفاوت است، اما از دیرباز همواره در قالب هیئت‌های مذهبی و راه اندازی دسته‌ها و تکایا برگزار شده است.

در خوزستان دمام و سنج، میان پنج، هفت و گاهی نه نفر متغیر است، به گونه ای که یک نفر به عنوان اشکون در جلوی صف دمام زنان قرار می گیرد و دیگران، اطراف او می ایستند. در پایین صف دمام زنان، یک سنج زن قرار دارد و دیگر سنج زنان در لابه لای دمام زنان جای می گیرند و بر اساس نت مشخص، نوای سنج و دمام را می نوازند.

در این شهر نوحه از اقبال بی نظیر عمومی برخوردار است و مراسم

سینه زنی همراه با آواز نوحه که نوعی ملودرام حزن انگیز است، تحقق می یابد. این مراسم با ترتیب و برنامه خاصی، آغاز می شود و اوج آن زمانی است که نوحه خوان اعلام واحد می کند.

برگزاری مراسم مشعل گردانی، شبیه گردانی، تعزیه خوانی، آتش زدن نمادین خیمه ها و راه اندازی کاروان های سبزپوش و سرخ پوش از دیگر آیین های سوگواری شهادت سالار شهیدان در روز عاشورا است.

در استان خوزستان، به دلیل وجود قومیت های مختلف و فرهنگ های متنوع، به گونه های متفاوتی مراسم عزاداری انجام می شود.

محافل روضه، نوحه خوانی و مقتل خوانی ویژه هر روز، از مراسمی است که در خانه ها، مسجدها و حسینیه ها در همه شهرهای استان برگزار می شود. (۱)

الف. اهواز

الف. اهواز

در اهواز رسم است که در ایام محرم نیازمندان برای استجابت دعا و شفای بیماران، سفره حضرت ابوالفضل علیه السلام و حضرت رقیه علیها السلام می اندازند. بر سر این سفره، آش و شله زرد، نان و پنیر و شیرینی می گذارند و در پایان، دعا و نیایش و روضه می خوانند و خوردنی ها را به همراه پارچه های سبز تبرک شده، میان مهمان ها تقسیم می کنند.

شب هشتم ماه محرم نیز مراسم سینی حضرت قاسم علیه السلام برگزار می کنند. کیفیت این مراسم به این گونه است که روی سینی پارچه سبزی می کشند و آجیل مشکل گشا، شمع، گلاب، حنا، شیرینی و میوه را در سینی می گذارند. سینی را روی سر می نهند و عزاداری می کنند. در این میان، هرکسی حاجتی داشته باشد، نذر می کند که در صورت روا شدن حاجتش، سال آینده یک

سینی آماده کند.

در این ایام خانه‌هایی که روضه دارند با نصب پرچم سیاه یا سبزی در بالای خانه خود و باز گذاشتن در خانه برای دعوت از عزاداران اعلام آمادگی می‌کنند. (۱)

ب. خرمشهر

ب. خرمشهر

خرمشهر که کربلای ایران است و داستانی نینوایی دارد، از گذشته به دلیل داشتن ده‌ها حسینیه، به «نجف ثانی» مشهور بود. در این شهر در روزهای محرم، دسته‌های گوناگون به عزاداری می‌پردازند. هیئت‌های کردها، لرها، بوشهری‌ها، آذربایجانی‌ها و عشایر عرب به شیوه‌های گوناگون عزاداری می‌کنند.

در حسینیه «حیدریه» که بیش از دویست سال قدمت دارد، عزاداری سنتی برپا می‌شود. در روز عاشورا، از صبح تا ظهر به مقتل و روضه‌خوانی می‌پردازند و بعد از ظهر عاشورا، برای عزاداری سنتی حرکت می‌کنند و در خیابان‌های شهر و مجالس و محلات معین و در بعضی منازل علمای خرمشهر می‌روند و عزاداری می‌کنند. (۲) در مسجد جامع شهر هم مردم فراوانی به یاد شهیدان کربلا جمع می‌شوند و عزاداری می‌کنند.

در شلمچه هم که قتلگاه سی هزار شهید است، زائران و کاروان‌های عزاداری رو به کربلای حسینیه می‌ایستند و زیارت عاشورا می‌خوانند و عزاداری می‌کنند. در روزهای محرم، مسافران فراوانی از سراسر ایران برای

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۴۸۶ - ۵۱۲.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، ص ۵۲۰.

شرکت در مراسم عزاداری به شلمچه می آیند. (۱)

ج. شوشتر

ج. شوشتر

با آغاز محرم، شوشتر حال و هوای دیگری پیدا می کند. رنگ غالب نقاط شهر سیاه می شود و سیاه پوشان عزادار از سرِ اخلاص بانگ یا حسین برمی دارند. هر کس برای تأمین امکانات و وسایل مورد نیاز هیئت می کوشد و سفره انداختن و دادن طعام امری لازم و ضروری شمرده می شود. در نگاه شوشتری‌ها، اطعام عزاداران سبب برکت در خانه و زیادی روزی می گردد. علاوه بر بقاع متبرکه امامزادگان شوشتر، مدرسه علمیه «جزایریه» در اجرای مراسم عزاداری این شهر نقش عمده‌ای دارد.

هیئت عزاداران و دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی، در روزهای تاسوعا و عاشورا آماده برگزاری مراسم می‌شوند و مسیرهایی را که سالیان سال است می‌پیمایند و از اجدادشان به‌جا مانده است، مهیا می‌سازند. در این مسیرها با نصب بیرق‌های سیاه و برپایی ایستگاه‌های صلواتی، از هیئت‌ها پذیرایی می‌کنند. (۲)

د. بهبهان

د. بهبهان

مردم شهرستان بهبهان در استان خوزستان همانند دیگر شهرهای ایران با آمدن ماه محرم شهر را سیاه پوش می‌کنند و به عزای امام حسین علیه السلام و یاران باوفایش می‌نشینند. شاید تفاوت عمده عزاداری آنها با دیگر شهرهای ایران در این باشد که در بهبهان شب‌های اول و دوم، کودکان هستند که با سینه زنی و نوحه خوانی خود، عملاً بزرگ سالان را به عزاداری و سینه زنی تشویق

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، ص ۵۲۰.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۴۳۶ - ۴۶۰.

می کنند. در این زمینه، ساختن محلی مخصوص در شب اول ماه محرم برای کودکان در بعضی از کوچه های نسبتاً وسیع که به آن «میدانی» می گویند، در نوع خود بی نظیر است.

از دیگر تفاوت های سینه زنی در شهرستان بهبهان نسبت به دیگر شهرهای ایران، وجود امامزاده های متعدد در این شهرستان است که دسته های سینه زنی باید کیلومترها راه را برای ورود به امامزاده های شاه میعالی حسین، امامزاده حیدر علیه السلام، امامزاده فضل علیه السلام، امامزاده ابراهیم علیه السلام و بی بی زبیده خاتون علیها السلام (خواهر حضرت امام رضا علیه السلام) بپیمایند و به مقام شامخ امامت احترام بگذارند و به آنان تسلیت بگویند.

از دیگر مراسم عزاداری این شهر، راه اندازی دسته های عزاداری است. نکته مهم، نحوه ورود و خروج دسته های عزاداری است؛ به گونه ای که به هنگام ورود دسته های عزادار در قالب گروه ها (حلقه ها) چهار نفری کمر همدیگر را می گیرند و با ریتم و آهنگی خاص که به آن «کولکی» می گویند، با سر دادن اشعار شورانگیزی وارد صحن مطهر امامزاده می شوند و پس از نوحه خوانی و سینه زنی آرام و به هنگام خروج از امامزاده با زدن نوعی سینه که به آن «سه سنگ» می گویند، با خواندن نوحه مخصوص این نوع سینه زنی که منصوب به قدیمی ترین نوحه سرای بهبهان است، از صحن امامزاده خارج می شوند.

طریقه سینه زنی سه سنگ نیز بدین صورت است که عزاداران روی زانو می نشینند و نوحه خوان به آرامی نوحه می خواند، تا جایی که نوحه وی اوج می گیرد و با گفتن کلمه «علی» سینه زنان سه بار محکم و متوالی به روی سینه خود می زنند و در چندین نوبت این مسئله تکرار می شود، سپس در پایان

نوحه، نوحه سرا با گفتن صلوات، از عزاداران می خواهد که امامزاده را ترک کنند.

همچنین مردم مذهبی شهر تاریخی بهبهان، تا پایان ماه صفر با به راه انداختن گروه های گوناگون تعزیه که با قدیمی ترین نسخه های موجود تعزیه خوانی همراه است، به عزاداری امام حسین علیه السلام و یارانش می پردازند. همچنین در ماه محرم در این شهرستان، برخی محلات قدیمی مانند «محلہ کاروانسرا» هنوز اصالت خود را در بستن محمل ها و نعش کشی حفظ کرده اند و با آوردن شتر، سفر قافله کربلا را به نمایش می گذارند.

از دیگر آیین های مردم در ماه محرم، حجله قاسم است که در این حجله حضرت علی اصغر علیه السلام به صورت نمادین در گهواره گذاشته می شود و زنانی که به این حجله می روند، ابتدا نذر می کنند. سپس به صورت پنهان چیزی را از حجله برمی دارند که اگر نذر آنها ادا شد، سال آینده با شیرینی شیء مورد نظر را به حجله برمی گردانند. کودکان نیز برای اینکه رونق بیشتری به حجله دهند، علی اصغر علیه السلام نمادین را در خانه ها می گردانند و کسانی که نذری داشته باشند، در جیب علی اصغر نمادین پول می گذارند. ممکن است خیلی از خانواده ها توانایی برپایی حجله را نداشته باشند. بنابراین با مقداری پول، سعی در برآوردن نذر خود می کنند. پس از پایان مراسم عزاداری در ظهر عاشورا، عزاداران در خانه های متعددی «چلوخورشت» نذری می دهند.

در این شهرستان در غروب عاشورا، مراسم «شام غریبان» برگزار می شود. برخی گروه های عزادار با در دست داشتن شمع کوچه ها را طی می کنند و مویه کنان دنبال سر مقدس امام سوم شیعیان علیه السلام می گردند که این مراسم تا پاسی از شب ادامه می یابد.

روز بعد از عاشورا، مراسم «تنور خولی» به صورت تعزیه برگزار می شود که به واقعه پنهان کردن سر مقدس امام حسین علیه السلام در تنور به وسیله «خولی» اشاره می کند و شب بعد نیز مراسم «دفن شهدا» در قالب تعزیه ای کوتاه برگزار می شود. داستان تعزیه نیز از این قرار است که گروهی زن روی دار علقمه می روند که آب بیاورند، ولی با اجساد شهداء روبه رو می شوند که در نهایت، حضرت امام سجاد علیه السلام آنها را به خاک می سپارد.

از نکات مهمی که باید در نوع عزاداری مردم بهبهان به آن اشاره کرد، این است که هر شب در ابتدای عزاداری و حرکت دسته های سینه زنی و زنجیرزنی، ساز و دهلی مخصوص نواخته می شود که در فرهنگ بومی منطقه، «خطیر چپ» نام دارد.

در فرهنگ این مردم همانند خیلی از شهرهای دیگر، روز تاسوعا منسوب به حضرت ابوالفضل علیه السلام است، به گونه ای که «سفره ابوالفضل» از مهم ترین نذورات مردم در ماه های محرم و صفر به شمار می رود.

مهم ترین نذورات مردم در ماه های محرم و صفر، کتلیک (نوعی نان محلی که ترش است) باقلا، حلوائی قالب (از خرما تهیه می شود) حلوائی برنجی، حلیم و شربت آب لیمو نعنای و بیدمشک است که به ویژه هنگام روز و ظهر عاشورا میان دسته های سینه زنی پخش می شود. (۱)

محرم در بین بلوچها

اشاره

محرم در بین بلوچها

زیر فصل ها

سیستان و بلوچستان

سیستان و بلوچستان

اشاره

سیستان و بلوچستان

مردم اهل تسنن در بلوچستان با آغاز ماه محرم خود را در سوگ سرور و

سالار شهیدان سهیم می دانند و با اجرای برنامه‌های سخنرانی در محافل مذهبی، به استقبال این ماه می‌روند.

با آغاز اولین روز از ماه محرم، امامان جمعه، پیش‌نمازان مسجدها و ملایان اهل تسنن، با سخنرانی در مسجدها و محافل مذهبی، مردم را از اهمیت این ماه آگاه می‌سازند و با روایت احادیث گوناگون سعی دارند مظلومیت امام حسین علیه السلام و نقش وی در اسلام و عظمت این ماه پر برکت را برای نمازگزاران تبیین کنند.

مردم در مسجدها اهل تسنن و خانه‌ها، مردم تا پاسی از شب خود را از فیض و برکت این ماه با تلاوت قرآن و ذکر تسبیح سهیم می‌کنند و زنان نیز در خانه‌ها دور هم جمع می‌شوند و با تلاوت قرآن، ذکر و تسبیح از برکات این ماه بهره‌مند می‌شوند. آنان در ماه محرم دست از انجام کارهایی مانند حصیربافی و سوزن دوزی برمی‌دارند و می‌کوشند خود را با ذکر، تسبیح، نماز و روزه مانوس کنند.

در بلوچستان ایران، در ایام ماه محرم، بیشتر کسانی که از وضعیت اقتصادی بهتری برخوردارند، با دادن خیرات و صدقه به نیازمندان و یتیمان و با ذبح بز و گوسفند و توزیع آن در میان خانواده‌های کم درآمد و بی‌بضاعت، از ثواب این ماه بهره‌مند می‌برند.

بیشتر اهالی بلوچستان و برادران و خواهران اهل تسنن روزهای تاسوعا و عاشورا روزه می‌گیرند. آنها بر این باورند گرفتن روزه در این ایام، ثواب بسیاری دارد. مولوی‌ها و ملایان مسجدها نیز هر شب پس از نماز، مردم را دعوت به گرفتن روزه در روزهای تاسوعا و عاشورا می‌کنند.

پخت انواع غذاهای محلی مانند حلوا، خورش و برنج و همچنین توزیع

شیر و خرما میان خانواده‌های کم درآمد از دیگر آیین‌های روزهای تاسوعا و عاشورا در بلوچستان است. همچنین بیشتر زنان با پختن غذاهای خوشمزه و بردن انواع غذاها به مسجدها سعی دارند خود را از ثواب این روزها بهره مند سازند.

دعوت به تأمل و وحدت، یکی از کارهای خوب در میان مردم بلوچستان و اهل تسنن است که در این ایام با برادران شیعه مذهب خود، بیشتر تعامل می‌کنند و مولوی‌ها و ملایان مسجدها، مردم را به تعامل و وحدت فرامی‌خوانند و با دیدن یکدیگر، این ایام را به هم تسلیت می‌گویند.

نوحه‌خوانی، سینه‌زنی، زنجیرزنی، برگزاری زیارت عاشورا، و تعزیه‌خوانی از آیین‌های معمول مردم سیستان در ایام محرم به شمار می‌رود.

پخت حلیم و شله زرد، خودداری مردم سیستان از پخت غذا در سه روز پیش از واقعه عاشورا، پشت بام رفتن ریش سفیدان و تلاوت قرآن و ذکر دعا برای اعلام رسیدن ماه محرم و برگزاری مجالس روضه و عزاداری در خانه‌ها از آداب خاص مردم سیستان در ماه محرم و هجده روز پس از آن است.

تعزیه در سیستان به صورت روز شمار اجرا می‌شود. به این صورت که شبیه خوانان هر روز ماه محرم را به یکی از یاران امام حسین علیه السلام مثلاً حضرت علی اکبر علیه السلام یا حضرت ابوالفضل علیه السلام اختصاص می‌دهند.

الف. چابهار

الف. چابهار

مردم چابهار با برپایی آیین‌های نوحه‌خوانی، تعزیه، روضه‌خوانی، سخنرانی، سینه‌زنی و زنجیرزنی، همچنان یاد قیام سرور و سالار شهیدان علیه السلام را زنده نگاه داشته‌اند.

در ظهر عاشورا مردم محلی در بندر مرزی چابهار، با آداب و رسوم خاصی با آتش زدن خیمه ها به یاد اسیران کربلا بر سر و سینه می زنند و با حضرت زینب علیها السلام و اسیران همدردی می کنند. زنان پاکستانی مقیم چابهار در دهه اول محرم با نوحه خوانی و برپایی آیین های ویژه، سوگواری می کنند و در شب تاسوعا نیز با بستن حجله حضرت قاسم علیه السلام به عزاداری خاص «حضرت قاسم» می پردازند. (۱)

محرم در بین ترکمن ها

اشاره

محرم در بین ترکمن ها

زیر فصل ها

۱- گلستان

خراسان شمالی

۳- خراسان جنوبی

۱- گلستان

۱- گلستان

ترکمن های این استان در طول ماه محرم، با عادات و آداب خود به عزاداری می پردازند. تکیه های موجود در محلات قدیمی و بازارهای شهرهای قدیمی به ویژه در گرگان نشان از آن دارد که معمولاً در هر محله ای تکیه ای وجود دارد و عزاداران شب ها در تکیه گرد هم جمع می شوند و به عزاداری می پردازند.

همچنین برخی ساکنان هر محله منبر کوچک دو پله ای در خانه دارند که در طول دهه و روز اربعین، در بزرگ ترین اتاق خانه قرار می دهند تا واعظی که از پیش از فرارسیدن محرم با او هماهنگ کرده اند، پس از سخنرانی به ذکر مصائب و مناقب امام حسین علیه السلام و یارانش پردازد. معمولاً این مراسم زنانه است. در روستاها نیز روضه خوانی های خانگی به وسیله افراد ثروت مند، در نوبت صبح یا عصر، پیش از نماز مغرب و عشا برگزار می گردد. ساکنان این استان بر این باورند، روضه خوانی در خانه موجب

برکت مال و نزول نعمت می شود. به همین دلیل، افرادی که نذر روضه خوانی دارند، به این کار می پردازند و واعظ را به خانه دعوت می کنند تا از اول تا دهم محرم، مجالس روضه در خانه شان برگزار شود.

خراسان شمالی

اشاره

خراسان شمالی

زیر فصل ها

ترکمن صحرا

ترکمن صحرا

ترکمن صحرا

ترکمن های شمال خراسان در روزهای محرم، به ویژه در روز تاسوعا و عاشورا در مسجدها جمع می شوند و به نیازمندان غذا می دهند و عزاداری می کنند. آنان نان ویژه ای به نام «قلمه» می پزند و در میان عزاداران امام حسین علیه السلام توزیع می کنند.

از جمله مراسم این شهر آن است که دسته های عزادار به خانواده هایی سر می زنند که در یک سال گذشته، عزیزانشان را از دست داده اند. (۱)

۳- خراسان جنوبی

۳- خراسان جنوبی

ترکمن های این استان که بیشتر از اهل سنت هستند، در ایام محرم به احترام شیعیان و در هم جواری آنان به تکریم و بزرگداشت امام حسین علیه السلام و اهل بیتش علیهم السلام می پردازند.

ص: ۱۲۶

فصل سوم: محرم در ملل

اشاره

فصل سوم: محرم در ملل

در این بخش به بررسی شیوه عزاداری مردم دیگر کشورها در ماه محرم و تأثیر نهضت حسینی بر آنها می‌پردازیم. امام حسین علیه السلام آزادمردی است که یاد و خاطره اش فراتر از زمان و مکان است و در دل همه مسلمانان جهان جای گرفته است. سید و سالار شهیدان با قیام خویش کلاس درس آزادگی را به وسعت این کره خاکی گشوده و ندای مظلومیت و پیام ظلم ستیزی او در هر زمان و مکانی طنین انداز شده است.

بخش اول: محرم در قاره آسیا

اشاره

بخش اول: محرم در قاره آسیا

آنچه امام حسین علیه السلام و انصارش در حادثه کربلا از خود بروز دادند، به حق ستودنی است. این حرکت جاوید همچون چشمه‌ای از قله‌های عترت و امامت در دشت تشنه انسانیت جاری شد و مسیر تاریخ را دگرگون ساخت.

اگر خوب بنگریم، می‌بینیم عزاداری امام حسین علیه السلام تنها مخصوص شیعیان نیست، بلکه موضوعی جهانی است. اکنون همه سرزمین‌های این کره خاکی کربلای حسین است و نام و یاد او در همه جا زنده است. رهبر بزرگ انقلاب، حضرت امام خمینی رحمه الله در یکی از سخنرانی‌هایش که درباره ماه محرم ایراد شده بود، درباره اثر و نفوذ قیام عاشورا بر ملت‌ها فرمود:

شما در کجا سراغ دارید که ملتی این‌طور هماهنگ بشود. اینها را در تمام کشورهای اسلامی و ملت‌های اسلام سید الشهداء علیه السلام در روز تاسوعا و عاشورا هماهنگ کرده است. بروید هندوستان همین بساط

است، بروید پاکستان همین بساط است، هر جا بروید همین بساط است.^(۱)

امام حسین علیه السلام چشمه جوشان حریت و عشق است و تا ابد کام همه تشنگان آزادی را در همه جهان سیراب می سازد. عشق به حسین علیه السلام مرزهای آبی و خاکی را در نور دیده و دل های آزادگان جهان را شعله ور ساخته است.

عراق

اشاره

عراق

عراق، اولین کشوری است که عاشورا در آن اهمیت خاصی دارد و به اعتقاد بسیاری از مورخان و علما، اولین کشوری است که در آن مراسم عزاداری حسینی برگزار شده است. مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام نخستین بار در روز یازدهم محرم سال ۶۱ هجری در کنار اجساد مطهر شهیدان به وسیله اهل بیت علیه السلام برگزار شد.

پس از آن هنگام ورود کاروان اسیران به کوفه، امام زین العابدین علیه السلام و حضرت زینب علیها السلام و ام کلثوم علیها السلام برای مردم کوفه که برای تماشا آمده بودند، سخنرانی کردند که در پی آن صدای ضجه و گریه از خانه ها و مردم کوفه بلند شد که به نوعی عزاداری برای شهدای کربلا و افشاگری امویان بود.^(۲)

مختار ثقفی، نخستین کسی است که به مناسبت روز عاشورا، در خانه خود در شهر کوفه مجلس یاد بود برپا کرد و شعار «یالثارات الحسین» را سرداد. در مجموع هدف از این مجالس، تحریک مردم برای جنگ علیه امویان و خونخواهی حسین علیه السلام بود.

همچنین از همان آغاز، کربلا زیارتگاه و محل تجمع مسلمانان شد.

۱- صحیفه امام خمینی، ج ۱۱، ص ۹۸.

۲- حیدر علی، شناخت عوامل بنی امیه در واقعه عاشورا، تهران، برهان، ۱۳۷۹، ص ۳۵.

بنابراین، متوکل عباسی دستور داد قبر امام را محو کنند. او مردم را تهدید کرد که به زیارت آن حضرت نروند که جان و مالشان در امان نخواهد بود.

پیدایش عزاداری رسمی و علنی برای امام حسین علیه السلام از زمان آل بویه شکل گرفت.^(۱) دوران آل بویه در عراق از مهم ترین دوران رشد و تحول شعائر و مراسم دینی به ویژه عاشورایی بود.

پس از او داوود پاشا، حاکم عثمانی عراق، بیش از دیگر ترکان بر شیعه سخت گرفت و آنها را از برپایی عزاداری بازداشت. او معتقد بود عزاداری، ابزار تبلیغاتی دولت ایران علیه عثمانی است. با روی کار آمدن علی رضا در بغداد، شیعه در انجام مراسم آزادی یافت و مجالس عزا به راه انداخت و علی رضا هم در آنها شرکت کرد. در میانه قرن نوزدهم میلادی، همزمان با گسترش مجالس عزا، دسته‌های عزاداری هم پدید آمد. یکی از نخستین هیئت‌ها و دسته‌ها، دسته‌های سینه‌زنی بود که برای نخستین بار در کاظمین به راه افتاد.

مدحت پاشا، با صدور اعلامیه‌ای حرکت دسته‌های عزاداری را ممنوع اعلام کرد و برپایی عزاداری را جرم خواند. او پس از این، دست از سخت‌گیری برداشت و مردم را آزاد گذاشت.

در آغاز قرن بیستم، عزاداری در عراق گسترش یافت و رنگ مردمی و فولکلوری به خود گرفت و در کنار مجالس تعزیه، دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی هم پدید آمد. در نیمه دوم قرن نوزدهم، شیعیان عراق به تأسیس حسینیه روی آوردند. نخستین حسینیه، با نام «حسینیه حیدری» در کاظمین ساخته شد.

۱- المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوک، ج ۱۴، ص ۳۶۱.

پس از تشکیل حکومت ملی در عراق در ۱۹۲۱م، دولت روز عاشورا را تعطیل رسمی اعلام کرد، اما رفته رفته با این مراسم مخالفت کرد تا در عاشورای ۱۹۲۷م. میان عزاداران و عوامل حکومتی در صحن کاظمیه، درگیری پیش آمد و در ۱۹۲۸م، دولت عزاداری را ممنوع کرد.^(۱)

ملک فیصل اول، به مراسم عزاداری عنایت داشت و به عزاداران برای این مراسم کمک مالی می کرد و خود در آن شرکت می جست. در ۱۹۳۲م. دولت به هیئت های عزاداری سخت گرفت و در ۱۹۳۵م. در دوره وزارت یاسین هاشمی به شدت از برگزاری مراسم عزا جلوگیری شد.

در دهه پنجاه دولت بر سختگیری خود افزود و هیئت ها را مجبور کرد تا از پلیس اجازه نامه بگیرند. در پایان حکومت سلطنتی در عراق، مراسم عزاداری جنبه سیاسی اش را از دست داد.

در پایان دهه ۶۰م. و آغاز دهه ۷۰م، این مراسم به شکلی چشمگیر رشد کرد و دگرگون شد. در سال ۱۹۶۸م. رادیو عراق مراسم عزاداری را پخش کرد. در آغاز دهه هفتاد در کنار جنبش شیعی، از یک سو و مشکلات سیاسی و اقتصادی از سوی دیگر، مراسم عزاداری به اوج خود رسید و حکومت برای حل مشکلات، ۶۰ هزار ایرانی را از عراق اخراج کرد و با اعمال فشار بر شاعران و مداحان و نوحه گران کوشید مراسم را از بار اجتماعی و سیاسی تهی کند.

در ۱۹۷۵م. از برپایی مراسم در نجف جلوگیری شد و دو سال بعد مردم دست به تظاهرات زدند و شعار دادند. در پی آن شماری از مردم کشته و زخمی و زندانی و اعدام شدند. سرانجام با آغاز جنگ عراق و ایران در

۱۹۸۰م. برگزاری هرگونه مراسم عزاداری حسینی در عراق ممنوع شد.

البته با روی کار آمدن رژیم بعث عراق، برگزاری این مراسم رفته رفته با محدودیت روبه رو شد تا اینکه در سال ۱۹۸۹م. طی برخوردی نظامی به شدت سرکوب شد، اما با سقوط رژیم بعث در سال ۲۰۰۳، مراسم ویژه عاشورا احیا شد و اکنون مردم با شور و شوق خاصی آن را برگزار می کنند. این ممنوعیت و محدودیت بیست ساله، برای برگزاری این مراسم باعث شد تا مردم با شغف و شور مضاعفی مراسم عاشورا را برگزار کنند. (۱)

امروزه مردم شیعه عراق ده روز پیش از آغاز محرم خود را برای مراسم عزاداری آماده می کنند. از ابتدای ماه محرم با نهادن نام شهدای کربلا بر هر یک از روزهای دهه اول محرم، مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام در عراق آغاز می شود. مردم عراق روز اول را به سفر امام حسین علیه السلام از مدینه به کربلا اختصاص می دهند. روز دوم و سوم، روز ورود ایشان به کربلا، نصب خیمه ها و گریستن حضرت زینب علیها السلام، روز چهارم، روز مسلم بن عقیل علیه السلام، روز پنجم از آن پسران مسلم علیه السلام، روز ششم روز اصحاب امام حسین علیه السلام، روز هفتم، روز حضرت عباس علیه السلام، روز هشتم روز حضرت قاسم علیه السلام، روز نهم از آن حضرت علی اکبر علیه السلام، و عبدالله الرضیع علیه السلام و روز دهم، روز امام حسین علیه السلام خوانده می شود.

هر شب و پس از مرثیه خواندن، مردم عزادار کنار هم می ایستند و با در دست گرفتن شمشیر و زدن طبل به صورت دسته های منظم و آهنگین، حیدر حیدرکنان مراسم عزاداری ویژه ای را برگزار می کنند. سپس عزاداران به صورت گروهی دور هم جمع می شوند و با خواندن مرثیه و نوحه به

عزاداری می پردازند. عزاداران در شب تاسوعا با ساختن مشعل روی شاخه های ویژه و آتش زدن و گرداندن آن تا صبح روز عاشورا شب را صبح می کنند.^(۱)

در روز عاشورا مردم عراق در مسجدها و حسینیه هایشان حاضر می شدند و خود را برای خواندن مقتل امام حسین علیه السلام آماده می کنند. معمولاً مقتل را یکی از روحانیان شناخته شده با شور و حال خاصی می خوانند. خواندن مقتل که در عراق دوره های آموزشی ویژه ای دارد که با سوز و آهی همراه است و تا ظهر عاشورا ادامه می یابد. از مهم ترین شخصیت هایی که در کل تاریخ عراق به خواندن مقتل در روز عاشورا مشهورند، می توان به مرحوم سید عبدالزهره اشاره کرد که او را پدر مقتل خوانان می دانند و افراد بسیاری را برای خواندن مقتل، تربیت کرده است. همچنین مرحوم سید محمدباقر حکیم که خواندن مقتل او از پرطرفدارترین مراسم عاشورایی به شمار می آمد.

مقتل خوانی این دو فرد به قدری اهمیت داشت که برای شرکت در مراسمشان از کشورهای اسلامی دیگر نظیر بحرین و عربستان سعودی، مسافران بسیاری به عراق و ایران می آمدند. خواندن مراسم مقتل خوانی با رسیدن آفتاب به وسط آسمان پایان می یابد. در این موقع مردم به خیابان ها می آمدند و خود را برای عزای طویریج آماده می کنند.

در حقیقت، طویریج نام دهی است که تقریباً در ۲۰ کیلومتری شهر کربلا واقع شده است. مردم عزادار از سپیده دم و بعد از خواندن نماز صبح که غالباً به صورت جماعت برگزار می شود، هروله کنان به سمت کربلا می آیند. آنها باید حتماً ظهر به حرم برسند و سینه زنی خود را در آنجا انجام دهند. در این

زمان، در کربلا به صورت مجازی خیمه‌هایی، برپا و ضمن شبیه‌سازی اصحاب و سربازان عمر بن سعد اقدام به آتش زدن خیمه‌ها می‌کنند. معروف‌ترین غذای این روزها قیمة نجفی است که مخصوص این روزها پخته می‌شود و طرفداران بسیاری نیز دارد.

الف. کربلا

الف. کربلا

شهر مقدس کربلا که قربانگاه عاشقان و مدفن سالار شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام و مشهد شهیدانی است که نه در گذشته جهان مانند آنان وجود داشته است و نه در آینده وجود خواهد داشت. اهالی این شهر هر سال با فرارسیدن ماه محرم، مراکز عزاداری شهر را سیاه‌پوش می‌کنند و در هر مرکز مراسم روضه‌خوانی و سقاخانه‌ای برگزار می‌شود. در کربلای معلی با شور و هیجانی خاص همه اقسام عزاداری از سینه‌زنی و زنجیرزنی، سقایی و شبیه‌خوانی، مقتل‌خوانی و تعزیه‌خوانی، طویریج و آتش زدن خیام و شام‌غریبان با حضور عزاداران مقیم این کشور و کشورهای مختلف انجام می‌شود.

در این میان، باشکوه‌ترین مراسم، نصب خیام در صحن حرم حضرت اباعبدالله و ابوالفضل العباس علیه السلام به شمار می‌آید که از سنت‌های قدیمی است. معروف است که این خیمه‌ها هر یک متعلق به اهالی یکی از شهرهای بزرگ و معروف ایران است که برای تعظیم و ترویج شعائر مذهبی و اقامه مجلس روضه‌خوانی و عزاداری سنتی خریداری و وقف شده است و در ماه محرم در مکان‌های خاصی نصب می‌شود. در این خیام در ماه محرم، به ویژه در روز تاسوعا و عاشورا، عزاداران مجلس روضه‌خوانی برپا می‌کنند و در پایان مجلس از خیمه‌ها خارج می‌شوند و برای عزاداری به طرف صحن

مطهر حضرت عباس علیه السلام می روند. (۱)

ب. نجف

ب. نجف

مردم در نجف اشرف، با فرا رسیدن ماه محرم، به استقبال این ماه می روند و برای ترویج شعائر مذهبی و اقامه عزاداری سنتی، بسیاری از مراکز و محلات شخصی و عمومی مانند منازل و مسجدها و حسینیه‌ها و غیره را سیاه پوش و با نصب پرچم‌های حسینی و کتیبه اشعار محتشم و دعبل خزاعی، مردم را به شرکت در مراسم روضه‌خوانی دعوت می کنند.

عموماً مجالس روضه خوانی در اماکن شخصی و عمومی تشکیل می شود، اما معروف ترین مجالس آن در بیوت علمای اعلام و شیوخ عرب و رجال معروف نجف برگزار می شود.

نجف، دسته های عزاداری باشکوهی دارد که هر ساله در اول ماه محرم متشکل از دسته های زنجیرزنی، سینه زنی و سقایی برای عزاداری سنتی در خیابان های شهر به طرف صحن مطهر مولای متقیان به عزاداری می پردازند. این دسته ها در لیالی تاسوعا و عاشورا مراسمی را به عنوان مشق مواکب و قمه زنی اجرا می کنند. این عزاداران در این لیالی کفن پوش می شوند و با شمشیرها و قمه های بلندی که در دست می گیرند، به عنوان قمه زنی از محلاتشان حرکت می کنند و تا صحن مطهر حضرت علی علیه السلام به عزاداری می پردازند. گاهی در این مسیر این دسته ها به بیوت علمای اعلام نجف اشرف می روند و عزاداری می کنند.

در نجف اشرف از قدیم تا زمان جمهوری شدن عراق و روی کار آمدن

حکومت حزب بعث تعزیه و شبیه خوانی نیز بین مردم رایج بود و مانند دیگر اقسام عزاداری اجرا می گردید. امروزه نیز به گستردگی آن ایام این مراسم اجرا نمی شود، اما همچنان در مراسمی محدود این سنت عزاداری حفظ شده است و استمرار دارد.

مراسم شام غریبان در نجف بسیار باشکوه انجام می شود که از مهم ترین مراسم شام غریبان این شهر حرکت نوحه خوانان حوزه علمیه به طرف صحن مطهر امام علی علیه السلام است. (۱)

ج. کاظمین

ج. کاظمین

مردم این شهر با برگزاری مراسم عزاداری یاد و خاطره شهادت امام حسین علیه السلام در حادثه جانسوز کربلا را زنده نگه می دارند. این مراسم هر سال با حضور گسترده مردم برگزار می شود. این مجالس فرصتی برای اعلام پای بندی به راه و روش سیدالشهدا علیه السلام و ایستادگی در برابر باطل و دفاع از حقیقت است.

شهر کاظمین دسته های عزاداری بسیاری دارد که در ایام شهادت ائمه معصومین علیهم السلام، به ویژه محرم مجالس روضه خوانی مفصلی را برگزار می کنند و به سوگواری و ادای احترام می پردازند و برای عزاداری باشکوه به طرف صحن مطهر امام موسی کاظم علیه السلام می روند و به عزاداری می پردازند.

دسته های عزاداری حسینی کاظمین، علاوه بر مجالس روضه خوانی مفصلی که در ماه محرم تشکیل می دهند، در روز هفتم شهادت امام حسین علیه السلام تابوتی نمادین تهیه می کنند و از مدخل شهر تا صحن مطهر به

عزاداری می پردازند. پس از خروج دسته های سینه زن و زنجیرزن، مراسم شبیه خوانی اجرا می شود که در این مراسم در نمادی از کاروان اسرای عاشورا مردم به عزاداری می پردازند. قمه زنی و مواکب از دیگر مراسم عزاداری این شهر مذهبی است.

از جمله مراسم عزاداری رایج در کاظمین، مراسم شام غریبان است که هر سال به شکل باشکوهی برگزار می شود. مردم با اخلاص کاظمین، در شب یازدهم به صورت دسته های مفصل از محلاتشان خارج می شوند و برای عزاداری سنتی با پرچم های عزا و شمع های روشنی که در دست دارند، نوحه کنان به طرف حرم مطهر حرکت می کنند.

عزاداران در اربعین این شهر به کربلا می روند و هر هیئتی پشت سر هیئت دیگر، متصل به هم و به صورت مواکب عظیمی به طرف صحن مقدس مطهر امام حسین علیه السلام و حضرت ابوالفضل علیه السلام می روند و به سینه زنی می پردازند. (۱)

د. سامرا

د. سامرا

در سامرا، مجالس و محافل عزاداری و دسته های سینه زنی و زنجیرزنی با بهترین وجه در دهه اول محرم شب ها و روزها برگزار می شود. کاملاً مراسم عزاداری این شهر با عزاداری مردم کاظمین مشابه است که مفصلاً به شرح آن پرداختیم. آنچه در این میان اهمیت دارد، نقش اساسی حوزه علمیه در عزاداری مردم این شهر است. همچنین از دیگر نمودهای برجسته عزاداری مردم این شهر، حضور گسترده سنیان سامراست که پاس داشت محرم را از

سنت های واجب و دیرینه شان می دانند و در مراسم عزاداری حضور چشمگیری دارند. (۱)

۵. دیالی

۵. دیالی

مراسم عزاداری ایام محرم در دیالی با حضور عاشقان ابا عبدالله الحسین علیه السلام در مسجدها و هیئت ها برگزار می شود. در این شهر سنیان علاوه بر شیعیان در دسته ها، هیئت ها و مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام شرکت می کنند و با برگزاری مجالس و پخش نذورات و آویختن پرچم ها و همکاری هیئتی با برادران شیعی در بزرگداشت این روز اهتمام می ورزند. همکاری درست و سالم در منطقه دیالی میان دو طایفه کم نیست. بسیار دیده می شود که محله سنی نشین با محله شیعه در هیئت ها و مجالس عزاداری حسینی مشارکت می کنند. (۲)

۵. ناصریه

۵. ناصریه

نوع عزاداری مردم ناصریه را می توان با سوگواری شهرهای ایران و افغانستان مقایسه کرد، بلکه برتر شمرد؛ زیرا سنیان این منطقه در هیئتی مستقل سوگواری دارند.

ویژگی این دسته این است که هر سال در محرم با برنامه و نظم خاص با پشتوانه مالی و نیروی انسانی تشکیل می شود و با تغییر حکومت ها، دگرگونی فضای اجتماعی و دیگر مسائل تأثیری در مجالس عزاداری و روابط شیعه و سنی این شهر ایجاد نمی شود. سنیان هر سال در تشکیل هیئت های عزاداری شیعیان شرکت دارند. چه بسا برخی از اهل سنت ناصریه،

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۷۷۰-۸۰۰.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۷۷۰-۸۰۰.

خود هیئت مخصوص دارند و با آن (روزهای عزاداری) بیرون می آیند. (۱)

و. بصره

و. بصره

مراسم عزاداری ایام محرم در بصره با حضور عاشقان اباعبدالله الحسین علیه السلام در مسجدها و هیئت ها برگزار می شود. این شهر در کنار شهرهای آبادان و خرمشهر ایران است. به همین دلیل، حضور کردها در مراسم عزاداری این شهر نمود چشمگیری دارد. در روزهای محرم، دسته‌های گوناگون در این شهر به عزاداری می‌پردازند که قالب عمده عزاداری آنان تشکیل دسته های عزاداری، سینه زنی، زنجیرزنی، مواكب و قمه زنی است.

در روزهای هفتم تا دهم ماه محرم عزاداری در این شهر به اوج خود می رسد که در آن عزاداران، به ویژه در بیوت علمای بصره به عزاداری می پردازند. (۲)

۲- پاکستان

۲- پاکستان

بزرگداشت مراسم روز عاشورا و ماه محرم در میان همه مردم کشور پاکستان، اعم از سنی و شیعه، از مقبولیت و اهمیت بالایی برخوردار است. مردم این کشور برای امام حسین علیه السلام احترام خاصی قائلند. به گونه ای که در ایام عاشورا و محرم جامعه پاکستان حالت سوگوارانه ای به خود می گیرد. مردم پاکستان از دوازده قرن پیش مراسم سوگواری سردار شهیدان را برپا می کنند. با وجود این که در سال ۱۲۸۸ هجری شمسی مراسم عاشورا و اربعین از سوی استعمارگران انگلیس ممنوع اعلام شد و در سال ۱۳۶۱، پلیس

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۷۷۰-۸۰۰.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۸۱۰-۸۱۲.

پاکستان استفاده از بلندگو را در حسینیه ها و تکیه های شیعیان غیرمجاز اعلام کرد، ولی هرگز موفق نشد روند این عزاداری ها را متوقف کند. در این راستا، وهابیون این کشور، هر سال با به خاک و خون کشیدن عزاداران سعی دارند مانع برگزاری این مراسم شوند، ولی با گذشت زمان، این عزاداری ها سبب غنای فرهنگ تشیع شده است و خطبا، نویسندگان و شاعران فراوانی به برکت این عزاداری ها پا به عرصه گذاشته اند. امروزه مسلمانان و شیعیان پاکستان، حتی پیش از فرا رسیدن محرم خود را آماده استقبال می کنند و در شهرهای مختلف و مراکز ایالت ها، به وسیله گروه ها و اشخاص، کنفرانس های استقبال با عناوین مختلف، برگزار می شود تا بر اساس سنت هر ساله فرهنگ عزاداری امام حسین علیه السلام در جامعه زنده شود. «امام بارگاه ها» و «ذوالجناح ها» که نقش عمده ای در فرهنگ عزاداری عاشورای پاکستان دارند، فعال می شوند. دولت پاکستان نیز برای برگزاری مراسم عزاداری، فضای امنی را آماده می کند. شاخص دیگر ملی تلقی شدن عزاداری، تعطیلی رسمی در سراسر پاکستان در روزهای تاسوعا و عاشورای حسینی است. این دو روز تعطیلی جزو تعطیلات رسمی کشور است تا مردم برای شرکت در مراسم عزاداری فرصت داشته باشند.

دوست داران حضرت در پاکستان با یاد جان فشانی های او و یارانش به زنجیرزنی می پردازند. زنجیرها وزن زیادی دارند و روی هر یک تیغ هایی نصب شده است. این شکل عزاداری از ایران به این کشورها رفته است. عزاداران بعد از سینه زنی و زنجیرزنی به سوی مکانی می روند که از قبل با سنگ و هیزم فرش و با آتش گداخته شده است. داغی این مکان به حدی است که لهیب آتش و قرمزی ذغال ها به وضوح دیده می شود. آنها با راه

رفتن روی آن سطح گداخته مصیبت‌های وارده به آن حضرت را گرامی می‌دارند.

غذای مخصوص ایام محرم در میان مردم پاکستان حلیم خاصی است که به عزاداران می‌دهند. این حلیم برخلاف حلیم ما ایرانیان شور است. این غذا که در هند نیز در میان عزاداران حسینی توزیع می‌شود، در حقیقت از مناطق جنوبی ایران به این دو کشور رفته است.

همچنین در شهرهای کراچی، حیدرآباد، کوتری، تخته و میرپور خاص از ایالت سند، روز عاشورا و اربعین حسینی غذاهای گوناگونی مانند حلیم درست می‌کنند و میان عموم تقسیم می‌کنند. این در حالی است که در شهر کوتری با ۹۵ درصد جمعیت اهل تسنن، در ایام عزاداری امام حسین علیه السلام، مجالس باشکوهی برپا می‌شود و مردم در روز عاشورا به سوی بارگاه امام حرکت می‌کنند. در این مجالس، اهل تسنن نیز شرکت می‌کنند.

در مجالس شیعیان هنگامی که عزاداری شروع می‌شود، شیعیان از خوردن و نوشیدن و سخن گفتن تا پایان مراسم خودداری می‌کنند و کسی که از این قانون تخلف کند، توبیخ می‌شود.

شاخص دیگر بزرگ داشت مراسم محرم در پاکستان، اختصاص یافتن برنامه‌های صدا و سیما به روز تاسوعا و عاشورا است. روزنامه‌ها نیز نقش خوبی در این زمینه ایفا می‌کنند. آنها ضمن درج اخبار و تصاویر مربوط به مراسم عزاداری و سوگواری، اقدام به چاپ مقالات و ویژه‌نامه‌های خاص عاشورا می‌کنند. (۱)

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۲۸۹-۳۰۰؛ مجموعه مقالات همایش امام حسین ۷، سید عباس رفیعی پور علویجه، مقاله: «عزت حسینی و افتخار حسینی در دیگر کشورها»، ص ۸۵؛ و نیز عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۱، ص ۴۴.

در افغانستان مراسم عزاداری حسینی شور و حال خاصی دارد. در این کشور و به ویژه در شهرهای هرات و کابل و مزارشریف، در ماه محرم همه چیز رنگ و بوی دیگری می گیرد. مردم مسلمان افغانستان، اعم از شیعه و سنی با آداب و رسوم خاصی شهادت سالار شهیدان را گرامی می دارند و وحدت بی نظیری میان پیروان این دو مذهب در برگزاری مراسم سوگواری دیده می شود. با فرا رسیدن ماه محرم و ایام عزاداری سالار شهیدان، بسیاری از شهرهای افغانستان از جمله کابل پایتخت این کشور، رنگ عزا به خود می گیرند. یکی از زیباترین و اثرگذارترین صحنه هایی که در ماه محرم در افغانستان وجود دارد، سینه زنی و زنجیرزنی خاص و بسیار پرشور عزادارانی است که هر یک متناسب با منطقه و محله خود شیوه خاصی دارد. پوسترها و نوشته هایی بر در و دیوار کابل یاد و خاطره شهدای کربلا را در ذهن عابران زنده می کند و خودروها و موتورسیکلت های سطح شهر نیز با حمل پرچم های سیاه، نمادهای محرم را در شهر می گردانند.

مردم افغانستان به دلیل احترام و ارادتی که به حضرت سیدالشهدا علیه السلام دارند، در این ماه کمال ادب و احترام را نسبت به نواده پیامبر از خود به نمایش می گذارند. مردم این کشور، ماه محرم را «ماه حسن و حسین علیه السلام»^(۱) می نامند. آنان با پخش تلاوت قرآن مجید، مدح و منقبت رسول اکرم صلی الله علیه و آله در بزرگداشت ایام تاسوعا و عاشورای حسینی به صورت فعال مشارکت دارند.

۱- مجموعه مقالات دومین کنگره بین المللی امام خمینی= و فرهنگ عاشورا، عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله ابعاد بین المللی عاشورا، ج ۲، ص ۱۱۱.

مردم افغانستان در روزهای محرم با حضور بر مزار اهل قبور خود و مسجدها به تبلیغ دین مبین اسلام و اهداف عاشورا می پردازند. مبلغان حسینی با حضور در گردهمایی های مردمی و بحث درباره موضوع های مختلف برای روشن کردن اذهان عمومی می کوشند. آنان در این مراسم با تبلیغ معارف اسلامی درباره ماهیت قیام عاشورا، انگیزه آغاز آن، نحوه برخورد شهدای کربلا با دستگاه ظالمانه یزید، نتیجه و دست آوردهای قیام و ضرورت الگوبرداری از آن حادثه عظیم به سخنرانی می پردازند. سینه زنی از دیگر شیوه های عزاداری امام حسین علیه السلام، در افغانستان است که بدون استثنا در همه کشورهای اسلامی نیز رایج است. مردان با نظم و آهنگ خاصی به سر و سینه می زنند و هماهنگی ویژه ای را در میان صف های متعدد و طولانی عزاداران به نمایش می گذارند که این نظم به وسیله مرثیه خوانان با ریتم و آهنگ حرفه ای و ماهرانه آنها شکل می گیرد. همچنین جوانان شب ها به حسینیه ها می روند و به یاد مصیبت اهل بیت پیامبرشان علیهم السلام سینه زنی می کنند.

از آغاز مراسم ماه محرم، مقامات بلند پایه دولتی افغان، همچون رئیس جمهور، اعضای کابینه، رئیس و اعضای دادگاه عالی و رؤسای مجلس سنا و پارلمان به صورت گروهی در حسینیه ها و در جمع عزاداران حضور می یابند.

حامد کرزای، هر سال در روز عاشورا با حضور در یکی از مسجدها یا حسینیه های بزرگ شهر کابل، به مدح و ثنای نواده پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله می پردازد و با قرائتی از اشعار اقبال لاهوری در وصف حضرت سیدالشهدا علیه السلام، همراه با برادران شیعه خود در عزای آن سالار شهیدان به سوگ می نشیند. از سنت های حسنه مردم افغانستان چه شیعه و چه سنی، اطعام در روز عاشورا است. فقیر یا ثروت مند، هر کس به اندازه توان خود می کوشد تا برای شادی

روح آن بزرگوار اطعام کند و باید گفت این سنت در میان اهل سنت بسیار فراگیرتر است.

ماه محرم را می توان نماد اتحاد شیعیان و اهل سنت افغانستان دانست. در این ماه پیروان هر دو مذهب با ارج گذاری به سنت های یگدیگر، گاه به طور مشترک عزاداری می کنند و این امر را می توان از آثار و برکات خون حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام به شمار آورد. در این مراسم، پیروان مذاهب شیعه و سنی با برگزاری مجالس ویژه عزاداری مردم را اطعام می کنند و در این روزها نذرهای ویژه ای دارند. بسیار دیده می شود در محله یا پاساژی، چند خانواده یا چند دکان دار، بی توجه به مذهبشان، اعم از اینکه سنی باشند یا شیعه، با یکدیگر هم خرج می شوند و هر کدام سهمی می گذارند و محفلی عظیم بر پا می کنند و به مردم غذا می دهند. (۱)

۳-الف. کابل

۳-الف. کابل

همه اقوام افغانستان به خاندان پیامبر محبت می ورزند. در این میان، ازبک ها بیش از بقیه افراد به خاندان اهل بیت علیهم السلام اردات دارند. زیارت همیشگی بارگاه منسوب به علی مرتضی علیه السلام در بلخ و سوگواری امام حسین علیه السلام، هر سال کنار این آستان ملکوتی، نمونه عینی این ابراز عشق ازبک ها، تاجیک ها، بلوچ ها و پشتون های سنی مذهب به اهل بیت علیهم السلام است. افزون بر آن، وجود تکیه ها و حسینیه ها در شهر کابل به نام ازبکان، نشان دهنده ارادت این قوم سنی مذهب افغانستان به اهل بیت علیهم السلام و عزاداری امام حسین علیه السلام، است. ساخت مکانی معین به نام امام حسین علیه السلام تنها برپایه عشق به وی و

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۳۵۲-۳۵۳ و مجموعه مقالات همایش امام حسین ۷، مقاله: «عزت حسینی و افتخار حسینی در دیگر کشورها»، ص ۸۷.

برای سوگواری ها صورت می گیرد که ازبکان به آن پای بندند. (۱)

ب. جلال آباد

ب. جلال آباد

مردم جلال آباد در ایام عاشورا، مجالس بسیار باشکوهی برپا می کنند. این مراسم از سال های ۱۳۴۷ هجری شمسی به بعد تا چندین سال قبل از حمله کمونیست ها، (۱۳۵۷) ادامه داشت و از تمام ولایت های شرقی برادران محترم اعم از علما، دارالحفاظ، دانشجویان، محصلین، صاحب منصبان کشوری و تمام مردم فرهنگ دوست و وحدت خواه در آنجا حاضر بودند. این مراسم به شکل باشکوهی برگزار می شود و جمعیت بسیار زیادی در آن شرکت می کنند بیشتر آنان از اهل سنت هستند. (۲)

ج. سرپل

ج. سرپل

مردم سرپل، از جمله ازبک های سنی مذهب هستند که در ایام عاشورا با ذبح گوسفند و گاو و اطعام و دادن نذورات دیگر در مراسم عزاداری شرکت می کنند و روز عاشورا را گرامی می دارند. کسانی که از خارج منطقه در این مراسم حضور یابند، به سادگی متوجه تفاوت مذهبی عزاداران حسینی در «امامزاده یحیی علیه السلام»، نمی شوند و اهل سنت ازبک، مانند شیعیان هزاره و بلوچ در آن شرکت می کنند. (۳) افزون بر نذر دادن، برپایی مجالس سوگواری و گردآمدن در بارگاه امامزاده یحیی، نوع مشترک سوگواری سنیان را با شیعیان به نمایش می گذارد.

۳- د. بامیان

۳- د. بامیان

۱- عبدالمجید ناصری داوودی، تشیع در خراسان عهد تیموریان، صص ۱۸۶ _ ۲۰۰.

۲- عبدالمجید ناصری داوودی، تشیع در خراسان عهد تیموریان، صص ۱۸۶ _ ۲۰۰.

۳- عبدالمجید ناصری داوودی، تشیع در خراسان عهد تیموریان، ص ۴۵۲.

مرکز بامیان در سیدآباد، ککرگ، سوماره، آهنگران، تیوتی، گوروانا، تولواره، توبچی، جگره خیل، ملایان و دیگر مکان های آن شهر، در گذشته سوگواری سالار شهیدان علیه السلام را برپا می کردند. مشارکت مردم در تکیه خانه شیعیان، قریه های مرکز و گرد آمدنشان در ایام محرم و دیگر زمان ها در مرقد میرسید علی یخسوز و میرهاشم دیوبند از جمله مراسمی است که در روز عاشورا در این کشور نمود برجسته ای می یابد. (۱)

۳-۵. کنر

۳-۵. کنر

نژادهای گوناگون افغانستان در شهر کنر، سوگواری امام حسین علیه السلام را ارج می نهند. از زمان بابر به بعد، طایفه ای از سادات، عمدتاً سنی مذهب در ولایت کنر زندگی می کنند که در اصطلاح مردم آن ناحیه به عنوان «پاشا» یاد می شوند. این گروه در تعظیم شعائر اهل بیت علیهم السلام از جمله عزاداری اهتمام فراوان داشته اند. در این شهر مهم عزاداری فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله برای نزدیکی بنده با خدا، حفظ، گسترش و تعمیق دین و نه فرقه یا نژاد خاص برگزارکننده، برپا می شود. (۲)

۳-۶. هرات

۳-۶. هرات

مردم هرات در ماه محرم و روزهای عاشورا و تاسوعا، کتاب روضه الشهداءی ملا حسین کاشفی واعظ را در منابر شهر می خوانند و به مرثیه خوانی اهل بیت علیه السلام مجالس عزا می پردازند. (۳) افزون بر این، مردم هرات در زمان تیموریان، سوگواری را بر ذکر مجالس صوفیانه، که آن زمان گروهی از

۱- عبدالمجید ناصری داوودی، انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص ۴۴۹.

۲- انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص ۴۴۵.

۳- روضات الجنات فی اوصاف مدینه هرات، ج ۲، ص ۸۹.

صوفیان به آن پای بندی بودند، ترجیح دادند: «گریه برای امام حسین علیه السلام، جانشین مجالس ذکر صوفیانه که نقشبندیان آن را ملغی کرده بودند، شده بود»^(۱). به همین دلیل، برخی عقیده دارند، «هیچ یک از رابطه های معنوی که امروز میان مسلمانان وجود دارد، مانند برپایی عزاداری برای امام حسین علیه السلام در دل ها و نفوس آنان چنین تأثیری ندارد. هرگاه این عزاداری ها میان مسلمانان گسترش و عمق یابد و همگانی شود، بی شک میان آنان زندگی مشترک سیاسی جدیدی پدید می آید. کسی میان فرقه های اسلامی دیده نمی شود که ذکر مصایب امام حسین علیه السلام را انکار کند و از دین بیزاری جوید»^(۲).

۴- عربستان سعودی

۴- عربستان سعودی

عربستان از دیگر کشورهای اسلامی است که با وجود سخت گیری های وهابیون در مناطقی از شبه جزیره عربستان چون الاحسا، قطیف، حرم موت، حجاز و مدینه، یاد امام حسین علیه السلام احیا می شود و مردم به عزاداری می پردازند. در سال های اخیر، محدودیت ها از طرف دولت عربستان کمتر و برای برگزاری مراسم عزاداری آزادی بیشتری داده شده است.

شیعیان به دلیل حاکمیت وهابیت در این کشور، به صورت پنهانی و در خانه های خود عزاداری می کنند. آنها در مناطقی که اکثریت آن شیعه هستند، از آزادی عمل بیشتری برخوردارند و در مسجدها و تکایا به عزاداری می پردازند، ولی امکان رفتن به کوچه و خیابان را ندارند.

۱- تشیع و تصوف، ص ۲۶۲.

۲- شهرستانی، تاریخچه عزاداری حسینی، چ ۱، ص ۲۸۰.

در مجالس وعظ و سخنرانی که به مناسبت این روز برگزار می‌شود، در منبرها واقعه کربلا از سوی سخنران‌ها گوشزد می‌شود. در برخی نواحی عربستان رسم است که نمایشی را اجرا می‌کنند که در این نمایش، منظره اسیران و هودج‌ها اجرا می‌شود و عزاداران با تماشای این تصاویر، با سینه‌زنی و کوبیدن بر سر و صورت خود به صورت دسته‌های عزاداری، از حسینیه‌ها خارج می‌شوند. افراد این دسته‌های سوگوار، وقتی در خیابان به هم می‌رسند، از یک‌دیگر احوال‌پرسی یا اینکه به طور متقابل از حسینیه‌های هم بازدید می‌کنند. (۱)

۵- امارات متحده عربی

۵- امارات متحده عربی

امارات متحده عربی، کشوری در جنوب غربی قاره

و در شرق

، در

است که از جنوب با

، از شرق با

و از شمال با

همسایه است. همزمان با نزدیک شدن ماه محرم، مراسم دهه اول، در مسجدها و حسینیه‌های شهرهای گوناگون امارات متحده عربی، با حضور گسترده شیعیان از کشورهای مختلف جهان با برنامه‌های گوناگون برگزار می‌شود. در دُبی نیز در ماه محرم، ویژه برنامه‌ها و مراسم سوگواری و عزاداری دهه اول ماه محرم در مسجدها و حسینیه‌ها برگزار می‌شود.

دهه اول ماه محرم در امارات متحده عربی «مقتل خوانی»، یکی از برنامه‌های ویژه است که شیعیان بحرینی و عراقی مهاجر، هر روز در مراسم عزاداری و سوگواری خود اجرا می‌کنند.

هر روز از دهه اول محرم که به نام یکی از شهدای کربلا نامگذاری شده است، مقتل خوان به خواندن و توضیح کامل مبارزه شهیدان کربلا می پردازد. مقتل خوانی در روز عاشورا و بازگو کردن همه اتفاقات کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش، یکی از مهم ترین و حساس ترین بخش های مقتل خوانی است. این آیین از سنت های قدیمی رایج در میان شیعیان کشورهای عربی حوزه خلیج فارس به ویژه عراقی های مقیم امارات است که در میان عزاداران حسینی بیش از ۵۰ سال قدمت دارد.

۶- بنگلادش

۶- بنگلادش

مراسم عاشورا در بنگلادش نیز دیدنی است. منطقه شورابوی از توابع هوی گنج سیلپت در شمال شرقی بنگلادش، از صدها سال پیش به عنوان منطقه عاشقان اهل بیت علیهم السلام، به ویژه پنج تن آل عبا علیه السلام معروف است. در این منطقه در روزهای دهه محرم و به ویژه تاسوعا و عاشورا از حدود سی روستای اطراف، زنان و مردان با راه پیمایی به سوگواری می پردازند.

عزاداران که از پیروان اهل سنت هستند، در ایام عاشورا به یاد شهدای کربلا روزه می گیرند و پابرهنه می شوند. پیش از مراسم سخنرانی، زنان و مردان، گروه گروه گرد هم می آیند و به روش سنتی منطقه، مرثیه های گروهی می خوانند و به سینه زنی می پردازند. به گفته مردم بومی این منطقه، این مرثیه صدها سال پیش نوشته شده است و به صورت نسخه های خطی در اختیار هر گروه یا روستایی قرار دارد و به عنوان نمونه ادبیات فولکلور و سنتی نگه داری می شود.

روز عاشورا در بنگلادش تعطیل رسمی است. رئیس جمهور و

نخست وزیر، پیام تسلیت و بزرگداشت صادر می کنند. رادیو و تلویزیون در طول روز عاشورا، برنامه ویژه عزاداری و بحث و سخنرانی پخش می کنند و مردم عموماً در روز عاشورا روزه می گیرند و از انجام هر کاری که حاکی از خوشحالی و سرور باشد، خودداری می کنند. بعضی از مردم نیز دهه نخست محرم را روزه می گیرند و به سوگواری شهادت حضرت اباعبدالله علیه السلام می پردازند.^(۱)

۷- بحرین

۷- بحرین

بحرین، مجمع الجزایری است که مراسم عاشورا و شهادت مظلومانه حضرت ابی عبدالله الحسین علیه السلام و یاران باوفایش در آن شور و حال خاصی دارد. از ابتدای ماه محرم، حسینیه های بحرین یک پارچه، سیاه پوش و شعارهای عاشورایی و پرچم های سیاه در خارج از محدوده حسینیه ها نیز نصب می شود. در بیشتر حسینیه ها به ویژه حسینیه های شیعیان عرب بحرینی، صبح و شب، وعاظ به روضه خوانی و مرثیه سرایی می پردازند. روزها و شب های هفتم، هشتم، نهم و دهم محرم مراسم سینه زنی و زنجیر زنی برگزار می شود و دسته های عزاداری در کوچه ها و خیابان ها به صورت منظم به راه می افتند. مراسم تعزیه خوانی در مناطقی از بحرین رواج دارد. پیش از دسته های سینه زنی، پرچم های سیاه و شعارهای عاشورا و گاهی اسب های سیاه پوش به صورت ذوالجناح امام علیه السلام به حرکت در می آیند. بعضی از دسته های سینه زنی به نواختن سنج و دمام می پردازند. اطعام عمومی و پخش شربت در این چند

۱- مجموعه مقالات دومین کنگره بین المللی امام خمینی = در فرهنگ عاشورا، دفتر دوم، صص ۱۱۱ و ۱۱۲.

روز به صورت گسترده ای صورت می گیرد.

در بحرین برای حسینیه اصطلاح «حاتم»^(۱) به کار می رود و شیعیان مراسم اجتماعی، اعیاد مذهبی و حتی مراسم عروسی فرزندانشان را در حاتم ها برگزار می کنند.^(۲) حسینیه های بحرین در مدت دو ماه محرم و صفر دایر هستند و مراسم عزاداری و روضه خوانی برپا می دارند. این حسینیه ها مکان عزاداری ها به ویژه در دهه اول ماه محرم است.^(۳)

۸- ترکیه

۸- ترکیه

در سال های گذشته، ذهنیت حاکم در ترکیه با انتقال روایت های ساختگی به مردم اهل سنت این کشور و با هدف به فراموشی سپردن کشتار فجیع اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله در صحرای کربلا- و شهادت سرور جوانان بهشت حضرت حسین بن علی علیه السلام، همواره با طرح روایت های جعلی برای این ماه، مانند به خشکی نشستن کشتی نوح علیه السلام، خلقت حضرت آدم علیه السلام و حضرت حوا علیه السلام یا نجات حضرت یونس علیه السلام از شکم ماهی در این ایام و مطرح کردن موضوعات شادی آور، اهل سنت را به نوعی دشمن اهل بیت علیهم السلام نشان داده و این جامعه را از جامعه تشیع و علوی تبارهای ترکیه دور نگاه داشته است. با وجود این، چند سالی است که سازمان امور دیانت ترکیه با صدور بیانیه ای با تأکید بر اینکه ماه محرم برای مسلمانان ماه عزاداری است، در راستای تحکیم برادری و وحدت شیعه و سنی گام مهمی برداشته است.

مسلمانان در ترکیه در ماه محرم به نوحه خوانی و زنجیرزنی می پردازند و

۱- در برخی از منابع، «ماتم» درج شده است.

۲- دایره المعارف تشیع، ج ۳، ص ۱۱۹.

۳- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۸۲۴.

غذایی به نام «افشون» درست و میان مردم تقسیم می کنند. در عزاداری شهر استانبول، گروه هایی از اهل سنت به ویژه رجال دولتی برای همدردی با شیعیان در مراسم سوگواری حضور می یابند.

در سالگرد شهادت امام حسین علیه السلام مراسمی از سوی شیعیان جعفری برگزار می شود. در ساعات اولیه صبح، هزاران نفر از جعفریان گرد هم می آیند و به عزاداری و زنجیرزنی می پردازند. سپس نمایش تمثیلی حادثه کربلا را به صورت تئاتر اجرا می کنند و طی مراسمی که در دیگر ادیان معمول نیست، یاد و خاطره شهادت امام حسین علیه السلام را در اذهان زنده می کنند. آنان از اول تا دهم محرم، لباس سیاه می پوشند. روز دهم، عاشورا خوانده می شود و شیعیان معتقدند، گریه در این روز ثواب دارد. آنها در این مراسم با لباس های سیاه مقابل هم دیگر می ایستند و شروع به سینه زنی و زنجیرزنی می کنند. بسیاری از شیعیان، پیراهن سفیدی به روی لباس مشکی خود می پوشند که به معنی کفن است و نیز نوارهای پارچه ای سبز و قرمز بر پیشانی می بندند. این مراسم تا پاسی از شب ادامه می یابد.

مراسم ویژه عزاداری شیعیان ترکیه، در میدان هالکالی استانبول برگزار می شود. در این مراسم، ده ها هزار نفر از شیعیان گرد می آیند و با سینه زنی و گریه و نوحه خوانی، به عزاداری می پردازند. در این میدان، مراسم تعزیه خوانی نیز انجام می شود که در آن دو گروه تعزیه از آذربایجان و ترکیه برای اجرای تعزیه حضور می یابند. جلوه های صوتی، صدابرداری، بازی، گریم و طراحی لباس بازیگران این تعزیه، در حد مطلوبی است.

در سراسر آناتولی، به ویژه در میان فرقه بکتاشی و علویان روستایی که بیشتر از قبایل سلحشور و نیمه عشایر و اسامی متفاوتی مانند تخته چی،

یوروک، ترکمن و قزلباش دارند و در این منطقه، شعائر و عقاید مختلفی معمول است؛ مثلاً پیروان فرقه بکتاشی در سوگواری، تنها به گریه بسنده می کنند و هیچ گاه آیین ها با نوحه و شیون همراه نیست. رایج ترین اعمال عزاداری، گرفتن روزه و امساک و پرهیزهای دیگر است. از طلوع تا غروب آفتاب، از هر گونه خوردنی و آشامیدنی پرهیز می شود و در ده روز اول ماه محرم، به سوگواری می پردازند. در بعضی از قبایل دیگر، دوازده روز روزه می گیرند؛ یعنی برای هر امام، یک روز که روزه آخرین روز، بیش از سه ساعت نیست؛ زیرا اعتقاد بر این است که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، زنده و دور از چشم دشمنان در غاری پنهان است که روزی از آنجا باز خواهد گشت.

عزاداران از بوییدن چیزهای معطر، خندیدن، تفریح کردن و استعمال دخانیات خودداری می کنند. تنها در روز یازدهم، زیر جامه ها را می شویند یا عوض می کنند و همان شب، ضمن لعنت بر یزید، سه جرعه آب می نوشند. بکتاشی ها، از شب دهم تا بعد از ظهر روز دهم (عاشورا) با خودداری از نوشیدن آب، با مصائب حسین علیه السلام همدردی می کنند. سپس گاهی با نوشیدن آب مخلوط به تربت کربلا، روزه را می گشایند.

از دیگر کارهای مهم در مراسم محرم، تهیه غذای ویژه ای به نام «آشوره» است که در دهم محرم یا عاشورا به یاد گرسنگی شهیدان پخته می شود که آش بلغور گندم است. به باور عزاداران، چون در روز دهم وقایع مهمی مانند اولین ملاقات آدم و حوا و خارج شدن حضرت نوح از کشتی، اتفاق افتاده این روز، روز مقدسی است.

از مراسم دیگر که علویان آناتولی انجام می دهند، «یاز قربانی»؛ یعنی «قربانی بهاره» است که در آن حیوانی را به عشق و احترام امام حسین علیه السلام سر

می برند. از دیگر ملاحظات مربوط به آیین های محرم زیارت است. برای نمونه، طایفه قزلباش در این ایام به زیارت مکه نمی روند و به جای آن به اماکن متبرکه بغداد، کوفه و کربلا سفر می کنند.

شکل دیگر «زیارت»، رفتن یا فرستادن پول به مکان های مقدس آناتولی است. ترک های آناتولی، هیچ گونه تعزیه ای برای اجرا ندارند، بلکه به جای آن، متن های ادبی بی شماری به نام «در مرثیه» و «مقتل» وجود دارد که خوانده می شوند یا در مجالس محرم به گونه ای نمایشی بیان می شوند.^(۱)

۹- کویت

۹- کویت

کویت در همسایگی ایران و عراق قرار دارد که حدود چهار درصد جمعیت آن را شیعیان تشکیل می دهند و بقیه سنی مذهب هستند؛ گرچه شماری هم از پیروان ادیان و مذاهب دیگر در این کشور زندگی می کنند. در کویت نیز آیین های بزرگداشت عزاداری باشکوه برگزار می شود. این امر در بیشتر شهرهای کویت و به ویژه در محلات و مناطق شیعه نشین مانند سالمیه و رمیشه بیشتر قابل مشاهده است. حال و هوای مجالس، بسیار شبیه ایران و گاه با نوحه هایی به زبان فارسی همراه است. آنها از آزادی کافی برای برگزاری مراسم برخوردارند. وجود مسجدها اهل تشیع و حسینیه های زیاد، نماد این آزادی است.

برپایی مراسم عزاداری و روضه خوانی، تنها به این ایام اختصاص ندارد و در طول سال در سالنی که در خانه ها با نام «دیوانیه» خوانده می شود، برگزار می گردد. در این مجالس روضه به زبان عربی، خوانده و از میهمانان به شکل

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۳۷۱-۳۷۷.

مفصلی پذیرایی می شود. توزیع نذری در طول دهه محرم در بسیاری از حسینیه‌ها و تکیه‌ها انجام می‌شود. (۱)

۱۰- لبنان

۱۰- لبنان

مسلمانان لبنان از گذشته‌های دور با وجود حاکمیت مسیحیان و کنترل عزاداری از طرف حاکمان وقت، با اثرپذیری از ایران و عراق همچنان به عزاداری می‌پردازند. ادامه این عزاداری‌ها سبب شد دولت مسیحی لبنان در سال ۱۳۹۳ هجری قمری، روز عاشورا را برای اولین بار تعطیل رسمی اعلام کند. عزاداری مسلمانان لبنانی آن‌چنان به شیعیان قدرت داده که توانسته‌اند در برابر ارتش اسرائیل مقاومت کنند و در حمله‌های مختلف این کشور به لبنان، اشغالگران قدس را شکست دهند.

در بخش شیعه نشین این کشور، مسلمانان شیعه، به تشکیل دسته‌های عزاداری حسینی می‌پردازند و از کوچه‌ها و خیابان‌ها، به سوی میدان‌های اصلی مناطق به راه می‌افتند و به سینه زنی و زنجیرزنی می‌پردازند. مسجدها مناطق آزاد شده این کشور، با پخش نوحه‌های حسینی، برای مسلمانان مبارز این منطقه، الهام بخش ایستادگی در برابر ستم رژیم صهیونیستی هستند. مردان و زنان لبنانی، با خواندن زیارت عاشورا، عزاداری را آغاز می‌کنند و با حمل پرچم‌های سیاه، باشکوه تمام به عزاداری می‌پردازند. در این کشور به سبب وجود مرقد‌های پیامبرهای الهی مراسم ماه محرم باشکوه خاصی اجرا می‌شود.

سیاه پوشی مردم لبنان از جمله جلوه‌های عزاداری این کشور است. با آغاز

ماه محرم، مردم و مکان های عزاداری، به شکل یک دست سیاه پوش می شوند و حتی رسم زن های بی حجاب این است که تا سیزدهم ماه محرم، سیاه بپوشند و کاملاً به این سنت پای بندند.

مراسم روضه خوانی در بین شیعیان تا آخر ماه صفر ادامه می یابد که عموماً در حسینیه ها و مصلی ها و گاهی در برخی خانه ها برگزار می شود. در این مراسم، رسم این است که حلیمی که آن را «هریسه» می گویند و نانی که در میان آنها به «کھک» العباس» معروف است و به فارسی آن را نان عباس علی می نامند، پس از مراسم روضه خوانی میان عزاداران پخش می شود. (۱)

آنچه در عزاداری مردم این کشور اهمیت دارد، اجرای نوعی نمایش مذهبی یا تعزیه خوانی در برخی از نواحی است که صحنه شهادت امام حسین علیه السلام را به تصویر می کشد. (۲)

۱۱- سوریه

۱۱- سوریه

پس از واقعه عاشورا، یزیدیان کاروان اسرای خاندان امام حسین علیه السلام را به سوی سوریه (شام) به حرکت در آوردند. با توجه به اینکه دمشق، مرکز خلافت امویان بود و به طور کلی مردم آنجا نیز به اموی بودن شهرت داشته اند، در ابتدا مراسم عزاداری چندان رونقی نداشت، ولی بعدها با توجه به نزدیکی آنان به کشور لبنان که شیعه در آنجا گرایش قوی داشت و نیز وجود مرقد حضرت زینب علیها السلام و حضرت رقیه علیها السلام، عزاداری امام حسین علیه السلام شور خاصی یافت که امروز نیز چنین است. البته در عهد حمدانیان، وضعیت

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۲۳۰-۲۳۱.

۲- عاشورا در سرزمین ها، ج ۳، صص ۲۹ و ۳۰.

به مراتب بهتر گزارش شده است. حمدانیان از حکمرانان شیعه بودند که شیعیان به برکت حکومتشان، آزادانه به عزاداری ایام محرم اهتمام داشتند. از روایات معتبر چنین بر می آید که نخستین سوگواری‌ها در سوریه به وسیله خاندان امام حسین علیه السلام در کاخ یزید صورت گرفت. (۱)

مردم سوریه و نواحی همجوار آن پس از واقعه عاشورا در خانه‌ها و مراکز عبادی به صورت آشکارا و پنهانی به عزاداری برای سالار شهیدان علیه السلام می پرداختند، اما به مرور با روی کار آمدن عثمانی‌ها، شیعیان سوریه ناگزیر مراسم سوگواری را در خفا برگزار می کردند یا با رفتن به مناطق دور افتاده و کوهستانی، مانند جبل عامل، این نواحی را پایگاه خویش قرار می دادند و در آنجا دسته‌های عزاداری را بر پا می کردند. (۲)

امروزه این مراسم در سراسر سوریه، از دهه اول محرم آغاز می شود و با تمام مظاهرش، در روز عاشورا تجلی می یابد. روضه خوانی و مرثیه سرایی، قالب رسمی عزاداری مردم سوریه است که در روزهای نهم و یازدهم محرم، به ویژه در حسینه شام به اوج شکوه خود می رسد. عزاداری طویریج و آتش زدن خیام امام حسین علیه السلام کنار حرم حضرت زینب علیها السلام، جلوه‌هایی از این عظمت و شکوه است. عزاداری مردم سوریه، در شب یازدهم، موسوم به شام غریبان نیز بسیار باشکوه است. (۳)

۱۲- اردن

۱۲- اردن

شیعیان اردن نیز روز دهم ماه محرم، بر اساس سنتی دیرینه به یاد امام

۱- تاریخ النیاحه، ج ۲، ص ۴۸.

۲- تاریخ النیاحه، ج ۲، ص ۴۸.

۳- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۲۱۶-۲۱۷.

حسین علیه السلام و یارانش، نیازمندان را اِطعام می کنند. در این روز، بیشتر مسلمانان، اعم از شیعه و سنی فعالیت های روزانه شان را تعطیل می کنند و با اقتدا به ام سلمه که با شنیدن خبر شهادت امام از کار شست و شو دست کشیده بود، آنان نیز از انجام این گونه امور خودداری می کنند.

شهر «موته» یکی از شهرهای اردن است که در استان جنوبی کرک قرار دارد. مسلمانان این کشور در روز عاشورا در این شهر در کنار مزار شهید جعفر طیار، به صورت رسمی به عزاداری می پردازند.^(۱)

۱۳- آذربایجان

۱۳- آذربایجان

مراسم ماه محرم در جمهوری آذربایجان، میان عزاداران از جایگاه خاصی برخوردار است. در «نهرم»، «بننی یار»، «یتوی» و دیگر روستاهای منطقه نخجوان جمهوری آذربایجان، این مراسم به شکل گروهی برگزار می شود و توجه اهالی دیگر مناطق را به خود جلب می کند. در نظر مردم، امام حسین علیه السلام در مقام شهید، عضو همه خانواده هاست. نغمه ها، مراثی و قصایدی که درباره شأن و منزلت ایشان خوانده شده، با قصایدی که در مدح پادشاهان گفته اند، تفاوت بسیاری دارد که نشان دهنده احساسات درونی مردم است که از محبت و اعتقاد به خدای بلند مرتبه، پیامبر و حضرت علی علیه السلام سرچشمه می گیرد. ماه محرم برای مردم آذربایجان آنقدر عزیز است که در این ماه، مراسم عقد و عروسی، برگزار نمی کنند و خانه جدیدی نمی سازند.

در این کشور تا پایان ماه محرم و اربعین حسینی، معمولاً خانمها

موهایشان را رنگ نمی کنند و لباس های نو نمی دوزند و خانواده ها، مکان شان را تغییر نمی دهند. دهه اول ماه محرم، مخصوصاً روزهای تاسوعا و عاشورا از روزهای مهم عزاداری است. چه مرد و چه زن، در این روزها، لباس های رنگارنگ، مخصوصاً لباس قرمز نمی پوشند. خانواده های مذهبی که از امکانات برخوردارند، برای امام احسان می دهند و در خانه ها، مراسم مرثیه سرایی برگزار می کنند. به سبب احترام مردم دیار به فرزندان حضرت علی علیه السلام، بدون در نظر گرفتن گذشت قرن ها و تغییرات اساسی در فرهنگ و تحصیلات مردم، هنوز هم استفاده از نام علی، حسن، علی اکبر، علمدار عباس، علی عباس، ذوالفقار، فاطمه، زینب، زهرا و سکینه، برای کودکان رواج دارد. گفتنی است مراسم ماه محرم در نخجوان از محدوده رسمی شیعه، خارج و به مراسمی عمومی _ اسلامی تبدیل شده است. (۱)

۱۴- قزاقستان

۱۴- قزاقستان

در آن سوی کوه های سر به فلک کشیده «تیان شان» در جنوب قزاقستان، گروهی از ایرانیان رنج کشیده زندگی می کنند که در طول یک قرن، به زندگی غریبانه و دوری از وطن انس گرفته و روزگار سختی را در طول سال های تاریک خفقان مارکسیسم به سر برده اند و هم اکنون نیز می سوزند و می سازند. آنها کسانی هستند که در سال های نخست انقلاب اسلامی در آن سوی مرزها، اسیر حکومت شوروی گردیده و به کوه پایه های دوردست، تبعید شده اند. گفته می شود اینان، یک هزار خانواده آذری ایرانی از عشایر آذربایجان هستند که در مناطق مشکین شهر و بيله سوار مغان به طور سنتی

از منطقه ای به منطقه دیگر کوچ می کردند و با بسته شدن مرزهای شوروی، در آن سوی مرزها گرفتار شدند و پس از بیست سال انتظار بازگشت به وطن، سرانجام حکومت شوروی، آنها را به این سرزمین تبعید کرد و در منطقه «مرکه» قزاقستان ساکن شدند. با گذشت سالیان سال، این انسان های غیرتمند، به خوبی از سنت های مذهبی و ملی خویش و اجدادشان پاسداری کردند و مخفیانه مسجدهای ساختند و اجتماعات خویش را، از جمله محرم و عاشورا را بر پا کردند.

شیفتگان مراسم حسینی، هر ساله به شکلی مراسم محرم و عاشورا را برگزار می کردند و در عزای مولایشان اشک ماتم می ریزند. مردم «مرکه» با پوشیدن لباس سیاه و تشکیل دسته های صد نفری، کاملاً به شکل عزاداری سوزناک آذربایجان کشورمان، بر سرو سینه می زنند و ساعت های متمادی تا پاسی از شب، نوحه سرایی و گریه و زاری می کنند و برای مظلومیت حسین علیه السلام و مظلومیت خویش اشک می ریزند. جالب است که به هنگام اذان مغرب، دست از عزاداری می کشند و نماز جماعت به پا می کنند. (۱)

۱۵- تاجیکستان

۱۵- تاجیکستان

شیعیان اسماعیلی بدخشان تاجیکستان، به خاندان اهل بیت علیهم السلام ارادتی خاص دارند و به حضرت علی علیه السلام و حضرت فاطمه علیها السلام و اولاد آنها، علاقه مندند. از امام حسین علیه السلام به نام «شهیر» یاد می کنند و اعتقاد دارند، شهیر نام و لقب محسنین است. اسماعیلیان بدخشان، امام حسین علیه السلام را همچون دیگر هم مذهبان خویش، امام برحق می شمارند و او را امام سوم خود می دانند و

در ماه محرم و عاشورا که آن را «شده» یا «عشورا» می نامند، برای آن حضرت سوگواری و عزاداری می کنند. آنان در این ماه، به ویژه در روز عاشورا، لباس سیاه می پوشند و بساط شادی را برمی چینند همچنین در این روزها، هرگز مردان صورت شان را نمی تراشند و همه کس و همه جا یک پارچه غرق در ماتم و عزاست.

مردم در خانه ها، عزاداری می کنند که آن را «حقزنی» گویند یا حسین وای حسین گویان، مشت بر سینه می کوبند، به گونه ای که برخی بدن و رخساره خود را خونین می کنند و از حال می روند. مردم بدخشان، کشندگان حسین و خاندانش را که از آنها با عداوت و کینه یاد می کنند، پلید ترین و بی رحم ترین موجود عالم می شمارند؛ به گونه ای که آدم منافق و رذیل را یزید می نامند. (۱)

۱۶- اندونزی

۱۶- اندونزی

مسلمانان در بخش هایی از جنوب شرقی آسیا، هر سال در محرم به سوگواری می پردازند. اندونزی یکی از این کشورهاست که مردم در ماه های محرم و صفر، از جشن عروسی و ازدواج خودداری می کنند و معتقدند، ازدواج در این دو ماه نحس و زیان بار است.

در جزیره سوماترای اندونزی، به عزای حسینی «تابوت»، در جاوه به ماه محرم «سورا _ عاشورا»، در آچه «ماه حسن و حسین» و در غرب سوماترا، مردم پادانگ آن را ماه «تابوئیک» می نامند. در «پاری مان» در روز هفتم محرم، نمادی از دست امام حسین علیه السلام در گلدانی، نهاده و در معابر و خیابان ها گردانده می شود و مردم به یاد وقایع جانسوز کربلا اشک می ریزند و صبح

روز نهم محرم، عمامه ای سفید که «توربان» نامیده می شود، به نشانه عمامه امام حسین علیه السلام، تهیه و در مراسمی خاطراتی از فداکاری های سرور شهیدان بیان می شود.

برای اولین بار، مردم مهاجر جنوب هند، ساختن تابوک را برای برگزاری مراسم محرم، به مردم بومی منطقه «پیدی» در اندونزی آموزش دادند. تابوک یا همان تابوت، سازه ای چوبی است که با اوراق رنگارنگ تزیین می شود که در اصل شبیه حرم مبارک امام حسین علیه السلام است که مردم، تمام روز دهم محرم آن را بر دوش می گذارند و در کوچه و بازار می چرخانند و هنگام غروب، در دریا می اندازند.

این مراسم در نیمه اول قرن نوزدهم میلادی، به دست سپاهیان مسلمان، از جنوب هند به اندونزی رسیده است. در پاریمان سوماترا، تابوت را از چوب آبنوس، بید، پارچه و کاغذهای رنگارنگ گوناگون و ورقه های مس می سازند. تابوت های جالب، شکل براق، شبیه اسب امام حسین علیه السلام است که بالای براق، ساختار چوبی مزین از ورقه های رنگارنگ دارد و به دست استادان نمونه تهیه می شود. مردم پاریمان از همان روز اول محرم، مراسم را شروع می کنند و روز دهم، این مراسم به اوج خود می رسد.

مراسم برگزاری محرم (تابوک) در پاریمان، بعد از دیدار هلال محرم، از نیمه شب، با آوردن خاک پاک و تمیز رودخانه شروع می شود. افرادی که برای آوردن خاک به رودخانه می روند، لباس سپید می پوشند. این خاک را در مکانی جمع می کنند و روی آن پارچه سپید می کشند و آن را دارگاه (یعنی درگاه یا امام بارگاه) قرار می دهند. این دارگاه سمبل مرقد امام حسین علیه السلام و چادر سیاه روی آن، نشانه پاکیزگی، حیات، دلیری و شهادت امام حسین علیه السلام

در راه خداست. روز پنجم محرم، ساقه درخت موز را از باغ، با یک ضربه شمشیر تیز می برند که نماد بهادری و دلیری و مهارت شمشیرزنی حضرت قاسم علیه السلام است.

روز هفتم محرم، ساعت دوازده ظهر، پنجه امام حسین علیه السلام را برای دیدار مردم، در ظرفی که آن را «وسنگان» می نامند، به «دارگاه» می برند و در کوچه و بازار می چرخانند. روز دهم محرم، مراسم به اوج می رسد. مردم از دیگر مناطق برای شرکت در مراسم محرم به پاریمان می روند. در این روز، همراه مراسم محرم، بازی های محلی را که نشانه دلیری هستند، اجرا می کنند. در زبان و ادبیات «میننگ کباو»، باورها و اعتقادات درباره تابوک بسیار است. گفته می شود، اگر مردی زنش را برای شرکت در این مراسم در روز دهم محرم ببرد، زن آن قدر ناراحت می شود که تقاضای طلاق می کند. همچنین، جوانان همسر خود را در این مراسم انتخاب می کنند؛ زیرا در این زمان، تمام جمعیت میننگ کباو و بچه های جوان، جمع می شوند.

روز دهم محرم، هنگام برگزاری مراسم، پنجه و شبیه عمامه امام حسین علیه السلام را در کوچه و بازار می چرخانند و هزاران نفر در این راه پیمایی شرکت می کنند. این راه پیمایی را از دو جای شهر پارایامان؛ یعنی از بازار مرکزی و منطقه جاوئ شروع می کنند.

سوگواران و بینندگان، آرام آرام حرکت می کنند و با صدای بلند فریاد یا حسین! یا تابوت! (هو یا حسین! هو یا تابوک) بر می آورند. دو گروه که از جاهای مختلف؛ یعنی یکی از بازار مرکزی و دیگری از منطقه «جاوئ» حرکت می کنند، تمام روز در کوچه و محله های شهر راه می روند و در عصر به یک دیگر می پیوندند.

در پایان مراسم راه پیمایی، مردم به ساحل شهر پارایمان می روند تا تابوت را در آب بگذارند. پیش از گذاشتن تابوت در آب دریا، اوراق زرین، پارچه های تزئینی و لوازم گران بها و باارزش و مهم را از تابوت بر می دارند تا برای ساختن تابوت در سال آینده به کار برند.

فرو بردن تابوت در آب دریا نشان می دهد که برگزاری مراسم محرم به پایان رسیده است و روح امام حسین علیه السلام با براق آن حضرت به سوی آسمان پرواز خواهد کرد تا آنجا به حضور امام علی علیه السلام برسد و از آنجا به سوی بهشت عروج کند. تابوت آرام آرام در آب فرو می رود و هنگامی که تاریکی شب فرا می رسد، سوگواران بر می گردند و زیر زبان ورد گونه می خوانند: «علی بدایا! علی بدایا! یعنی یا حضرت علی علیه السلام به داد برس» و یا حسین! یا حسین! (۱)

۱۷- برمه

۱۷- برمه

اکثریت مسلمانان برمه (میانمار) اهل سنت هستند، ولی حدود ده هزار شیعه در آن سکونت دارند که در ماه های محرم و صفر به سخنرانی و عزاداری می پردازند. آنان در این ماه، ازدواج نمی کنند، لباس نو نمی خرند، حتی تلویزیون هم نگاه نمی کنند. مردان لباس سیاه می پوشند و زنان از آرایش پرهیز می کنند. شیعیان این کشور ایرانی الاصل اند و مهاجرانی از شهرهای اصفهان، تبریز، بهبهان، مازندران و همدان هستند که در طول دو بیست سال گذشته به این سرزمین آمدند و جمعیتی افزون بر ده هزار نفر را تشکیل

۱- عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله ابعاد بین المللی عاشورا، مجموعه مقالات همایش امام حسین ۷، ص ۱۰۶.

می دهند. فرهنگ، تمدن، مسجدها و حسینیه شیعیان میانمار را ایرانیان مهاجر بنا کرده اند.

مسجد جامع «رانگون» که در سال ۱۸۵۶ م. ساخته شده، مرکز تجمع شیعیان میانمار است و مراسم عزاداری سالار شهیدان، حسین بن علی علیه السلام، در روز عاشورا در همین مسجد برگزار می شود. به طور کلی، مراسم مذهبی شیعیان میانمار، ساده است و وضع نامناسبی دارد. شیعیان همیشه نسبت به انجام فرایض مذهبی به دلیل نداشتن مُبَلغان تحصیل کرده، گله مندند. خوش بختانه در چند سال گذشته، حدود پنج هزار نفر از جوانان شیعه میانمار، برای فراگیری دروس و احکام مذهبی به قم اعزام شده اند و در حال تحصیل هستند که ان شاءالله به واسطه این افراد، در آینده شاهد شکوفایی مذهب تشیع در میانمار خواهیم بود. شیعیان میانمار به دلیل اینکه ایرانی الاصل اند، ایران را دوست دارند و به آن افتخار می کنند و درصددند تا دامنه روابط خود را با ایران گسترش دهند.^(۱)

۱۸- مالزی

۱۸- مالزی

مالزی دیگر کشور جنوب شرق آسیا است. در ماه محرم مسلمانان بومی این سرزمین، همراه با مهاجران در کوآلامپور گرد هم می آیند و مراسم عزاداری باشکوهی برگزار می کنند.

همان گونه که برخی شکل های عزاداری های شیعیان با فشار حکومت های خودکامه، متعصب و بی دین از میان رفته و برخی قالب های دیگر جای گزین آنها گشته، میان اهل سنت نیز برخی پوسته های عزاداری، جای گزین دیگر

۱- عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله ابعاد بین المللی عاشورا، مجموعه مقالات همایش امام حسین ۷، ص ۱۰۶.

شکل های سوگواری شده است.

یکی از سنت های رایج میان اهالی برخی نیز جزایر اهل سنت مالزی، در دهه نخست محرم و به مناسبت عاشورای حسینی، مراسم تابوت کشانی است. این مراسم از قرن شانزدهم، به دست یکی از وعاظ، به نام شیخ برهان الدین یا نظامیان هندوستانی _ انگلیسی، وارد برخی مناطق اندونزی شد و به تدریج جزو آداب این منطقه به شمار آمد. این مراسم عزاداری، در دهه نخست محرم اجرا می شود و هر روز از دهه اول، به برگزاری قسمت خاصی از آن تعلق دارد. بسیاری از واژه ها و نام گذاری آن در اصل فارسی و عربی است. در برخی مراسم شیعیان، برخی سران مهم و رهبران اهل سنت شرکت می کنند و درباره اهمیت تجلیل امام حسین علیه السلام و مراسم عاشورا سخن می گویند.^(۱)

۱۹- تایلند

۱۹- تایلند

تایلند از کشورهایی است که مراسم عزاداری حسینی در آن به زمان های بسیار دور؛ یعنی حدود چهارصد سال پیش باز می گردد. نقل شده است که تشیع در سال ۱۹۰۸م. به وسیله تاجری به نام سید مازندرانی، به آنجا وارد شد. شیعیان «بانکوک» حدود دو هزار نفرند که در دهه محرم به عزاداری می پردازند. این کشور پنج مرکز عزاداری معروف دارد که هر سال در دهه اول محرم، به ویژه در روزهای نهم و دهم محرم هر سال در آنها مجلس روضه خوانی برگزار می شود.^(۲)

۱- انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص ۴۴۴.

۲- حسین الامین، دائرة المعارف الاسلامیه الشیعه، ج ۲، ص ۳۵۶؛ عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، ص ۳۸۳.

۲۰- فیلیپین**اشاره****۲۰- فیلیپین**

مسلمانان فیلیپین در دسته‌های کوچک و نه چندان گسترده، مراسم عاشورا و سالروز شهادت امام حسین علیه السلام را گرامی می‌دارند. گفتنی است تقویم رسمی فیلیپین بر اساس تاریخ میلادی تنظیم می‌شود و اهل سنت این کشور نیز بر این اساس سال نوی میلادی را جشن می‌گیرند. از سال‌ها قبل، سادات و شیعیانی که به فیلیپین، به ویژه مولد رفته‌اند، در گسترش و اقتدار شیعه نقش مهمی داشته‌اند و مراسم عاشورا را در دهه اول محرم برگزار می‌کنند.

گفتنی است، در سال‌هایی که سال جدید میلادی با ایام غم انگیز ماه محرم همزمان می‌شود، آغاز سال نوی میلادی را جشن نمی‌گیرند و در خانه هایشان می‌مانند و در این مدت از درآمد سالانه شان به نیازمندان صدقه می‌دهند. (۱)

۲۱- هندوستان**۲۱- هندوستان**

هندوستان کشور گسترده‌ای است که مردم آن به روزهای محرم و امام حسین علیه السلام ارادت خاصی دارند. مردم هند از آغاز ماه محرم تا هشتم ربیع الاول عزاداری می‌کنند. با شروع ماه محرم مردم هند علم حضرت عباس علیه السلام را نصب می‌کنند و این به نشانه آن است که ماه عزا شروع شده است. روز عاشورا، روز تعطیل رسمی و عمومی هند است. شیعیان در هند با اعتقاد، مراسم عزاداری ماه محرم را بر پا می‌کنند. یکی از نکته‌های مهم عزاداری مردم هند، شرکت مسلمانان اهل سنت در عزاداری هاست. حتی هندوها و غیر مسلمانان نیز با دیدن سوگواری‌ها و نوحه سرایی و محافل

۱- عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله «ابعاد بین المللی عاشورا» مجموعه مقالات همایش امام حسین ۷، ص ۱۰۶.

حزن متأثر می شوند و با مسلمین همراهی می کنند و در بعضی شهرها و مناطق، هندوها ساختمان هایی ساخته و وقف امام حسین علیه السلام کرده و به تقلید از مسلمانان نام آنها را «حسینیه» گذاشته اند و در آنجا به سوگواری می پردازند. مجالس در جاهای مختلف و شهرهای دیگر و در همه امام باره‌ها^(۱) برگزار می شود. در کنار علم حضرت عباس علیه السلام علم‌های دیگری نیز وجود دارند.^(۲) عزاداران به جاهای مختلف می روند و تا صبح سینه زنی می کنند. در جاهای مختلف هند، مراسم متفاوتی دارند. در هیچ جای هند، حتی روستاها جایی وجود ندارد که مراسم امام حسین علیه السلام برپا نباشد. همچنین کسانی که دور از وطن خود یا حتی در کشورهای خارجی به سر می برند، در آغاز ماه محرم به هند باز می گردند؛ زیرا هندی‌ها معتقدند، باید در زادگاه شان عزاداری کنند.

مردم هند در مراسم عزاداری به سخنرانی و بیان وقایع کربلا با نثر و نظم می پردازند و به دنبال آن مراسم سینه زنی اجرا می شود و شبیه کوچکی از آرامگاه امام حسین علیه السلام که تعزیه نام دارد و نیز علم هایی که معروف به بیرق برادر او حضرت عباس علیه السلام است، در اماکن متبرکی به نام «امام باره» نگه داری می شود.

مردم هند در هنگام کار کردن در امام باره، کفش ها را باید بیرون بیاورند. همه این سنت ها در مراسمی دسته جمعی در روز دهم محرم انجام می شود. شور مصیبت امام حسین علیه السلام تأثیر روحی فوق العاده ای بر زنان می گذارد؛ به گونه ای که النگوهای بلورین خود را می شکنند؛ سر خود را شانه نمی زنند؛

۱- در شمال هند به حسینیه ها، امام باره، و در جنوب هند، عاشورخانه می گویند.

۲- عاشورا در سرزمین ها، ج ۱، ص ۳۳.

جواهر بر خویشتن نمی آویزند و از پوشیدنی هایی به رنگ روشن خودداری می کنند. گاهی این سوگواری تا اربعین ادامه می یابد.

هندوها از همه گونه های ماتم و عزاداری مانند کوبیدن بر سینه، زدن زنجیرهای تیغ دار بر پشت و سینه های برهنه خود و فرود آوردن قمه بر سر و نیز عبور از روی ذغال گذاخته در ماه محرم استفاده می کنند. مردم این کشور به علم حضرت عباس علیه السلام عود و گل می آویزند و در مراسمی خاص علم را به شیوه زیبایی حمل می کنند. ذوالجناح در میان شیعیان هند اهمیت خاصی دارد. آنان ذوالجناح را متبرک می دانند.

مراسم تاسوعای حسینی، در مناطق مختلف هند متفاوت است. در هند مرسوم است که شب اول محرم، زنان شیعه النگوهایشان را، خرد و در این مراسم در سراسر هند، زنان طلا و جواهرات را از خودشان جدا می کنند.

مرسوم است که در هر خانه، زرهی شبیه زره امام حسین علیه السلام وجود دارد. حتی اگر اتاق اضافی ندارند، در آن صورت، در تاقچه های خانه به تعداد افراد خانواده زرهی شبیه زره امام حسین علیه السلام قرار می دهند.

در دو استان بزرگ هندوستان، «لکنهو» و «حیدرآباد» که مسلمانان بسیاری زندگی می کنند، عزاداری به شکل باشکوهی انجام می شود. در این دو استان، مردم از ابتدای ماه محرم تا هشتم ربیع الاول با پوشیدن لباس سیاه به عزاداری سالار شهیدان می پردازند. در این ایام، عزاداران پوشیدن لباس قرمز را جایز نمی دانند و حتی خرید و فروش آن را نیز حرام می دانند.

در شهر لکنهو، از کنده های چوب آتشی بر پا می کنند و تا عصر، زمانی که کنده ها به ذغال های آتشین تبدیل شود، همه از کودک تا کهنسال، روی آن

آتش با پای برهنه راه می‌روند.^(۱) در روز عاشورا دسته‌های عزا به حرکت در می‌آیند و به محل‌هایی می‌روند که به نام کربلا نام‌گذاری شده است، و در آنجا شمایل را به خاک می‌سپارند.

همچنین در حیدرآباد دکن، مسلمانان و غیر مسلمانان در ایام محرم عزاداری می‌کنند و بزرگان و عزیزان قوم دست و پای خود را با زنجیرهای آهنی می‌بندند و چند نفر از خدمتگزاران خود را می‌گمارند که سر این زنجیرها را بگیرند و آنان را مانند اسیران به یاد اهل بیت امام علیه السلام تا حسینی یا مجلس عزای امام حسین علیه السلام بکشانند.

بخش بزرگی از منطقه اوتار پرادش هند که در قرن هجدهم و نوزدهم میلادی استان «اوده» نامیده می‌شد، تحت حکومت یک سلسله شیعه ایرانی اداره می‌شود. این سلسله، از مراسم شیعه که مهم‌ترین آنها مراسم محرم بود، حمایت می‌کنند. مراسم عاشورا در سراسر این منطقه برگزار می‌شود و سنی‌ها و حتی هندوها نیز در آن شرکت می‌کنند.

در «سدروس» مراسم با روز پرچم آغاز می‌شود که روز هفتم محرم است. در روز پرچم شخصی که به نام «مجاور» خوانده می‌شود، برای خواندن دعا به محل اجرای مراسم می‌آید معمولاً این ادعیه آیاتی از قرآن است و با سوره فاتحه آغاز می‌شود.

پس از مراسم دعا، در اطراف چوک پرچم‌های سرخ به یاد امام حسین علیه السلام و پرچم‌های سبز به نشانه امام حسن علیه السلام، قرار می‌دهند، بعد از آن، دسته راه می‌افتد. طبل‌ها به صدا در می‌آیند و برچم‌ها که بیشتر به وسیله زنان

۱- شرح این مطالب برای آشنایی با شیوه عزاداری این کشور بیان می‌شود. از این رو، ممنوعیت قانونی و ذم آن همچنان به قوت خود باقی است.

حمل می‌گردد، از چوک حرکت داده می‌شود. در طول شب پنج نفر با سینی های مخصوص از محل اجرای مراسم خارج می‌شوند و به سمت مکانی به عنوان نماد کربلا می‌روند. مثنی خاک از آنجا بر می‌دارند و در پارچه سفیدی می‌پیچند و دورش نوار باریکی می‌بندند تا شبیه دو جنازه کوچک شود که بر اساس سنت مسلمانان برای دفن حاضر شده است. این دو بسته را روی سینی می‌گذارند و روی آن عطر می‌پاشند و دعاهایی در همین حال می‌خوانند. در این مراسم مرثیه خوانی رواج دارد. در آخر شب، محتوای سینی‌ها را در گودال وسط چوک می‌گذارند.

روز هشتم محرم، مراسم «تجه کوچک» انجام می‌شود. تجه کوچک را روی سر مردی می‌گذارند و درحالی که یک نفر با فانوس از جلو حرکت می‌کند و عده‌ای طبل می‌نوازند، تجه را هفت بار در جهت خلاف عقربه‌های ساعت دور چوک می‌گردانند.

دختران جوان و زنان درحالی که پرچم‌های زیادی دارند، به تجه می‌پیوندند. عده ای نیمه‌های شب مخفیانه این تجه‌ها را به داخل آب می‌برند. شب تاسوعا مردم برای حرکت دادن تجه بزرگ خود را مهیا می‌کنند. بعد از ظهر عاشورا، دیواری متحرک کارگاه (امام باره)، برداشته و پایه و بخش اصلی تجه به داخل حیاط برده می‌شود و در آنجا تاج گذاری انجام می‌شود. سپس تجه را روی چرخ می‌گذارند تا بتوان آن را در دسته حرکت داد. سرانجام تجه را به چوک می‌برند و همه آنجا دعا می‌خوانند و داخل آن را عطر می‌پاشند. در این هنگام، شیرینی هایی به نام «حلوا» و «میلدا» توزیع می‌کنند. همه کسانی که در ساختن تجه همکاری داشته‌اند، برای صرف غذا دعوت می‌شوند. حدود ساعت نه شب دوباره تجه را حرکت می‌دهند که

شمار شرکت کنندگان در این مراسم زیاد و هیجان انگیز است. اواخر شب یا بامداد روز بعد (عاشورا) مجاور، تربت داخل تچه‌ها را برمی‌دارد و محتویات آنها را در نمادی که برای کربلا ساخته‌اند، دفن می‌کند. سرانجام هنگام غروب آفتاب، تچه را روی شانه‌های خویش به آب روان می‌سپارند و آنجا رها می‌سازند و لحظات غم‌انگیز و سوگ و ماتم آغاز می‌شود.

در دهلی، مراسم ماه محرم، باشکوه خاصی برگزار می‌شود. همچنین در طول ده روز، در ایالت اوتارپرادش و شهرهای گوناگون از جمله فیض آباد، بنگال، بنارس و امروهه که از شهرهای غیر اسلامی هستند، مسلمانان و دوست داران اهل بیت علیه السلام مراسم عزاداری بسیار مفصلی برگزار می‌کنند. مردم این سرزمین‌ها در ایام سوگواری محرم، خوردن و آشامیدن را به حداقل می‌رسانند و در مجالس سوگواری به هیچ وجه نمی‌خندند و شوخی نمی‌کنند.

شهر بنارس، از دیگر شهرهای هندوستان و یکی از شهرهای بسیار معروف جهان است که به شهر مقدس برهمنیان مشهور است. در این شهر رودخانه گنگ قرار دارد که برای هندوها رودخانه‌ای بسیار مقدس است و هر سال میلیون‌ها نفر از سراسر هند برای غسل در این رودخانه و مراسم عبادی به آنجا می‌آیند.

در بنارس معبدهای بسیار وجود دارد، اما آنچه این شهر را برای ما زیبا کرده، وجود شیعیان در آنجاست که به حق یاد و نام امام حسین علیه السلام را زنده نگه داشته‌اند. هر چند شمار آنها نسبت به هندوها زیاد نیست، اما نسبت به بزرگ داشت این مناسبت اهتمام خاصی دارند. در ساحل رودخانه گنگ حسینیه‌ای با قدمت چهارصد ساله وجود دارد. این حسینیه بسیار زیبا با

معماری اسلامی ساخته شده است که اطراف آن معابد قرار دارد. این حسینیه را به گونه‌ای ساخته‌اند که وقتی روحانی برای سخنرانی روی منبر می‌نشیند، رودخانه گنگ را می‌بیند.

در این شهر به جز این حسینیه، مکان‌هایی به نام «فاطمان» وجود دارد. فاطمان مکانی است که مقبره یکی از ایرانیان معروف و علمایی مانند «مرحوم لاهیجی» است و شیعیان برای زیارت و فاتحه‌خوانی به آنجا می‌روند، اما آنچه فاطمان را معروف کرده، ساختن بناهایی به یاد اهل بیت علیهم السلام است. ساختمانی در فاطمان وجود دارد که منسوب به نام کربلاست. دور تا دور این بنا، نام هفتاد و دو شهید کربلا را نوشته‌اند. در ساختمان دیگری، جایی شبیه گودال قتلگاه ساخته‌اند که در آن پرچم‌های قرمز و ماهی‌هایی قرمز رنگ ریخته‌اند. شیعیان در ماه محرم به آنجا می‌آیند و اشک می‌ریزند و عزاداری می‌کنند. مکانی نیز به نام فاطمه زهرا علیها السلام و حضرت عباس نیز ساخته‌اند.

گفتنی است، در مرکز ایالت آندراپرادش در جنوب و در منطقه کشمیر در شمال نیز مراسم عزاداری بسیار پرشوری برگزار می‌شود. (۱)

۲۲- گرجستان

۲۲- گرجستان

برگزاری مراسم عزاداری در ماه‌های محرم و صفر، همچون دیگر مناطق شیعی از برنامه‌ها و مراسم جدایی ناپذیر زندگی مردم این منطقه است. در شهری مانند «مارنئولی» صدها تن از مردم در روز عاشورا در مسجدها،

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۲۴۶-۲۸۴؛ مجله چشم انداز حوزه، ش ۱، ص ۹۰؛ مجموعه مقالات همایش امام حسین ۷، ص ۸۱.

خیابان‌ها و تکیه‌ها، لباس سیاه بر تن می‌کنند و به عزاداری می‌پردازند. شاید عده‌ای از مردم به دلیل دور افتادن از آموزه‌های اسلامی و ندانستن اهمیت و وجوب آن نماز نخوانند یا روزه نگیرند که البته در سال‌های اخیر این اعمال روز به روز بیشتر و گسترده‌تر می‌شود، اما عزاداری سالار شهیدان هیچ وقت فراموش نمی‌شود و با شور و شوق فراوانی برگزار می‌شود.

در روستاهای شیعه نشین کاردژالا، اوزونتالا، گاندژالا مراسم عزاداری عاشورا، زیارت عاشورا، زیارت مزار قطب صوفی‌ها، عیسی افندی برگزار می‌شود. ضمن اینکه عزاداری در روستاهایی که اهل سنت و شیعه با هم هستند، به صورت مشترک برگزار می‌گردد و حتی در منطقه آجاریا که ساکنان آن اهل سنت هستند، شاهد برگزاری مراسم عزاداری ماه محرم به ویژه روز عاشورا هستیم.

با توجه به اینکه عزاداری محرم و صفر همیشه برای شیعیان حرکت آفرین و الهام بخش بوده است، در سال‌های اخیر به دنبال حملات رژیم صهیونیستی به لبنان شاهد شکست خفت بار این رژیم غاصب از مقاومت اسلامی بودیم؛ در عزاداری سال ۱۳۸۷، مردم گرجستان نیز با الهام از قیام عاشورا ضمن شرکت در آیین‌های عزاداری و با برپایی تظاهرات مقابل سفارتخانه رژیم صهیونیستی، خشم و انزجار خود را از این رژیم جنایتکار اعلام داشتند. این امر در کشوری مانند گرجستان که نفوذ امریکا و اسرائیل همه جانبه است و سردمداران آن عاجزانه در برابر استکبار سر تعظیم فرود می‌آورند، مسئله مهمی است. مراسم عزاداری شیعیان گرجستان که عمدتاً آذری زبان هستند، در سه منطقه مختلف شهر تفلیس، شهرهای مارنئولی، و قاردابان، دومین شهر شیعه نشین، با حضور گسترده شیعیان و محبین اهل بیت

عصمت عليه السلام برگزار می گردد. (۱)

بخش دوم: محرم در قاره افریقا**اشاره**

بخش دوم: محرم در قاره افریقا

در افریقا مردم در روز عاشورا و تاسوعا حضور چشمگیری دارند. بسیاری از شیعیان افریقایی شرقی را شیعیان اسماعیلی مذهب و بقیه را شیعیان دوازده امامی تشکیل می دهند.

در ایام محرم، شیعیان اسماعیلی در مسجدها خود به نام «جماعت خوان» و شیعیان امامیه هندی و پاکستانی در مسجدها خود به نام «امام باره» به عزاداری برای امام حسین علیه السلام و شهدای کربلا می پردازند. (۱)

تونس

تونس

تونس از کشورهای افریقایی است که مراسم ماه محرم در این کشور از ارزش خاصی برخوردار است. از زمان تسلط فاطمیان بر این کشور، مذهب تشیع و سنت های آن از جمله مراسم سوگواری ایام عاشورا جزو آیین های اجتماعی مردم قرار گرفت. مردم تونس روز عاشورا را گرامی می دارند و تا چندی پیش برگزاری مراسم ویژه ای در روزهای تاسوعا و عاشورا، جزو سنت های مذهبی تونس به شمار می آمد.

تاسوعا و عاشورا در تونس به پاس حماسه سالار شهیدان علیه السلام روز عزا و غم بوده و مراسم ویژه مربوط به این ایام نیز یادآور آن حماسه بوده است.

۱- عاشورا در سرزمین ها، ج ۴، ص ۷.

عاشورا تا چندی پیش جزو تعطیلات رسمی تونس بود، ولی پس از تعدیل تعطیلات در کشور، این روز دیگر جزو تعطیلات سالانه به شمار نمی رود. برگزاری مراسم عاشورا از آن هنگام جزو سنت های اجتماعی و مذهبی مردم تونس و از نسلی به نسل دیگر تا عصر حاضر منتقل شد.

از جمله سنت ها و مراسم ایام عاشورا، خوردن «نان فطیر» و «گوشت نوعی پرنده» و نیز خشکبار مانند بادام و کشمش در روز تاسوعا و عاشورا و پرهیز از خوردن غذای سنتی و تشریفاتی است. در این ایام از برگزاری هرگونه مراسم شادی بخش مانند عروسی خودداری می شود.

از دیگر مراسم روز عاشورا رفتن به قبرستان در صبح عاشورا است. مردم تونس در روز تاسوعا و عاشورا، تأکید بر خوردن گوشت مرغ و غذایی شبیه ماکارونی دارند. آنان شب عاشورا با آتش زدن علف های خشک و شعله ور کردن آنها که به «اجیجه» شهرت دارد، گلوله هایی شلیک می کنند و بر این باورند، این عمل سبب شادمانی کودکان کربلا می شود. (۱)

مصر

مصر

پیشینه عزاداری شیعیان و علویان مصر به اعصار دور باز می گردد. پس از سقوط بنی امیه و ظهور دولت عباسی، دعوت فرزندان حسن بن علی علیه السلام در مصر آشکار شد. در این زمان، تشیع در مصر هواداران بسیاری داشت تا اینکه متوکل عباسی فرمان داد، خاندان ابی طالب علیه السلام از این سرزمین به عراق بروند و سرانجام آنان از مصر خارج شدند، اما با گذشت زمان و روی کار آمدن فاطمیان، نفوذ و گسترش تشیع در مصر به اوج خود رسید و شعارهای شیعی

جلوه گر شد.

در عصر اقتدار این سلسله، در روز عاشورا بازارها تعطیل شدند و مداحان به مسجد جامع الازهر می رفتند و به نوحه خوانی و مرثیه سرایی می پرداختند. قاضی القضاة و بسیاری از مردم، درحالی که جامه سیاه به تن داشتند، به زیارتگاه «رأس الحسین» می رفتند و در آنجا سوگواری می کردند. در حال حاضر، بزرگ داشت روز عاشورا از جمله مراسمی است که مصریان به آن اهتمام خاص دارند. این مراسم میراث و یادگار شیعیان در مصر فعلی است.

در دهه های اخیر، علاقه مندان اهل بیت علیهم السلام در ایام محرم به صورت دسته، درحالی که پرچم های سیاه با خود حمل می کنند، بیرون می آیند و در دست آنان زنجیرهای آهنینی است که بر پشت خود می کوبند و با چنین حالتی به سوی مرقده سیده زینب علیها السلام به راه می افتند.

سوگند به «رأس الحسین» در نزد مصریان یک سنت است. با وجود اینکه در روایات تأکید شده بعدها سر امام حسین علیه السلام به بدن مطهر در کربلا پیوست، ولی مردم مصر نه برای تحریف تاریخ، بلکه از روی شور و اشتیاق خود نسبت به سید الشهداء، همچنان به زیارت رأس الحسین می شتابند و در آنجا ندبه و زاری می کنند. در روز عاشورا مردم در منطقه «حی الحسین» در قاهره گرد می آیند و جلسات متعددی درباره امام حسین علیه السلام و هدف از نهضت عاشورا برگزار می کنند.

در این کشور، روز عاشورا روز حزن است و بازارها را تعطیل می شود و موبک های عزاداری برپا می شوند. آن گاه همه مردم را با عدس، کره، پنیر، شیر، عسل و نانی که عمداً طوری پخته شده است که رنگش به سیاهی بزند،

اطعام می کنند و دسته‌های سوگواری با شکوهی خاص تشکیل می شوند. (۱)

مراکش

مراکش

مراکش در شمال غربی آفریقا و در ساحل جنوبی دریای مدیترانه قرار دارد. ۹۹ درصد مردم این کشور مسلمان و بیشتر سنی مذهب هستند. در مراکش با فرارسیدن ماه محرم مردم آرایش و تجمل را کنار گذاشته و در روز عاشورا از خوردن غذا خودداری می کنند و در یک سنت عمومی زکات اموالشان را می پردازند. هرچند نمی توان ترک آراستن، خانه تکاندن و فرش شستن را سوگواری شمرد، اما این کار به بهانه ابراز همدردی انجام می شود.

در این ماه، زندگی اجتماعی تغییر محسوسی می یابد و مردم بی تفاوتی و زندگی متعارف همیشگی را ندارد و بیشتر به محاسبه نفس و حیات دینی خود می پردازند. مردم در این ماه منقلب هستند. ساز و آواز تقریباً قطع می شود و لباس عزا در بر می کنند. این تغییرات کلی در زندگی مردم را می توان نوعی سوگواری ویژه آن دیار برشمرد که با زمان های عادی و سوگواری مناطق دیگر، تفاوت دارد.

احیای عاشورا برای مردم مغرب یادآور شهادت جانگداز امام حسین علیه السلام است و گرامیداشت این روز را از آداب خاص خود می دانند، اما در گذشته گروهی از سادات علوی مقیم این کشور به استناد خبری جعلی مبنی بر اینکه کشتی حضرت نوح علیه السلام در روز عاشورا بر ساحل آرام گرفت و توبه حضرت آدم علیه السلام در این روز پذیرفته شد، به جشن و سرور می پرداختند. در نهایت، با تلاش های گسترده آیت الله سید کاظم قزوینی این مراسم به مراسم سوگواری،

تبدیل و سنت غلطی را که ایوبیان و امویان به راه انداخته بودند، ریشه کن شد.^(۱)

الجزایر

الجزایر

الجزایر یکی از مهم ترین و بزرگ ترین کشورهای اسلامی شمال آفریقا، است. روز دهم محرم در این کشور تعطیل رسمی است. استقلال الجزایر از استعمار فرانسه در سال ۱۳۴۶ ه. ق قیام شیخ عبدالقادر همراه پدرش محی الدین حسنی، نمونه هایی از تأثیر نهضت حسینی است.

بسیاری از الجزایری ها در روز عاشورا به اماکن مقدس و زیارتگاه هایی همچون مرقد «سیدی الهواری» و «سیدی الحسنی» در شهر وهران می روند و در این اماکن به تضرع و درخواست شفاعت می پردازند. در کوه منقاس در شهر سطیف نیز مکانی به نام محل رد پای امام علی علیه السلام وجود دارد که شیعیان در روز عاشورا در آنجا گردهم می آیند. گرچه هیچ سندی مبنی بر حضور امام علی علیه السلام در طول تاریخ در این منطقه وجود ندارد.

شیعیان الجزایر به دلیل اطلاعات و اخبار نادرستی که از آنها از سوی مخالفان منتشر می شود و همچنین مخالفت های برخی افراطیون سلفی، امکان اجرای فعالیت های مذهبی خود را ندارند و بیشتر مناسبت های مذهبی خود از جمله عزاداری ماه محرم و روز عاشورا را به صورت محدود و در محافل مخفیانه و دور از چشم دیگران انجام می دهند. حرکت های افراطی برخی گروه های سلفی در این کشور و فعالیت آنها علیه آیین های شیعی، به ویژه عزاداری حسینی از مهم ترین مشکلات شیعیان این کشور به شمار می رود.

۱- دائرة المعارف مذاکرات من التراث المغربی، صص ۳۶ و ۳۷؛ چشمه خورشید، ج ۱، ص ۱۴۱.

در این کشور تنها تشکل یا مجموعه منتسب به شیعیان که به صورت علنی فعالیت دارد، جمعی از شیعیان استان «تسه» هستند که فعالیت آنان صرفاً به انتشار مجله اینترنتی «شیعه تسه» در زمینه تبلیغ تشیع محدود می شود.

درباره شمار شیعیان الجزایر آمار و ارقام رسمی وجود ندارد. صاحب نظران بر این باورند، حضور شیعیان در این کشور حالت غیر رسمی دارد و اغلب آنان در شهرها و ایالت‌هایی مانند الجزیره پایتخت این کشور و باتنه، تسه، خنشله، تیارت و سیدی بلعباس مستقر هستند. با توجه به اندیشه سیاسی و دینی حاکم بر الجزایر و دشمنی برخی گروه‌های افراطی با تفکر شیعی، شیعیان الجزایر در شرایط کنونی امکان حضور فعال در جامعه را ندارند و تنها مراسم علنی، ویژه محرم و روز عاشورا در الجزایر را ایرانیان مقیم این کشور در محل سفارت جمهوری اسلامی برگزار می کنند. ایرانیان از شب اول محرم تا شب سوم شهادت امام و همچنین روز عاشورای حسینی با برپایی نماز ظهر عاشورا به مرثیه خوانی و عزاداری برای سالار شهیدان علیه السلام می پردازند.

استان عین تموشنت الجزایر (پانصد کیلومتری شمال غرب پایتخت) گروه بسیاری از شیعیان الجزایری و محبان اهل بیت علیهم السلام را در خود جای داده است. (۱)

سنگال

سنگال

نحوه برگزاری مراسم عاشورا بین فرقه‌های مذهبی در سنگال تفاوت چندانی

با یک دیگر ندارد، و تا اندازه ای با خرافات آمیخته شده است. آنها اقدام به برگزاری سخنرانی هایی در زمینه عاشورا می کنند. مراسم عاشورا در سنگال به شکل سنتی است. برای مثال، در شب عاشورا غذایی به نام «کوس کوس» که غذایی عربی است، به همراه گوشت گاو صرف می کنند. بعضی ها عقیده دارند، پس از غذا باید بشقاب ها را روی سر گذاشت. سپس مراسمی مانند قاشق زنی که در زمان قدیم در ایران مرسوم بوده است، برپا می کنند. زنان لباس مردان را می پوشند و کودکان روی صورت خود پودر می پاشند و در روز عاشورا که در زبان محلی به «تنخریب» معروف است، به پای کوبی می پردازند و از مردم کوچه و بازار تقاضای عیدی می کنند. آنها این روز را روز اول سال و عید می نامند. مرثیه خوانی نیز در میان فرقه های تیجانیه و قادریه تا اندازه ای رواج دارد و واقعه عاشورا را با نوارهای صوتی برای مردم تشریح می کنند. روز عاشورا در سنگال تعطیل رسمی است. در این کشور حسینیه، هیئت یا فاطمیه وجود ندارد و مجالس سخنرانی روز عاشورا در مسجدها برگزار می شود. (۱)

کنیا

کنیا

در کنیا شیعیان دوازده امامی در دوازده روز اول محرم، به جز اولین روز که روز آغاز سال است، عصرها با لباس سیاه ره سپار مجالس عزاداری امام حسین علیه السلام می شوند. آنان در سالنی که با پرده های سیاه پوشیده شده است، اجتماع می کنند و به سخنرانی و عاظ درباره حادثه کربلا گوش فرا می دهند و با مرثیه خوانی راوی بر مصائب امام حسین علیه السلام و اصحاب باوفایش می گیرند.

وقتی راوی در ذکر مصیبت اوج گرفت، دسته های عزادار به پا می خیزند و به ماتم می پردازند و در حال حرکت بر سر و سینه می زنند و گروهی نیز درحالی که زنجیر می زنند، فریاد «یا حسین، یا حسین» سر می دهند. روز دهم محرم عزاداری به اوج خود می رسد.

در نایروبی در نیمه روز و در مومباسا عصرها مجالس عاشورا برگزار می شود و مردم پس از گوش سپردن به سخنان روضه خوان یا حسین یا حسین گویان، به سینه زنی می پردازند و در خیابان ها به راه می افتند و به بخش قدیمی شهر می روند. زنان شیعه اثنی عشری در این مراسم همراه مردان نیستند بلکه آنان برای خود مجالس زنانه و باشکوهی دارند. در مراسم عزاداری همه عزاداران سیاه پوش و پابرهنه هستند. و پیشاپیش دسته های عزادار شخصی که رهبری جمعیت را به عهده دارد، قرآن را با احترام در سینی حمل می کند و به دنبال او عده ای تابوت و بارگاه نمادین امام حسین علیه السلام را به دوش دارند و پشت سر آنان دسته زنجیرزن حرکت می کنند.

در دیگر روزهای محرم نیز مجالس تعزیه حادثه کربلا، اسارت حضرت زینب علیها السلام یا برجاست. شیعیان کنیا، آخرین روز صفر را که به باور آنان روز قصاص و کشته شدن عمر سعد به وسیله مختار است، جشن می گیرند. لباس های سیاه را از تن درمی آورند و به شادی می پردازند.^(۱)

سیرالئون

سیرالئون

تاریخ کربلا- برای مسلمانان این کشور برگی از تاریخ اسلام است که به تازگی مفتوح شده و مورد توجه فراوان آنان قرار گرفته است. در مراسمی که

به همین مناسبت برگزار می شود، مسلمانان با شنیدن حقایق تاریخ اسلام و مصائبی که بر سبط بزرگوار رسول اکرم صلی الله علیه و آله گذشته است، بر گونه هایشان اشک جاری می شود و کاملاً تحت تأثیر پیام الهی امام حسین علیه السلام قرار می گیرند. علاوه بر مراسمی که به مناسبت های مختلف در این زمینه برگزار می گردد، از دو سال پیش در دهه اول محرم و اربعین در «انستیتو بین المللی علوم اسلامی» هر شب و در سالن «اجتماعات رایزنی فرهنگی» هر روز مراسم عزاداری و سوگواری ابا عبدالله برگزار می گردد. همچنین هر سال در دهه اول محرم، مراسم عزاداری به همت بازرگانان تجار لبنانی مقیم سیرالئون، در حسینیه مسجد مرکزی فری تاون برپا می شود. (۱)

بخش سوم: محرم در اروپا

اشاره

بخش سوم: محرم در اروپا

زیر فصل ها

انگلستان

آلبانی

آلمان

بلژیک

بوسنی هرزگوین

پرتغال

دانمارک

رومانی

هلند

یونان

انگلستان

انگلستان

انگلستان یکی از کشورهای اروپایی است که مسلمانان در آنجا حضور فعالی دارند. هر سال همزمان با عاشورای حسینی، مسلمانان مقیم لندن و برخی شهرهای دیگر، در روز عاشورا دسته‌های عزاداری راه می‌اندازند و با نوحه سرایی و سینه زنی، یاد و خاطره شهیدان کربلا را زنده می‌کنند. در سال‌های اخیر با توجه به توسعه اسلام در انگلستان و حضور شیعیان مهاجر پاکستانی و ایرانی، هندی و افغانی در این کشور، مراسم بسیار باشکوهی در دهه محرم برپا می‌شود.

در لندن، حسینیہ ای به نام «امام حسین علیہ السلام» وجود دارد که به عنوان تنها مرکز تجمع مسلمانان به شمار می رود که در آنجا شیعیان به عزاداری می پردازند. این حسینیہ زیر نظر یکی از سادات احداث شده است که در آن عزاداران ایرانی به سوگواری می پردازند.

اروپاییان عاشق سالار شهیدان علیہ السلام، در قالب دسته ای بزرگ، مسافت سه کیلومتری میدان ماربل آرچ واقع در شمال شرقی «هاید پارک» تا محل «مجمع اسلامی جهانی» لندن را طی می کنند. حضور چشمگیر جوانان مسلمان، در این مراسم درحالی که سیاه پوش و اشک بار به یاد مظلومیت اسوه ایثار، بر سر و سینه می زنند، برجسته و قابل توجه است. عزاداران حسینی در

عصر عاشورا، در ادامه این مراسم با تجمع در مرکز اسلامی انگلیس و مجمع جهانی اسلامی و دیگر مکان های مذهبی ویژه مسلمانان در لندن، آیین های سوگواری را برپا می کنند.

مراسم شام غریبان نیز جلوه خاصی دارد. همچنین در تعدادی از شهرهای انگلستان، مانند مانچستر، نیوبورد و پرمنگهام نیز مجالس روضه خوانی و عزاداری سنتی، به ویژه در روز عاشواری حسینی برگزار می شود.

در بریتانیا طی سال های اخیر، مراسم محرم و عاشورا شناخته شده است. گاهی مقام های عالی رتبه بریتانیایی، در سطح وزرا و نمایندگان پارلمان ظنیز در میانشان دیده می شود که فارغ از مذهب و باورهایشان، در مراسم شیعیان حسینی حاضر می شوند. (۱)

آلبانی

آلبانی

آلبانی تبارها یکی از اقوام شبه جزیره بالکان هستند که عمدتاً در آلبانی و کوزوو زندگی می کنند. آلبانی ۵/۳ میلیون نفر جمعیت دارد که هفتاد درصد این جمعیت را مسلمانان تشکیل می دهند. از این تعداد، ۴۵ درصد آن بکتاش ها هستند که شیعیان دوازده امامی اند و به ائمه علیهم السلام احترام خاصی می گذارند.

با فرا رسیدن ماه محرم، انبوهی از شیعیان آلبانی با برگزاری مراسم سوگواری سالار شهیدان به سوگ می نشینند. مراسم دهه محرم و عاشورای حسینی در خانقاه بکتاشیه در آلبانی در جنوب شهر یتوانا انجام می گیرد. در این ایام، پیروان آن حضرت به عزاداری و نوحه سرایی می پردازند و بر سر و

سینه می زنند. بکتاشی ها در این ده روز، برای احترام به امام حسین علیه السلام آب نمی آشامند.

بکتاشیه ها در روز عاشورا با دسته های سینه زنی و عزاداری، مراسم ویژه ای را تدارک می بینند، به گونه ای که تلویزیون آلبانی این مراسم ویژه را پخش می کند. همه مقامات عالی رتبه در این مراسم شرکت می کنند.

در آلبانی، «نعیم بیک»، دیوان شعری درباره شهادت امام حسین علیه السلام سروده است. همچنین «دالیب فراشری»، ۶۵ هزار بیت در این باره گفته است. (۱)

مردم عزادار در تیرانا، پایتخت آلبانی، در روز شهادت حضرت عباس علیه السلام مراسمی ویژه برگزار می کنند. در این روز، همه مردم شهر پیاده به سمت منطقه ای در اطراف تیرانا به راه می افتند و در بالای کوهی که به نام حضرت عباس علیه السلام نامیده می شود و همگان آن را مقدس می شمارند، جمع می شوند.

در این روز، اعضای کابینه و رئیس جمهور و دیگر مقامات دولتی خود را ملزم می دانند که در این مراسم شرکت کنند. رئیس جمهور به همراه مردم و دیگر وزرا و مقامات دولتی، پیاده از پایین تپه به سمت نقطه ای خاص در بالای کوه به راه می افتند و در ساعتی خاص در آنجا جمع می شوند و با سخنرانی و صرف غذا و شربت های نذری، مراسم را به پایان می برند.

آبادی نسالسه با سکنه ای در حدود دو هزار نفر در شش کیلومتری شهر بویانواتس، واقع در جنوب شرقی کوزوو قرار دارد. اهالی این منطقه که شیعه جعفری هستند، مراسم عاشورا را به طور چشمگیری برگزار می کنند و برای این منظور در تنها تکیه این روستا گرد هم می آیند. این تکیه قدمتی دویست

ساله دارد و هفت متر مربع مساحت آن است و مردم از اطراف و اکناف برای دعا و ادای نذورات بدین مکان می آیند.

روز عاشورا مردم بر اساس رسوم گذشته، به همراه شیخ آیت شعبان که روحانی فاضل، خوش اخلاق، با نفوذ و ارادتمند به اهل بیت علیهم السلام است، و نیز همراه با کهن سال ترین زن محل، به زیارت قبور در این تکیه می روند؛ زیرا در آنجا شماری از عارفان به خاک سپرده شده اند. آنان برای این در گذشتگان دعا می خوانند و در کنار هر کدام از قبور شمعی روشن می کنند.

شیعیان در دهه نخست محرم برای حفظ حرمت روز عاشورا از خوردن غذاهای خوشمزه و لذیذ و شیرینی خودداری می کنند و در تکیه بدون تکلف کنار هم می نشینند و به سخنان شیخ شعبان در فضیلت عاشورا و وقایع محرم گوش فرامی دهند. سپس طبق سنت اسلامی برای صرف شام به گرد میزهای غذا می نشینند و به کمک یکی از اهالی دست‌های خود را کنار میز شسته و دعاها را پیش از غذا به وسیله چند نفر خوانده می شود. (۱)

آن گاه از طرف بزرگ ترها سه بار با آب و نمک افطار می کنند و شب هنگام با حلوا و فولیا (شام) پذیرایی می شوند. در ادامه آشی به نام «عاشوره» که از پختن گندم و شیر به دست می آید، میان شرکت کنندگان توزیع می شود. بعد از آن به اجرای اعمال و مراسم عاشورا می پردازند. بدین ترتیب که همه شامل پیر و جوان، کوچک و بزرگ به طور منظم گرد هم می آیند و اذکاری را زیر لب زمزمه می کنند.

در بخش‌هایی از برنامه، افرادی با کوبیدن طبل اشعاری حاوی حوادث عاشورای سال ۶۱ هجری می خوانند که در بین اشعار، فریاد یا حسین سر

می‌دهند. این مراسم تا حوالی اذان صبح، ادامه و با خواندن دعای توسل به چهارده معصوم علیه السلام پایان می‌یابد. گفتنی است، هدایت این مجالس و مرثیه خوانی‌های آن را جوانان تحصیل کرده و اشخاص دانشگاهی برعهده دارند و بانوان نیز به سهم خود در تهیه و تدارک این سنت‌های عاشورایی شریک هستند. (۱)

بر فراز کوه تومور در شرق آلبانی مرقدی وجود دارد که اهالی اعتقاد دارند، منسوب به حضرت علی علیه السلام و در میان مسلمانان این سامان از حرمت بی‌نظیری برخوردار است. هر سال مردم در ایام عاشورا، کنار این مکان مذهبی مراسمی را اجرا می‌کنند. مردم آلبانی در طول دهه محرم به عنوان همدردی با لب تشنگان کربلا، آب نمی‌نوشند، زینت آلات را از خود دور می‌کنند و برای بیان مصایب شهدای کربلا رهسپار تکیه‌ها می‌شوند و در این مسیر فریاد «وا اما! وا اما!» سر می‌دهند.

در این ده روز، نه تنها به دلاوری‌های شهیدان کربلا توجه دارند، بلکه حوادث و فداکاری‌های پیامبران و امامان را مطرح می‌کنند و هر شب به ذکر مناقب یک نفر از معصومین علیه السلام یا شهیدان اختصاص یافته است. شب اول مناقب پیامبران بزرگی چون آدم، نوح، ابراهیم، یوسف، مسیح و موسی علیه السلام، شب دوم سجایا و مصایب رسول اکرم صلی الله علیه و آله، شب سوم مناقب و درد و رنج‌های حضرت علی علیه السلام و چگونگی شهادت آن حضرت در راه عدالت، شب چهارم سیره امام حسن مجتبی علیه السلام و چگونگی شهادت مظلومانه آن امام، شب پنجم بررسی تاریخ زندگانی امام حسین علیه السلام، شب ششم هجرت امام حسین علیه السلام از مدینه به حجاز و سپس کربلا، شب هفتم مناقب و ذکر

خصال سفیر امام حسین علیه السلام در کوفه، یعنی مسلم بن عقیل، شب هشتم حرکت امام حسین علیه السلام به جانب کوفه، شب نهم رسیدن نامه مسلم به امام حسین علیه السلام و شب دهم که مختص وقایع روز عاشورا است.

هر شب با پایان یافتن مراسم، حلوی عاشورا تهیه و در تکیه ها میان عزاداران توزیع می شود. پس از پایان مراسم که با دعاها و اذکار و همراه حزن و اندوه پایان می یابد، شرکت کنندگان به خوردن حلوی عاشورا می پردازند.

کشور مقدونیه که در بالکان واقع است، شهر مذهبی جالبی به نام تترود دارد که در آن مظاهر دینی بسیار غلبه دارد. تکیه ها و مسجدها این شهر و نیز وجود محلاتی برای برگزاری مجالس سوگواری عاشورا از نفوذ فرهنگ تشیع در این سامان حکایت دارد. (۱)

آلمان

آلمان

با پایان یافتن جنگ جهانی اول، گروهی از سربازان و افسران مسلمان ارتش های درگیر در آلمان ماندند. همچنین پس از جنگ دوم جهانی نیز حدود پنج هزار مسلمان از مناطق مسلمان نشین روسیه به این کشور مهاجرت کردند و بنا بر منابع آماری کشور آلمان، در حال حاضر بیشتر مسلمانان در شهرهای فرانکفورت، مونیخ، آخن، هانوفر و هامبورگ زندگی می کنند.

در شهر هامبورگ حدود پانزده هزار ایرانی زندگی می کنند و محل عبادت آنها مسجدی در کنار دریاچه «استر» است. ساخت این مسجد در سال ۱۳۳۲

۱- نامه فرهنگ، سال هفتم، شماره مسلسل ۲۵، بهار ۱۳۷۶، ص ۱۸۴؛ انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص ۴۶۳.

شمسی بنا به تقاضای جمعی از شیعیان ایرانی مقیم هامبورگ به دستور آیت الله بروجردی، آغاز شد و در سال ۱۳۳۸ به پایان رسید و بعدها این مسجد به مرکز اسلامی هامبورگ، معروف شد. برنامه های عزاداری در مسجدهای هامبورگ در ایام و لیالی محرم، به ویژه تاسوعا و عاشورا با تلاوت قرآن و سخنرانی، آغاز می شود و با سینه زنی به پایان می رسد. شیعیان ایرانی، پاکستانی و افغانی عزاداران اصلی را تشکیل می دهند.

برخی از آنان از شهرهای اطراف آلمان _ که چهارصد کیلومتر با مرکز اسلامی هامبورگ فاصله دارد _ در مراسم شرکت می کنند و تا صبح در آنجا به عزاداری می پردازند. در این مرکز، روز عاشورا پس از قرائت زیارت عاشورا و عزاداری، از جمعیتی حدود دو هزار نفر پذیرایی می شود.^(۱)

بلژیک

بلژیک

در کشور اروپایی بلژیک، بیش از سیصد هزار مسلمان حضور دارند که از کشورهای مراکش، تونس و الجزایر به این کشور آمده‌اند. مراسم عاشورا در این کشور به صورت کاملاً طبیعی و بدون خرافه اجرا می شود. برخی شیعیان بلژیک در «مسجد الرضا» و برخی دیگر با «اجاره مکان های گوناگون به عنوان حسینیه» گردهم می آیند و به سینه زنی و نوحه خوانی می پردازند. به طور کلی، فرهنگ عاشورا و گرامیداشت آن در میان شیعیان بلژیک، روح تازه ای دمیده و به ویژه در سال های اخیر عزاداری آنها به سبک عزاداری و

۱- عاشورا در سرزمین ها، ج ۳، صص ۱۰.

نوحه سرایی اعراب ایرانی الاصل است. (۱)

بوسنی هرزگوین

بوسنی هرزگوین

در بوسنی هرزگوین نیز به یاد محرم و عاشورا مراسم خاصی برپا می گردد. در این ایام و به ویژه تا پایان دهه اول محرم، همه مکان‌های طرب و شادی تعطیل می شود و کتیبه‌های حسینی، در و دیوار برخی کافه‌ها را می پوشاند.

مردم در این روزها می کوشند تا از شادی‌های خود بکاهند و با شرکت در مراسم عزاداری یاد سالار شهیدان را گرامی بدارند. تلویزیون و رادیو از پخش برنامه‌های شاد، پرهیز و اقدام به پخش مراسم سوگواری می کند. اطعام در روز عاشورا، در میان مردم بوسنی اهمیت بسیاری دارد. (۲)

پرتغال

پرتغال

مسلمانان در پرتغال در انجام فرایض دینی خود آزادند و شیعیان هر سال مراسم تاسوعا و عاشورا و شام غریبان را در محل محفل شیعیان امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در شهر آلمادا واقع در لیسبون برگزار می کنند. در این مراسم پس از مداحی، سینه زنی، نوحه خوانی و سخنرانی، نماز جماعت برگزار می شود و در پایان، حاضران اطعام می شوند. (۳)

دانمارک

دانمارک

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص ۱۷ و ۱۸.

۲- نامه فرهنگ، سال هفتم، شماره مسلسل ۲۵، بهار ۱۳۷۶، ص ۱۸۴؛ انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص ۴۶۳.

۳- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص ۲۹ و ۳۰.

در کشور پادشاهی دانمارک، حدود چهل هزار شیعه زندگی می کنند که پس از سال ۱۹۷۴ م. از کشورهای ایران، عراق، لبنان، پاکستان و افغانستان به این شبه جزیره مهاجرت کرده اند. این کشور برخلاف کشورهای دیگر، تشویق کننده مؤسسان مراکز فرهنگی است و هفتاد درصد هزینه ساخت مدرسه، کتاب خانه، مراکز آموزشی، مسجد و حسینیه را می پردازد که از جمله مراکز مذهبی این کشور، دارالحسین، مؤسسه دارالحسین، حسینیه ایرانیان، حسینیه شهید صدر، مرکز فرهنگی لبنانی ها، حسینیه مرکز جعفری، حسینیه مصلی الایمان، حسینیه شیرازی و حسینیه افغنه است که مسلمانان در این مکان های مذهبی به اقامه عزاداری و تجمع مذهبی می پردازند. (۱)

رومانی

رومانی

رومانی یکی از کشورهای اروپایی است که مدتی زیر سلطه پادشاهان عثمانی قرار داشت و از آن زمان، جمعیتی از مسلمانان در این کشور زندگی می کنند که در میان آنان شیعیان ایرانی، لبنانی، پاکستانی و عراقی نیز هستند. آنان از ششم محرم هر سال مراسم سخنرانی و مداحی را در مدرسه ای، برگزار و از مبلغان و مداحان ایرانی برای اجرای برنامه های مذهبی دعوت می کنند. (۲)

هلند

هلند

در هلند مسلمانان جزو بزرگ ترین اقلیت مذهبی هستند. آنان برنامه های ویژه اعتقادی خود را به زبان های عربی، ترکی، کردی، اردو، فارسی و انگلیسی در مسجدها برگزار می کنند. برخی از این اماکن، ساختمان هایی است که از

۱- عاشورا در سرزمین ها، ج ۳، ص ۲۸.

۲- عاشورا در سرزمین ها، ج ۳، ص ۲۰.

شهرداری اجازه شده است. گاهی نیز مسلمان‌ها برخی کلیساها را برای این مراسم اجازه می‌کنند. چنان که طلبه ای عراقی در حوالی آمستردام، کلیسایی را برای دهه محرم، اجازه و مراسم روضه خوانی و سینه‌زنی را آنجا برپا کرده بود. مجلس ذکر مصائب اهل بیت علیه السلام و روضه خوانی چنان گسترده است که مردم به شکل‌های گوناگون به بزرگداشت این مناسبت می‌پردازند. کردهای ایران، عراق و ترکیه که غالباً اهل سنت هستند، جلسات عزاداری مفصل و گاه با شرکت بیش از هزار نفر برای سید الشهداء علیه السلام، برگزار و علاوه بر این در خانه‌هایشان نیز جلسات روضه‌خوانی برپا می‌کنند. (۱)

یونان

یونان

در شمال یونان، بیش از صد هزار مسلمان زندگی می‌کنند که بیشتر آنان ترک هستند. در این کشور پادشاهی، اجازه ساخت مسجد و حسینیه جدید داده نمی‌شود. بنابراین، مراسم عاشورا به وسیله شیعیان پاکستانی در خانه‌هایشان یا در سفارت خانه ایران برگزار می‌شود. گفتنی است، مشارکت شیعیان در مراسم عزاداری یک دیگر در این کشور قابل توجه است. (۲)

بخش چهارم: محرم در قاره امریکا

اشاره

بخش چهارم: محرم در قاره امریکا

مهاجران عرب، ایرانی، پاکستانی، هندی و افریقایی که مسلمان و شیعه هستند، در مناطق گوناگون این قاره به برپایی مراسم عاشورا اهتمام

۱- مجله پیام حوزه، شماره ۱۹، ص ۷۸؛ عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص ۳۱ و ۳۲.

۲- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص ۳۵ و ۳۶.

می‌ورزند. یکی از نمونه‌های جالب عزاداری در منطقه کارائیب برگزار می‌شود. از سال ۱۸۴۵ تا ۱۹۱۷م. گروه بسیاری از شیعیان هندی به عنوان کارگر روزمزد به این منطقه انتقال یافتند و عزاداری‌های محرم را رواج دادند که «هوسه» نامیده شد. این مراسم به نشانه اتحاد میان کارگران مهاجر و نماد نوعی سرکشی علیه حکومت استعماری تبدیل شد. در تاریخ ۳۰ اکتبر ۱۸۸۴م. گروهی از شرکت‌کنندگان در سوگواری، هدف گلوله پلیس قرار گرفتند که تحت حمایت سربازان انگلیسی بودند. عده‌ای در این مراسم کشته و بسیاری زخمی شدند.

اولین مسجد در آمریکا در هایلاند پارک در ایالت میشیگان بنا شده و امروزه وجود دو یست مسجد، نشانه حضور فعالان مسلمان در این کشور است. (۱)

آمریکا

آمریکا

در سایه حضور دوستداران اهل بیت علیه السلام در قاره آمریکا، به ویژه شهر نیویورک، عزاداری ماه محرم به صورت باشکوهی برگزار می‌شود. در نیویورک، یکی از شهرهای آمریکا، در مسجد امام علی علیه السلام شیعیان مقیم این کشور و کشورهای مختلف اسلامی، در محرم با قرائت زیارت عاشورا، نوحه‌خوانی، سینه‌زنی و عزاداری می‌کنند. قدمت این مراسم به حدود صد سال می‌رسد. مسلمانان شهر «بورت» و «اسبانی» در امریکای جنوبی، هودج بزرگی از طلا و نقره با زیباترین نقش و نگار برای عزاداری سیدالشهدا تهیه می‌کنند و آن را در روز عاشورا به حرکت در می‌آورند. در این مسیر بسیاری

از مسیحیان و هندوها به مسلمانان می پیوندند و همه پشت سر آن هودج قرار می گیرند. (۱)

کانادا

کانادا

مسلمانان مقیم کانادا، حدود سی صد هزار نفر که حدود یک سوم آنها شیعه اند. برگزاری مراسم دهه محرم و عاشورا، از جمله نموده‌های فرهنگی ویژه شیعیان کاناداست. مراسم مختلف مذهبی مربوط به محرم در کانادا و در شهرهای مختلف، هر ساله در روزهای دهه آغازین ماه محرم و سوگواری حضرت سیدالشهداء علیه السلام برگزار می شود. هر گروه شیعه بر اساس آداب و سنن مرسوم مناسبت های مذهبی در کشور خویش به برگزاری مراسم مذهبی در کانادا نیز مبادرت می ورزند. البته شکل کلی و عمومی مراسمی که به شیوه مشترک میان شیعیان با ملیت های مختلف انجام می گردد، با توجه به مقتضیات محیط، برخی ویژگی های خود را نیز دارند. شاخص ترین ویژگی مراسم عزاداری در بین جامعه شیعیان مقیم کانادا، تشکیل مجالس سخنرانی است. آنها با دعوت از روحانیانی از کشورهای عراق، لبنان، هند، پاکستان و ایران، از آنها بهره می برند. سخنرانان این محافل، بیشتر به وجهه تاریخی و علمی عاشورا و نهضت کربلا می پردازند. در پایان مراسم نیز پرچمی را به یاد امام حسین علیه السلام در برابر شهرداری تورنتو به اهتزاز در می آورند.

یکی دیگر از ابتکارات این کشور، تهیه و نصب پوسترهایی در معرفی امام حسین علیه السلام و قیام عاشورا در وسایل نقلیه عمومی شهر تورنتوست. مراسم عزاداری شیعیان، در مکان های استیجاری سرپوشیده، به عنوان حسینیه

همراه با سینه زنی و زنجیرزنی برگزار می شود. در سال ۱۹۹۳م، برخی از شیعیان در شهر تورنتو کانادا، برای مطرح کردن شیعه به عنوان یک جمعیت مهم در آن کشور، اقدام به برگزاری راه‌پیمایی به صورت دسته‌های عزاداری نمود که این موضوع در مطبوعات کانادا نیز منعکس گردید. (۱)

ترینیداد و توباگو

ترینیداد و توباگو

ترینیداد و توباگو، جزیره ای در امریکای مرکزی است که پایتخت آن پرت آواسپانی است. این کشور در شمال شرقی ونزوئلا و در جنوب جزیره گرانادا در اقیانوس اطلس شمالی واقع شده است. استعمارگران انگلیسی در سال ۱۸۴۵ تا ۱۸۴۷م. گروهی ۱۳۰ هزار نفری از مردم هند را برای کار در این جزیره با کشتی به این سرزمین آوردند. از این گروه، سی هزار نفر مسلمان بودند. پس از نه سال اسارت گروه در جزیره، سه خانواده شیعه تصمیم به برگزاری مراسم محرم و عاشورای حسینی گرفتند که این تصمیم با مخالفت دولت دست نشانده بریتانیا روبه‌رو شد. پس از این مخالفت، ابتدا هندوها و سپس همه ساکنان این جزیره، با شیعیان همراه شدند و درست در همان روز که مصادف با عاشورای حسینی بود، دست به تظاهرات علیه حکومت زدند و خواستار لغو ممنوعیت اجرای مراسم شدند. پس از این اقدام شجاعانه، دولت دست نشانده، زیر فشار افکار عمومی، سرانجام ممنوعیت عزاداری را لغو کرد. از آن پس، این حرکت به عنوان نماد وحدت ملی مردم منطقه؛ یعنی کشور ترینیداد و توباگو نام گرفت و هر ساله این مراسم به شکل باشکوهی، به عنوان «کارناوال هوزیه» یا «هوسای» برپا

می شود.

مردم ترینیداد و توباگو، امام حسین علیه السلام را با نام «هوزیه» یا «هوسای» می شناسند. همه نژادها و ادیان، مانند مسیحی، مسلمان، هندو، سیاه پوستان و سفیدپوستان و سرخ پوستان، هر سال این مراسم را به یاد آن سرور آزاده برپا می دارند و به عزاداری می پردازند. برای اجرای این برنامه از وسایل خاصی استفاده می شود، مانند ماکت چوبی سه مسجد به نشانه آن سه خانواده شیعه، دو مناره و دو هلال چوبی به رنگ قرمز و سبز، یک پرچم سفید، همچنین چهار طبل از جنس سفال و پوست که هر کدام از آنها، نماد و یاد آور موضوع خاصی در خصوص واقعه کربلاست و با آوای خاصی به صدا در می آید.

— طبل اول، نشانه دعوت مردم کوفه از امام حسین علیه السلام؛

— طبل دوم، نشانه نیرنگ و خیانت مردم کوفه به مسلم و امام حسین علیه السلام؛

— طبل سوم، نشانه جنگ امام حسین علیه السلام با لشکریان کفر؛

— طبل چهارم، نشانه شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش در صحرای کربلا.

پرچم های قرمز و سبز و سفید در روز هفتم، به وسیله عزاداران در خیابان به اهتزاز در می آید و در دسته ها حمل می شود. در روز هشتم و نهم ماه محرم، عزاداران با حمل سه مسجد و دو هلال و دو مناره چوبی، مراسم را ادامه می دهند. برنامه اصلی، مربوط به روز عاشورا است. همه مردم این جزیره در این روز، در این مراسم ملی — مذهبی، شرکت و از خوردن گوشت و آب خودداری می کنند و بیشتر، میوه و سبزی و شیر می خورند. همچنین در این روز، با غذایی به نام «مالیده» که در ظرف مخصوص مربعی شکل پخته می شود، از عزاداران پذیرایی می کنند. مردم ترینیداد و توباگو عقیده دارند، خوردن این غذا سبب تندرستی و سلامت فرد تا سال آینده می شود.

سرانجام، این مراسم پرشکوه رأس ساعت ۳۰/۱۵ به پایان می‌رسد.

مراسم هوسه در کارائیب به خصوص در جزیره ترینیداد تحت تأثیر بعضی از مراسم افریقایی قرار گرفته و هوسه نیز به نوبه خود در یکی از مراسم مهم محلی این جزیره تأثیر گذاشته است.

دو مرکز اصلی مراسم محرم ترینیداد شهر سن جیمز در شمال و دیگری در منطقه سدروس در جنوب غربی جزیره قرار دارد. در شمال از هر چهار گروه برگزارکننده مراسم محرم سه گروهشان خانوادگی هستند، ولی در جنوب این ارتباط کمتر بوده و بستگی‌های اجتماعی جای آن را می‌گیرد. در سن جیمز علاوه بر ساخته و گرداندن تچه (تعزیه) دو «ماه» بزرگ می‌سازند و آنها را حمل می‌کنند که نماد امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام هستند. هوسه مدلی از گنبد و بارگاه حسین بن علی علیه السلام است که به آن «تجه» هم می‌گویند. همراه با آن، پرچم‌هایی حمل می‌کنند و بر طبل‌هایی به نام‌های «تاسا» و «باس» می‌نوازند.

سازندگان تچه از خوردن گوشت و غذای سرخ شده پرهیز می‌کنند و غذایی مخصوص تدارک می‌بینند. آنان موقع کار کردن در امام باره، کفش‌ها را درمی‌آورند.

در سدروس مراسم با روز پرچم آغاز می‌شود که همزمان با هفتم محرم است. هر گروه عزادار چوک مخصوص خود را دارد. چوک فضای مربع شکلی است که در طول دوره سه روزه مراسم، محل مقدسی به شمار می‌آید. این چوک در نزدیکی کارگاهی است که در آن تچه ساخته می‌شود. همچنین مهاجران هندی این سرزمین، به پیروی از مراسم آیینی محرم در هند، مراسم مختلفی از جمله روز پرچم و تچه کوچک را _ که شرح آن در عزاداری

مردم هند آمد _ به جا می آورند. (۱)

کلمبیا

کلمبیا

مهاجرت مسلمانان به کلمبیا، بعد از جنگ جهانی دوم صورت گرفت. مسلمانان مهاجر که از کشورهای سوریه و لبنان و فلسطین بودند، در مناطق بندری این کشور در شهر مایکائو ساکن شدند. در این کشور شیعیان نسبت به جامعه اهل سنت در اقلیت هستند، اما بیشتر فعالیت های مذهبی به ابتکار آنها و با شرکت اثرگذار آنان در مراسم مذهبی صورت می گیرد. مراسم عزاداری در کلمبیا، به صورت سنتی در ایام سوگواری حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام اجرا می شود. شیعیان مهاجر در این کشور فاقد حسینیه یا فاطمیه هستند؛ ولی با امکانات محدود، عزاداری باشکوهی برگزار می کنند. تنها مکان تجمع آنان مسجد شهر مایکائو است. (۲)

آرژانتین

آرژانتین

شیعیان اهل بیت علیه السلام در پایتخت آرژانتین؛ یعنی بوئنس آیرس و شهر توکومان، یکی از شهرهای بزرگ این کشور، هر ساله مراسم عزاداری حسینی را برگزار می کنند. در این مراسم که تا نیمه شب به طول می انجامد، نوحه خوانی و سینه زنی با شرکت تازه مسلمانان آرژانتین برگزار می شود. (۳)

۱- تاریخ عزاداری، ص ۳۸۹؛ مجله چشم انداز، ش اول، آبان ۱۳۷۳، صص ۸۹-۹۲؛ پتر چلکوفسکی، مقاله «آثار سنت های

ایرانی در مراسم ماه محرم در کارائیب»، نشریه علوم انسانی _ ایران شناسی، بهار ۱۳۷۲، ش ۱۷، صص ۵۴ _ ۷۱.

۲- عاشورا در سرزمین ها، ج ۵، ص ۲۵.

۳- عاشورا در سرزمین ها، ج ۵، ص ۲۵.

* قرآن کریم

ابن بابویه، محمد بن محمد، الامالی، قم، المطبعة الحکمه، ۱۳۷۳ هـ . ق.

_____، خصال،

، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۴.

انصاریان، حسین، گلزار بی پایان، انجمن خدمات اسلامی، تهران، ۱۳۹۹ هـ . ق.

ابن ماجه، محمد بن مزید، سنن ابن ماجه، تحقیق: حسن نصار، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۹ هـ . ق.

امین، سید محسن، امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام، تهران، چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۹.

ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، قم، دارالکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۳۷۸ هـ . ق.

ابن خلدون، مقدمه ابن خلدون، ترجمه: محمد پروین، گنابادی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۵.

ابن خلدون، العبر، ترجمه: عبدالمحمد آيتي، مؤسسه مطالعات و تحقيقات فرهنگي، چاپ اول، ١٣٦٣.

ابن اثير، عزالدين ابي الحسن، الكامل في التاريخ، ترجمه: محمد حسين روحاني، تهران، انتشارات اساطير، ١٣٧٢.

الحنبلي، ابن عماد ابي الفلاح عبدالحى، شذرات الذهب، بيروت، داراحياء التراث العربى، بى تا.

ابن الجوزى، ابوالفرج عبد الرحمان بن على بن محمد، المنتظم فى تاريخ الأمم و الملوك، تحقيق: محمد عبد القادر عطا و مصطفى عبد القادر عطا، بيروت، دار الكتب العلميه، چاپ اول، ١٤١٢ هـ . ق.

ابن جوزى، سبط، تذكره الخواص، قم، شريف رضى، ١٤٧١ هـ . ق.

ابن مخنف، سعيد، مقتل ابي مخنف، ترجمه: حجت الله جودكى، مؤسسه وفا، بى تا.

ابن منظور، لسان العرب، تصحيح امين محمد عبدالوهاب و محمدالصادق العبيدى، بيروت، داراحياء التراث العربى، ١٤١٦ هـ . ق.

اسفزارى، معين الدين محمّد، روضات الجنّات فى وصف مدينه هرات، به كوشش: محمّد اسحاق، تهران، دانشگاه تهران، ١٣٣٩.

اشعري، على بن اسماعيل، مقالات الاسلاميين و اختلاف المصلحين، بيروت، مركز اطلاعات و مدارك اسلامى.

اصفهانى، ابوالفرج، مقاتل الطالبين، تصحيح: على اكبر غفارى، قم، شريف رضى، ١٣٧٢.

الامين، حسين، دائره المعارف الاسلاميه الشيعه، سوريه، دارالتعارف للمطبوعات.

الذهبی، شمس الدین محمد بن احمد، تاریخ الاسلام و وفیات المشاهیر و الأعلام، تحقیق: عمر عبد السلام تدمری، بیروت، دار الكتاب العربی، چاپ دوم، ۱۴۱۳ ه. ق.

اکبرزاده، محمود، حسین پیشوای انسان‌ها، قم، حق بین، چاپ دهم، ۱۳۷۵.

افشار سیستانی، ایرج، نگاهی به آذربایجان شرقی، مؤسسه تحقیقاتی و پژوهشی رایزن، ۱۳۶۹.

بلاذری، احمد بن یحیی، انساب الاشراف، نجف، دارالمعارف، بی تا.

بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ه. ق.

بردی الاتابکی، جمال الدین ابی المحاسن یوسف بن تعزی، النجوم الزاهره، مصر، ۱۹۳۰ م.

چلوسکی، پیتر، تعزیه هنر بومی پیشرو ایران، ترجمه: داود حاتمی، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران ۱۳۶۷.

خمینی، سید روح الله، صحیفه امام خمینی، مرکز نشر آثار امام خمینی رحمه الله، ۱۳۸۵.

حسین زاده اوره نظری، حسین، عاشورا در ایران، گل های بهشت، ۱۳۸۳.

حیدرعلی، شناخت عوامل بنی امیه در واقعه عاشورا، تهران، برهان، ۱۳۷۹.

حسینی، عبدالحی بن فخرالدین،

- حکیم، منذر، وسیله الخادم الی المخدوم، قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷.
- جعفریان، رسول، تأملی در نهضت عاشورا، قم، انصاریان، ۱۳۸۱.
- جعفریان، عزیزالله، علم و ایمان، تهران، مؤسسه تحقیقاتی و علمی الغدیر، چاپ اول، ۱۳۵۹.
- خالد محمد خالد، فرزندان پیامبر در کربلا، ترجمه: حسن فرامرزی، تهران، ابن سینا، ۱۳۴۷.
- ربانی خلخالی، علی، ستاره درخشان شام، قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷.
- دارمی، عبدالله بن عبدالرحمان، سنن دارمی، دمشق، ۱۳۴۹ ه. ق.
- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
- زیدان، جرجی، فاجعه کربلا، ترجمه: محمد علی شیرازی، تهران، ۱۳۴۴.
- شاطری، علی اصغر، واژه نامه محرم کاشان، تهران، مرسل، چاپ اول، ۱۳۸۳.
- شهرستانی، سید صالح، تاریخ النیاحه، تحقیق: نبیل رضا علوان، بیروت، دارالزهراء، چاپ اول، ۱۴۱۹ ه. ق.
- شیبی، کامل مصطفی، تشیع و تصوف، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۴.
- شهرستانی، تاریخچه عزاداری حسینی، قم، حسینیه عمادزاده، چاپ اول، بی تا.

شعبي، احمد و غلامحسين، مردم نگاری مراسم عزاداری ماه محرم در شهرستان بيرجند، تهران، قلم آشنا، چاپ اول، ۱۳۸۱.

شوکانی، محمد، نیل الاوطار، قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷.

شهداد، محمد، سرور شهیدان امام حسین علیه السلام، بیروت، حوزه علمیه، بی تا.

شوشتری، نور الله، احقاق الحق، قم، نشر کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۵۰۳ م.

طبری، محمد بن جریر، تاریخ طبری، قاهره، ۱۳۵۸ ه. ق.

طباطبایی، سید عبدالعزیز، معجم اعلام الشیعه، قم، مؤسسه آل البیت، ۱۴۱۷ ه. ق.

عقاد، عباس محمود، الحسین علیه السلام ابوالشهدا، قاهره، مکتب سعد، بی تا.

عقیقی بخشایشی، عبدالرحیم، تاریخ زندگی پیشوایان معصوم، قم، نوید اسلام، ۱۳۸۸.

کنانی، سلیمان، امام علی مشعلی و دژی، ترجمه: جلال الدین فارسی، تهران، انتشارات برهان، ۱۳۴۹.

کورت، فریشلر، امام حسین علیه السلام و ایران، ذبیح الله منصور، جاویدان، چاپ دوم، ۱۳۵۵.

فقیهی، علی اصغر، تاریخ مذهبی قم، قم، اسماعیلیان، ۱۳۵۰.

فقیهی، علی اصغر، آل بویه و اوضاع زمان ایشان، تهران، صبا، ۱۳۵۷.

قنبری، بخشعلی، فلسفه عاشورا، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۷۹.

- قزوینی رازی، عبدالجلیل، نقض، تصحیح: جلال الدین محدث ارموی، تهران، انجمن آثار ملی، ۱۳۵۸.
- لیافی، مرآء الجنان، مدینه، دائره المعارف نظامیه، چاپ اول، ۱۳۳۸ ه. ق.
- محدثی، جواد، فرهنگ عاشورا، قم، نشر معروف، چاپ اول، ۱۳۷۴.
- محمدی اشتهااردی، محمد، امام حسین علیه السلام آفتاب تابان ولایت، روحانی، ۱۳۸۳.
- معلوف السیوعی، لويس، المنجد فی اللغه والادب والاعلام، بیروت، دارالمشرق، چاپ سی و هشتم، ۲۰۰۰ م.
- مظلومی، رجبعلی، رهبر آزادگان، تهران، واحد تحقیقات اسلامی بنیاد بعثت، ۱۳۶۲.
- مقری فیومی، احمد بن محمد، مصباح المنیر، ترجمه: مهدی سازندگی، انتشارات نوید اسلام، ۱۴۰۵ ه. ق.
- مدّرس، محمد باقر، شهر حسین علیه السلام، انتشارات دارالعلم، قم، چاپ اول، بی تا.
- مسعودی، علی بن حسین، مروج الذهب و معادن الجواهر، مصر، مطبه الهیه، ۱۳۴۶ ه. ق.
- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت، لبنان، دار احیاء التراث العربی، چاپ سوم، ۱۴۰۳ ه. ق.
- معمدی، سید حسین، عزاداری سنتی شیعیان، قم، عصر ظهور، چاپ اول، ۱۳۷۸.

نیشابوری، عبدالحسین، اشک حسینی، سرمایه شیعه، قم، دلیل ما، ۱۳۸۳.

دائرة المعارف تشیع، تهران، مؤسسه دائرة المعارف تشیع، چاپ اول، ۱۳۷۱.

نوری، میرزا حسین، لؤلؤ و مرجان، تهران، کانون انتشارات عابدی، بی تا.

ناصری داوودی، عبدالمجید، انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله چاپ اول، ۱۳۸۵.

ناصری داوودی، عبدالمجید، تشیع در خراسان عهد تیموریان، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۷۸.

نیشابوری، مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۲ هـ. ق.

هالیستر، جان نورمن، تشیع در هند، ترجمه: آزر میدخت، مشایخ فریدی، مراکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۳.

همایونی، صادق، تعزیه در ایران، شیراز، نوید، چاپ دوم، ۱۳۸۰.

هاشمی نژاد، سید عبدالکریم، درسی که حسین به انسانها آموخت، تهران، نشر شاهد، چاپ چهارم، ۱۳۸۰.

عالمی، محمدعلی، حسین نفس مطمئنه، تهران، انتشارات هاد، چاپ اول، ۱۳۷۲.

خامنه‌ای، سیدعلی، رساله توضیح المسائل.

ابن جزم، علی بن محمد، الحلی، بیروت، دارالافتاء الجدیده، ۱۳۷۲.

ابن عامر، مالک بن امن، موطا مالک بن انس، ترجمه: علی نصیری، قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷.

ابراهیمی، محمود، شرح فارسی دیوان ابوالعلائی مصری، دانشگاه کردستان، چاپ اول، ۱۳۸۱.

عبده، شیخ محمد، تفسیر المنار.

نهری، جواهر لعل، نگاهی به تاریخ جهان، ترجمه: محمود افصلی، تهران، امیرکبیر.

سایکس، پرسی، تاریخ ایران، ترجمه: سید محمدتقی فخر داعی گیلانی، تهران، انتشارات علمی، ۱۳۴۳.

دورانت، ویلیام جیمیز، تاریخ تمدن، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

حسن، ابراهیم حسن، تاریخ سیاسی اسلام، ترجمه ابالقاسم پاینده، تهران، جاویدان.

ژاگیر، ودلف، خداوند علم و شمشیر، ترجمه: ذبیح الله منصوری، تهران، مجید، ۱۳۸۷.

طوس، محمد بن حسن، مصباح المتهجد، مشهد، سازمان کتابخانه‌ها و اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۹۰.

شوشتری، جعفر، ویژگی‌های امام حسین علیه السلام، ترجمه: الخصائص الحسینیه، مترجم: علی کرمی، قم، حاذق، ۱۳۸۵.

خسروی نراقی، محمدرضا، فراق در آئینه تاریخ، انتشارات فاضل، ۱۳۷۵.

فقیهی، علی اصغر، تاریخ مذهبی قم، قم، زائر، چاپ چهارم، ۱۳۷۸.

بی آزار شیرازی، عبدالکریم، عاشورا در سرزمین ما، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول.

مقالات:

مجموعه مقالات دومین کنگره بین المللی امام خمینی رحمه الله در فرهنگ عاشورا، دفتر دوم، تهران، دفتر تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه الله، چاپ اول، ۱۳۷۶.

مجموعه مقالات دومین کنگره بین المللی امام خمینی رحمه الله و فرهنگ عاشورا، عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله « ابعاد بین المللی عاشورا».

مجله پیام حوزه، شماره ۱۹، ۵.

پایگاه حوزه، مجله چشم انداز، شماره اول، آبان ۱۳۷۳.

روزنامه کیهان _ ۴ بهمن ۱۳۸۵.

خطبه نماز جمعه شهرستان زاهدان، محرم الحرام ۱۴۰۶ هـ. ق (با اندکی تغییرات ویرایشی)

ابوالکلام، آزاد، ص ۵۱. به نقل از نشریه اشارات، شماره ۱۳۹

مجله نور دانش، شماره ۳، سال ۱۳۴۱

نامه فرهنگ، سال هفتم، شماره مسلسل ۲۵، بهار ۱۳۷۶

روزنامه جمهوری اسلامی، دوشنبه ۲۶/۱/۱۳۸۱، شماره ۶۶۰۵،

غافلی، سمیه، مقاله: «محرم در خوزستان»، روزنامه جام جم، شماره ۳۰۱۷، تاریخ ۲۲/۹/۸۹، صفحه ۱۵ (ایران)

محمدپور، علی، «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰.

آدرس های الکترونیک:

<http://www.aftabir.com>

bayadbedanim.tebyan.net .

<http://avazekhoda.blogfa.com>

avazekhoda.blogfa.com

<http://andisheh-max.ibsblog.ir> .

www.porsojoo.com

<http://www.vaares.com>

[.http://andisheh-max.ibsblog.ir](http://andisheh-max.ibsblog.ir)

<http://www.farsnews.com>

<http://ahlulbaytclub.com>

<http://andisheh-max.ibsblog.ir>

<http://www.ghatreh.com>، خبرگزاری دانشجویان ایران،

<http://irna.ir>، خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران،

[http:// www.islamicyc.com](http://www.islamicyc.com)

پایگاه اطلاع رسانی مرکز بزرگ اسلامی غرب کشور

[.http:// www.chtn.ir](http://www.chtn.ir)

. خبرگزاری اجتماعی فرهنگی

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

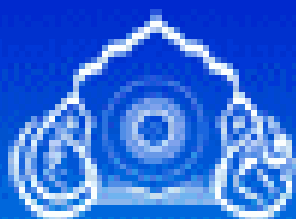
ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقاتی و ترجمانی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹